

türkiye yazıları

AYLIK DERGİ

SUNU

Türkiye Yazıları dördüncü yılında. Dilerseniz, bu yazımızda geleceğe yönelik konuları konuşalım. Geçmişteki üç yılın eleştirisini sürdürmeyi daha çok size bırakarak...

Hiç de umutsuz değiliz. Tarih tekerleği bizden yana dönüyor ve sadece bu yüzden bile umutsuz olmaya hakkımız yok. «Gelecek bizim» ise, geleceği bugünden hazırlamakla görevliyiz. Hep söyledik: Türkiye Yazıları bu doğrultuda okyanustan bir damladır sadece.

Şimdi, şikâyetlenmek için değil, nesnel gerçekliğe göre davranabilmek için, 4. yılında Türkiye Yazıları'nın içinde bulunduğu koşulları bir kez daha özetle gözden geçirelim: Olağanüstü enflasyonist gidiş, derginin maliyetini olağanüstü biçimde artırmakta ve derginin ederi de buna göre ister istemez artmaktadır. Şu derginin 10 liraya satılabilmesini istemez miydik hepimiz? Olanaklı değil. Gele gele 35 liraya kadar yükseldik. Ama bu durum, tümüyle dar gelirli olan okurlarımızın dergiyi satın alma olanağını da zorlaştırmaktadır. Peynir ekmeğin parasını, çocuğunun süt parasını denkleştirmekte zorluk çeken okurumuzun, edebiyat dergisine ayda sözgelisi 100 lira ayırmasını istemek hayalciliktir, biliyoruz. Öte yandan şu da var: Toplumsal/kişisel gereksinimler, peynir ekmeğin kadar kültürü de gerektirir. Mağara insanı, yaşamın maddi pratiğinde bizden daha fazla zorluk çekiyordu; ve mağara

**yoğun emek
«bütün bir devlet»
tabelalara ağıt
hörgüç olayı
otobüs penceresinden
kıran resimleri**

**yeni bir bölüm :
DAMAR**

**mehmet aslan'ın
karikatürleri**

SAYI : 37

NISAN 1980/35 TL.

ra insanı resim de yapıyordu; mağara insanı, insancıl özünü tarihsel koşulların sınırları içindeki kültürel yaratılarda ortaya koyabiliyordu. Peki biz? 1980'lerin bilinen şu ortamında tası tarağı toplayıp bir kenara mı çekilelim? Elimizde mi bu? Arkadaşlar, devrimci kültür kavgasından bizi kim alıkoyabilir? Can çektiğimiz sırada bir şiirden iki dizinin kafamızın içinde dönüp dolaşmayacağını kim iddia edebilir?

Bu kavgayı hep birlikte sürdüreceğiz. Koşullar şudur ya da budur, sürdürmek zorundayız.

Somut olarak bakalım konuya: Dergi yönetimi olarak nedir görevlerimiz? Okurlarımıza daha fazla yük yüklememek için, yani derginin ederini olmayacak rakkamlara ulaştırmamak için, neler yapılabilir? Son üç aydan beri, (son kağıt zammından beri), Türkiye Yazıları yayın yaşamında ilk kez zarara sürüklenmiştir: Ayda ortalama 13-15 bin lira... Bu konuyu burada açıkça konuştuğumuz gibi, çalışma kurulumuzda da tartıştık. Derginin kapağını çıkartarak «kaplık» denen kapak kartonunun maliyetinden sıyrılıp zararı önlemek olanaklı görünüyordu. Bazı arkadaşlar bunu önerdiler. Başka bir öneri de, derginin sayfa sayısını sözgeleşi 36'ya düşürmekti. Böylece derginin 35 liralık ederini artırmayabirdik. Bu önerilerin Türkiye Yazıları için aslında tam bir gerileyiş olduğunu da düşündük. Gerileyemedik. Batmak zaten söz konusu değildi, ama biz gerileyişi de göze alamıyorduk. Gerileyemedik, fiatı da arttırmak istemiyorduk, peki, tonu 18 bin lira olan kağıdın 42 bin liraya yükseltilişini nasıl, hangi önlemlerle karşılayacaktık? İşte üç aydan beri, zarara katlanarak bu «nasılın» yanıtını arıyoruz.

Kararımız şudur: Derginin kapağını söküp atmayaacağız, sayfa sayısını da düşürmeyeceğiz. Sadece ve sadece okurlarımızın desteğine güveniyoruz. Her okurumuz, her abonemiz bize yalnızca bir abone sağlasa, enflasyon, kağıt fiatları, İMF vs. bize vız gelir...

Hesabımız şuna dayanıyor: Gelecek sayıdan başlayarak derginin ede-

rini 50 liraya çıkartmaktan başka pratik çare yoktur. Bu fiat, yılda 600 lira demektir. Böyle şey olamaz! Türkiye Yazıları'nın okurdan yılda 600 lira istemesi düşünülmemelidir. Ayda 30 lirayı aşmamalıdır derginin ederi. Kısacası, yıllık abone 350, altı aylık 200 lira.

Mayıs ayından başlayarak, Türkiye Yazıları bayi ve kitapçılarda 50 liraya satılacak, ancak abone koşulları 30 lirayı geçmeyecektir. Eski abone tarifelerini sürdürüyoruz, sürdürmekte direteceğiz. Temsilcilerimiz de elden sattıkları dergiyi 30 liradan vereceklerdir.

Bulduğumuz bu formülle aracının kârını devreden çıkartmayı amaçlıyoruz. Dağıtım şirketleri Türkiye Yazıları'nı yüzde kırk indirim koşuluyla dağıtmaktadırlar. Ve biz bu yüzde kırkı okura vermek istiyoruz. Ama dileyen götsün 50 lirayı bastırıp araçların cebine 20 lirayı koysun. (Aslında, günümüz koşullarında 50 liralık fiat Türkiye Yazıları için çok değerlidir.)

Dergi abone tarifelerini 350 lirada dondurmakla okurlarımıza el uzatmış sayıyoruz kendimizi. Onlar da uzanan bu eli itecek değillerdir, güveniyoruz. Kültürün, edebiyatın, bizim okurumuz tarafından, bizim insanımız tarafından itilmeyeceğine güveniyoruz.

Her okurumuz bize bir abone kazandıracak olursa, bakın neler başarırız...

**

DAMAR bölümünü başlattık. Çalışma kurulu olarak «başlatmak» göreviyle karşı karşıyaydık, bu sayıya bunu yaptık. Örnekleme istedik bu bölümü. Sayfalar sizin sayfalarınızdır, geliştirme görevi de sizin... Tüm yazarların, okurlarımızın, yurt yüzündeki 280 temsilci arkadaşımızın katkıda bulunmasını bekliyoruz DAMAR'a. Neler yapılabileceğini düşünün, yazın bize, ürün gönderin. Bahar geliyor, bütün çiğdemler birden açsın...

Ve bir de «sürpriz» bölüm başlatıyoruz: YOĞUN EMEK. Bir anlam-

da, sanatın tanımı demektir «yoğun emek». Hangi kültür emekçisi, yaratısını ortaya koyarken emeğini yoğunlaştırmamıştır?

Devrimci hareketin kültür boyutunun önemini şu dergide yıllardır anlattık durduk. Nerden kaynaklanıyor bu önem? Nedir «kültür»? İnsanın gelişiminde nasıl rol oynayan bir toplumsal olgudur? Tarih içinde hangi aşamalardan geçmiştir? Ekonomik yapı ile kültürel yapı arasındaki etkileşim somut olarak nasıl gösterilebilir? Kültür olgusu yakın tarihimizde nasıldı, şimdi hangi konumdadır? Gelecek için, ekonomik yapıyı etkilemek üzere devrimci bir kültür hareketi nasıl oluşturulmalıdır? Hangi ilkelerle?..

YOĞUN EMEK bölümü genelde bu sorunları ele alıp irdelenecek. Konunun uzmanlarından biri olan arkadaşımız Senem Görizli hazırlıyor bu bölümü.

**

Arif Damar, Ruşen Hakkı ve Doğan Öz'ün kitaplarıyla Türkiye Yazıları Şiir Dizisi sekizinci kitaba ulaştı. Önümüzdeki günlerde yayımlanmayı amaçladığımız birkaç kitap daha var. Yayın mevsimi kapanmadan bu kitapları da çıkarmak istiyoruz.

Kitap yayımında bir de «Özel Dizi» başlattık. Bu dizinin ilk kitabı BİZ ÖLMEYİZ, Doğan Öz'ün şiirleri. Üç büyük kentten tüm kitapçılarında bulacaksınız bu yapıtı.

Ölümünün ikinci yılında, 24 Mart günü can arkadaşımız Doğan Öz'ün anısını tazelerken, Türkiye Yazıları olarak bu «özel dizi»de ilk kitap tabii ki Doğan Öz'ün yapıtı olmalıydı. BİZ ÖLMEYİZ'in kitaplaşmasında birçok arkadaşımızın katkısı vardır. Kitabı basıma hazırlayan Doğan Öz'ün eşi sayın Sezen Öze açık teşekkürlerimizi sunarız.

**

Dördüncü yılda, daha sağlam, daha çevik, daha da dayanışmayla sevgili arkadaşlar..

Ahmet SAY

mehmet aslan'ın karikatürleri

H. Altunyay	4	Sabahattin Ali
Nusret Kemal	7	Yaşam Olaylarını Değerlendirmek
Azer Yaran	7	Yalnız
Osman Bolulu	8	Ellisinden Sonra Sevişmek
İ. Mert Başat	9	Şiir Notları
Senem Görizli	10	Kültür Kavramı Üzerine
Vecihi Timuroğlu	16	Gurbetsiz Gurbet de İcat Edilir
Muzaffer Buyrukçu	17	Günlük - 6.12.1979
Ali Cengizkan	17	Arif Damar
Mehmet Kıyat	18	Süngertaşı
Ahmet Ada	19	Güzle Yaralanmış
Arif Bozacı	21	Belgrat
Murtaza Vural	22	Veysel Öngören'le Söyleşi
İnci Aral	26	Kıran Resimleri
Mustafa Cem	30	Okulun Toplumsal İşlevi
Ahmet Telli	31	Sabahattin Ali
A. Salih Tel	31	Oportünistlere Karşı
Oğuzhan Akay	32	Bir Şiirin Ülkesi
Nail Sevil	33	Sabrın Gülü
Ali İhsan Mihçı	34	Hörgüç Olayı
Şükrü Gümüş	35	Sinine Sığmayan Adam
Ahmet Telli	35	Bir Hazin Hikâye
Veysel Çolak	36	İyice Anlaşılan
Bedri Karayağmurlar	37	Koygun Katran Karanlıktan
Abdullah Aşçı	38	Otobüs Penceresinden
Şevki Altuğ	38	Ağladım Hepinizin Adına
İlhan Özdemirci	40	Sanatın Yayılması
Sadık Güçlüol	41	Ruşen Hakkı ile Görüşme
Murtaza Vural	41	Yiğitlik ve Korkaklık Üstüne
Ahmet Özer	42	Aynadaki Yüz
A. Tuğrul Tanyol	43	Terkedilmiş İstasyon
Suha Tuğtepe	45	İsfendiyarlı
Ali Alkan İnal	46	Yedi Adım Volta Menzilinde
Turgut Çeviker	47	Mehmet Aslan İçin
Fergun Özelli	48	İş Dönüşü
Mehmet Güler	51	Taşlara Tabelalara Ağıt

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve Sorumlusu : Ahmet Say / Yönetim yeri : Selanik Cad. 7, Kat 1, Kızılay - Ankara / Yazışma ve havale adresi : P.K. 387 - Kızılay, Ankara / Yıllık abone : 420 lira, altı aylık : 250 lira. İşçi, köylü, öğrenci ve öğretmen için yıllık 350 lira, altı aylık 200 lira. ABD için 50 öbür ülkeler için 40 Amerikan doları / Kapak : Sait Maden / İstanbul dağıtım Çark Dağıtım / Ankara dağıtım : Çark Dağıtım / Ege dağıtım : DATIC, Konak, İzmir / Temsilcilikler dağıtım : Türkiye Yazıları / Dizgi, baskı, cilt : ŞAFAK Matbaası, tel. : 29 57 84, ANKARA

inceleme

Sabahattin Ali ve «Bütün Bir Devlet»

H. Altunyay

GİRİŞ

Sabahattin Ali, önce **Ulus** gazetesinde tefrika edilen **İçimizdeki Şeytan** adlı romanını 1940 yılında kitaplaştırdı; bu roman zamanın faşistlerini, ırkçı ve Turancıları çılgına çevirmiştir. Nihal Atsız, yazdığı «İçimizdeki Şeytanlar»(1) adlı broşüründe der ki:

«Benim bu romanda iliseceğim nokta hususi bir kasıtlı yazılmış olmasıdır. (...) Ben de ırkçı, Türkçü ve turancı olduğum için —evet övünerek söylüyorum ve tekrar ediyorum: ırkçı, Türkçü ve turancı olduğum için— Sabahattin Ali'nin iftiralarına cevap vermek lüzumunu duyuyorum...» (s. 4)

Atsız, on beş sayfa sövüp saydıktan sonra, son sayfada da şöyle diyor:

«Biz türkçülerle siz komünistlerin, fikir sahasında anlaşmamıza imkân olmadığı için, toplu bir halde, yumruklarımızın hakkını vererek çarpışmamız pek hoş olurdu. Çünkü fikirlerin halledemediği davaları kan halleder. Gerçi komünistler bu yiğitliği gösteremez. Fakat benim sana gayet samimi ve erkekçe bir teklifim var: Sen yedek subay olduğun için süngü kullanmasını bilmen icap eder. Bu davayı kökünden halledebilmek için benimle, şehirlerden çok uzak bir yerde süngü veya kılıçla bir ölüm-dirim çarpışmasını göze alacak kadar yüreğin var mı? Biz birbirimize ölüme kadar düşmanlık güdecek olan iki zümreyiz. Fikir savaşından bir sonuç çıkmadığını biliyorsun. (...) ... sana... içimizden biri ortadan kalkıncaya kadar, vuruşmayı teklif ediyorum. Bilmem ki bu şerefi de tepecek misin?..» (s. 16, abç.)

Daha sonraları Menderes'in yardımcılığını yapan Samet Ağaoğlu da, Atsız'ın açıkça düelloya çağırdığı Sabahattin Ali'ye şöyle demiş:

«... bana öyle geliyor ki, senin başına (komünistlikten) — H.A.) başka bir iş gelebilir... İşte o zaman, sana şimdiden söz veriyorum, hanımefendi sıkıntıda kalırsa, bana gelmekten çekinmesin. Benim seninle dostluğum bunların ötesinde bir dostluktur.»(2)

Bilindiği gibi, S. Ali'nin başına, «şehirlerden çok uzak bir yerde», «bir iş» gelmiş; S. Ağaoğlu dostluğunu

göstermiş, katili «mukaddes katil» diye savunmuş(3); sonra da Aliye Ali'yi bir işe yerleştirmiştir.(4)

Bir «estetikçi», özellikle Sabahattin Ali'yle gelişen geri bırakılmış ülkelere özgü gerçekçilikten şöyle yakınıyor:

«... bizde de şiirde, romanda, resimde realizm isteyenlerin bazıları aynı siyasi estetiği savunmakla, kurulmuş bir toplum düzeninde yalnız kötülükleri, haksızlıkları, acımaları anlatan romanları veya şiirleri tutmakla o düzenin temellerini sarsmaya çalışan angageé bir sanatı yaymak istiyorlar.»(5)

Bir atlama yaparak 70'li yıllara gelelim. «Angageé bir sanatı yaymak isteyen»lerden S. Ali'ye ilişkin olarak, «Hareket Yayınları»(6) arasında çıkan kitaba, yayınevini imzasıyla yazılan sunuş'un son paragrafını aktaralım:

«Sabahattin Ali, Anadolu'nun toprağına olduğu gibi Anadolu'nun kalbine de en çok yaklaşan bir hikâyecimizdir. Onun sola bağlı bir düşünür olduğunu, sağ cepheyi hep zalimler cephesi zanneden zihniyetini vehmine ve kültürünün bu alandaki yetersizliğine bağlıyoruz. Onun aşikâr bir gerçek olan büyük eseri, başından sonuna kadar milliyetçiliğin ızdıraplarıyla, bu vatan toprağının ve Anadolu insanının sevgisiyle doludur. Millet sevgisinin yanında milletin hayat haklarını aramak ve onun muzdarip kalbiyle beraber çarpan bir kalp sahibi olmak eğer milliyetçiliğin ta kendisi ise, eseri ile tanıdığımız Sabahattin Ali, en sağda milliyetçilerin gözbebeği ve öz kardeşidir. Trabzon'un bu asil çocuğunun ruhuna en güzel hediyeyi sunmakta ilk adımı atarken, millî edebiyatın şaheser örneğini tanıtmakla da milliyetçi Türk gençliğine hizmet ettiğimize inanıyoruz.» (s. 6; abç.)

«Trabzon'un bu asil çocuğuna, «gözbebeği ve öz kardeşleri» gibi sahip çıkmaya çalışanlarla, Atsız'ın yukarıda sözünü ettiğimiz yazısını karşılaştıralım. Şöyle diyordu Atsız:

«Kirye Sabahattinaki!.. Yahut fikirlerine ve irfanına göre Yoldaş Sabahattin Aliyef!.. Sen,kanı bozuk Oflu Rum dönmesi ve Marks'ın fikri veledi!..» (s. 14) «Rum olduğun fakat Türk geçindiğin için kanı bozuk değil misin?» (s. 15, abç.)

Bir nokta daha var: S. Ali'nin yukarıda sözünü ettiğimiz romanındaki tiplerden, «Profesör Hikmet diye gösterilen insan hakikatte tarihçi Mükrimin Halil (Yınanç)'dır.» (s. 12) diyordu Atsız ve Mükrimin Halil'in avukatlığını yaparken, onun öğrencilerine tekrar ettiği sözlerini aktarıyordu :

«Her memlekette **komünizm gibi vatan aleyhtarı fikirlere saplanacak birkaç orospu çocuğu** çıkabilir. Vazifeniz bu fikirlere karşı tarihten ders ve örnek alarak mücehhez olmaktır.» (s. 13, abç.)

«Ders ve örnek» alınmamış olacak ki, bir «orospu çocuğu»na ilişkin kitabı örnek öykülerle birlikte yayımlayan yayınevi, bu sözün sahibinin bir kitabını da daha önceden yayımlamıştı: **Mükrimin Halil Yınanç; Milli Tarihimizin Adı!**

Pes doğrusu!..

Sağ'ın bir yandan küfrederken, diğer yandan da sahip çıkmaya çalıştığı Sabahattin Ali, neler yazmış, neler anlatmıştı? **Önce;** anılara, soruşturmalara, yapılan incelemelere yer verelim :

«Sabahattin Ali... kalemiyle savaşında, **iktidarın korumaya çalıştığı şeyleri** hallaç pamağı gibi atmaya, onun ipliğini pazara çıkarmaya adanmış kendini. İktidar... Sabahattin Ali'ye gittikçe kabaran bir öfke duyuyordu, O şimdi onların kesesine ve saltanatına el atıyordu.»(7)

«Sabahattin Ali... yazılarıyla, kitaplarıyla, mahkemeleriyle, hicivleriyle halkına hitap ederken **iktidardakileri de alabildiğine tedirgin ediyordu.** (...) koyunlardan birkaçının kellelerini koparıp da duvarlarına atınca Sırça Köşk'ün yıkılıp gittiğini veren hikâyeyi hazımla, tahammülle karşılayacak iktidar yoktu.»(8)

«Yıl 1946, 1947, 1948... İktidar Partisi, kuyruğundan yara almış, kıvranıp duruyor. (...) Tam o sıralarda iki üç arkadaş bir araya gelip **doğrudan doğruya iktidar partisini hedef tutan bir mizah dergisi çıkarmaya başlamış;** Markopaşa. Başyazarı Sabahattin Ali...»(9)

«... o, **kurulu düzene baş kaldıran, haksızlığa uğramış yerli tiplerimizi... keskin çizgilerle karşımıza getirir.**»(10)

«Yaşantısı gereği **kurulu düzenle her an çatışma durumundadır.** (...) **Siyasal iktidarla açıkça çatışır.**» (11)

«Sabahattin Ali... bakış açısını ilk olarak ekonomik altyapıya ve onun biçimleşmesine yönelenidir. (...) ... **yapıtında sınıfsal açıyla çıkartılan karakterlerin devletle, kurumlarıyla, görevleriyle, aydınlarıyla ve sömürü sınıflarıyla olan sürtüşmesi ... vardır.**»(12)

İkincisi; bu konuda S. Ali'nin düşünceleri (sanat- edebiyat görüşleri) de şöyledir :

«... sanat gaye değil, vasıta. Gaye hayat- tır.»(13) «Sanatta bulunmasını lüzumlu gördüğüm... hayır, muayyen bir mânâda belki de tezdır.»(14) Sanat ve edebiyat «tamamıyla sosyal bir iştir... burada da birtakım değişme, kendini idame etme prosüsleriyle karşı karşıyayız. İleri hamleler ile geriye doğru çeken mürteci kuvvetler döğüş, halindedir... Gitgide kuvvetlenen ileri- ci cereyan, dünden kendilerini bir türlü ayıramayanları yenmekte daha fazla gecikmeyecektir... Kitle ile beraber ıstırap çekmeyen, halkın sevin-

ci ile nabız ile aynı tempoda atmayan adamın kitleye 'sen' diye hitabetmesi, hatta gülünçten de ileri bir şeydir. Hâlâ köylüyü Amerikalı bir seyyah gözüyle seyredip, onda, ya mistik, karanlık bir ruh veya iptidai bir hayvan gören büyük muharrirlerimiz var...»(15) «Hayattaki her şey gibi sanat da bir hizmet ve mücadeledir... bir nevi propagandadır.» Bundan dolayı sanatçı; «hizmetinde bulunduğu sosyete —hatta kudretine göre bütün insanlığı— daha doğruya, daha iyiye ve daha güzele götürmek için çalışacak, hitap ettiği kimselerde bu doğru, iyi ve güzelin hasretini uyandırmak ve bunlara gidecek yolu işaret etmek isteyecektir.»(16) «İyi şiir muhakkak insana bir şey ilave eder. Bu şey bazen 'tez, olur; bazen bizim manen daha gelişmemizi temin eden bir heyecan olur.»(17)

Kuramsal olarak bunları söyleyen Sabahattin Ali; üçüncüsü, uygulamada (yazılarında) neler yapmıştır?

O, ilk baskısı 1936 yılında yapılan «Kağın»ın içine aldığı «Düşman» (kitaplaşmadan önce «Ayda Bir»in Ocak-1936 sayısında da yayımlanmış) başlıklı öyküsünde; «bütün bir devlet»in, «polis, jandarma, mahkeme, banka, mektep ve gazeteler»den oluştuğunu yazar.

Yine S. Ali, 5 Şubat 1948 tarihli «Zincirli Hürriyet»teki «Asıl Büyük Tehlike» başlıklı yazısında yer alan ve derginin iki bin tanesi basıldıktan sonra M.A. Aybar tarafından geri kalanlarından çıkarılan bir paragrafta şöyle diyor :

«... Ve yine bu millet çok iyi biliyor ki, asıl tehlike, bu milletin istiklâlini de, varlığını da tehdit eden bir tek ve hakiki tehlike, bugünkü ehliyet-siz iktidarın davamıdır.»(19)

Sabahattin Ali'nin yazdıklarından ve söylediklerinden; kendisini tanıyanların anılarından, soruşturmalardan ve incelemelerden alıntılarla aktardığımız görüşler doğrulanıyor böylece.

Acaba, S. Ali, net bir biçimde söylenen şu vargıya mı uymuştur?

«Her devrimin en temel sorunu devlet iktidarı sorunudur.»(20)

Bir başka söyleyişle, iktidarı elinde tutan kim ya da kimlerdir; iktidara gelmesi gereken kim ya da kimlerdir? S. Ali, bu «en temel sorunu», sınıf ilişki ve ilişkileri açısından belki değerlendirmemiş, belki de değerlendirememiştir. (Bunun nedenlerini, incelememizin en sonunda özetlemeye çalışacağız.)

Ancak, yukarıda kendisinden verdiğimiz iki kısa örnekte de görüldüğü gibi, «en temel sorunu», en azından sağduyuyla yaklaşmış; kalemini, «egemen sınıfların elinde, sınıf düşmanlarının direncini ezmek için» kullanılan bütün bir makine'yi yansıtmaya yöneltmiştir. Yalnız «makine»nin motoru durumunda bulunan yasama, yürütme ve yargıyı değil; bunlarla birlikte ve bunlardan daha çok, kapitalizmin emperyalizm aşamasında had safhaya ulaşan ve yukardakilerin en uzak köşelerde temsilciliğini yapan bürokrasi ve militarizmi de eleştiri hedefi olarak seçmiş gözükmektedir. (Sanatın devrimci mücadeledeki işlevini de bu açıdan düşünmek gerek.)

Biz, böyle bir giriş'ten sonra, dergilerdeki tefrika yazılarının şanssızlığı pahasına da olsa, Sabahattin Ali'de «bütün bir devlet»in eleştirisini, örnekleriyle sergilemeye çalışacağız.

Geçmeden belirtelim: S. Ali, yapıtlarının önem ve niteliğine göre, önce öykücü ve romancı, sonra gazeteci, sonra şair, daha sonra da oyun yazarıdır. Bugüne kadar derlenip yayımlanmadığı için gazete yazıları; «Türk şiirindeki yeri, kendi yazarlık tarihinde şiirinin yeri kadar» bulunduğu ve «şiir onun için bir iç dökme, bir ara çalışma, bir deneme»(21) olduğu için şairliği; «Maria Puder'in kişiliğinde, sınıflı toplum içinde ezilmekte olan kadın cinsinin kendi onuru için çırpışını, direnişini» anlattığı(22) ve kendisinin «hazır yapıtı kaldırıp atacak değildim ya, elbette kağıda geçirecektim.»

dediği(23) «Kürk Mantolu Madonna» romanı; Kür Şad'ı anlatan(24) «Esirler» adlı tek oyunu incelememizin dışında tutulmuştur.

«Sırça Köşk»ün içinde yer alan «masallar»ı (Bir Aşk Masalı, Devlerin Ölümü, Koyun Masalı, Sırça Köşk) da ayrı bir başlık altında inceleyeceğimizi burada belirtelim.

(SÜRECEK)

- (1) (Nihal) Atsız; İçimizdeki Şeytanlar, Arkadaş Basımevi, İstanbul - 1940
- (2) Kemal Bayram; Sabahattin Ali Olayı, Yenigün Yayınları, Ankara - 1978, s. 301; anlatan Samet Ağaoğlu.
- (3) Kemal Bayram; a.g.y., s. 273 - 274; anlatan, Mediha Esenel.
- (4) Aliye Ali, «Birlikte Olduğumuz Günler»; Filiz Ali Laslo - Atilla Özkırmılı; Sabahattin Ali, Cem Y., İstanbul - 1979, s. 41.
- (5) Suut Kemal Yetkin; Edebiyat Üzerine, 1952, s. 55.
- (6) Mustafa Kutlu; Sabahattin Ali, Hareket Yayınları, İstanbul - 1972.
- (7) Kemal Bayram; a.g.y., s. 167; anlatan, Asiye Elçin.
- (8) Kemal Bayram; a.g.y., s. 262; anlatan, Niyazi Ağırnaslı.
- (9) Rifat Ilgaz; «25 Yıl Sonra», Yansıma, Sayı: 15, 1973
- (10) Eray Canberk; Soruşturmaya Cevap, Agd.
- (11) Ö. Faruk Toprak; Soruşturmaya Cevap, Agd.
- (12) Necati Mert; «Sabahattin Ali'nin Önemi», Agd.
- (13) M. Behçet Yazar; Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı. 1938, s. 372 - 373.
- (14) S. Ali İle Konuşan Umran Nazif; Varlık, Sayı: 108. 1938.
- (15) S. Ali İle Konuşan Muzaffer Reşit; Varlık, Sayı: 65. 1936.
- (16) S. Ali; Yeni Adam Dergisi, 21.3.1939
- (17) S. Ali; Yeni Edebiyat Dergisi, 15.11.1940
- (18) Ayrıntı için bkz. Hüseyin Altunya; «Düşman'a Gösterilen Dostluk», Vatan, 24.2.1978
- (19) Kemal Bayram; Agy., s. 435; anlatan, Rasih Nuri İleri.
- (20) Lenin; Devrimin Temel Sorunlarından Biri, C. XXI, s. 142 (Rusça).
- (21) Ceyhun Atuf Kansu; «Şiirin Demirci Ustası», Yansıma, S. 15.
- (22) Sâkıp Coşkun; «Sabahattin Ali'nin Romanları», Yarına Doğru, Sayı: 6, 1974.
- (23) Kemal Bayram; Agy., s. 286 ve Filiz Ali Loslo - Atilla Özkırmılı; Agy., s. 84; anlatan, Mediha Esenel.
- (24) Atsız; Agb., s. 7 - 9.

deneme

Yaşam Olaylarını Değerlendirmek

Nusret Kemal

İsa'dan 47 yıl önce İskenderiye şehrinin ünlü Müseion'unda iki bilgin arkadaş Flavius ile Enesidemos karşılıklı dertleşmektedirler. Flavius uzun süre sessiz kaldıktan sonra dostuna dönerek konuşmaya başlar :

«Ben, çevrimci olduğum kadar da şanlı çağımızın büyük Helenlerin yaşadığı çağlardan geri olmadığını savunurken siz karşı koyuyordunuz.»

«Evet, der arkadaşı, ben o büyük devrin düşün devleri yanında bizlerin yumruk kadar cüceler olduğumuza inanıyorum. Helenlik kuşkular, spekülasyonlar içinde yıpranmış, yaratıcılığını yitirmiştir. Bundan sonra gelenler eskileri yorumlamaktan daha ileri gidemezler.. Onlar belki de büsbütün umutsuz düşecekler, kuşku çıkmazları içinde bocalayıp kalacaklardır. Gerçekte kimileri yeni bir düşünüşün doğmakta, umut verici bir başlangıcın hazırlanmakta olduğunu söylüyor, ama ben inanmıyorum...»

«Sizi anlamak için galiba Grek olmak gerekiyor. Sizin bıraktığınız yerden işe biz başlıyoruz. Roma insanlığa şimdiden bir değer sunmuştur: Düzen (ordo)! Hem bununla yalnız devlet ve hukuk düzeni amaçlanmıyor, her gerçek eleştirinin ve yaratıcı kuşkunun koşulu olan ayık ve hırstan arınmış düşünüş de bu değer içinde dir.»

İnsanoğlunun yaşamı, olduğundan bu yana olaylara dayanır. Tarihsel olgular, toplumsal çalkantılar, günlük çabalar değişik boyutlarda olaylarla doludur ve denebilir ki —Flavius'un dediği gibi— insanoğlu kuşaklar boyunca «yıkılışlar»la «umut verici başlangıçlar»ın salınacağı üzerinde sallanıp durmaktadır. Onun içindir ki yaşama bir olaylar zinciri gözüyle bakılır.

...Ve böylece denklem ortaya çıkar: Yaşam demek olay demektir... Yazın, ekin bu olayların sanatçı eliyle işlenmesidir... Sanatçılar, düşünürler, aydınlar bu olaylara aydınlık getiren, onları günlerinden gayri geleceğe de yararlı biçimde ortaya koyan pekyürekli kişilerdir! Belki bazıları bu tanıma uygun düşmeyen örnekler vermek isterler. Ama bizim tarih boyunca kendilerine yer verilmeyen böylelerini dikkate, ciddiye almaya niyetimiz yoktur. Çünkü böylesi önce yaşamın gerçeklerine ters düşmek olur. İnsanoğlunun tümü gibi yazınları da toplumun bireyleridir, toplumun ve onun yaşadığı olayların içindedir, etkisindedir. Şu kadarlık bir ay-

ırcılıkla: Sanat ve yazın erlerinin olaylara bakış açıları vardır, onları yargılama, gözleme, değerlendirme yetenekleri, güçleri vardır... Sanatçı —hangi konuda

Yalnız

Gecenin siyah dudağında fısıltı
ve mavi çarpı işaretleri.
Yüreğinde lambalar kısıldı.
Öyle ıssızda vuruldu ki,
cesedi bulunmaz, yiter renkleri.

Gecenin karnında bir göz;
zifiri suskunluğa atılmış zehir.
Dağda eşkiya ateşi gibi basıldı söz.
Bir oda, saat ve masa
ve havada hüznü bir devir.

Yüreğinin ağrıyan tıktakları
ve pelte karanlığı tırmalayışı birinin
artırıyor yalnızlığı, özlemi ve cesareti.
İstekle soluklanıyor, içinde yalın atları
koşuyor bir şiirin.

Gecenin gurtlağında tedirginliğin sesi,
dipdiri öldürüşünde buzun.
Homurdanıyor rakibin köpekleri.
Pütürlü inleyiş ve acıyla upuzun
yanıyor bir devin kirpikleri.

Ansızın boşluğuna geliyor insanın
ve amansız dökülüyor
damarların çağlayanında
gül tutkusu.

Anılar ve düşlerle ipek dalgınlık.
Ve hain dirilişiyle karabasanın
dağılıyor sevincin uykusu.

Gecenin siyah dudağında fısıltı,
yıkacaklar şimdi tüm bentleri.
Uzakta bir çığlık incecik kısıldı.
Öyle ıssızda vuruldu ki,
cesedi bulunmaz, yiter renkleri.

Azer Yaran

olursa olsun— «herhangi birisi» değildir... Bu özellikleriyle de öncü kişilerdir. Buna da (Ne talih!..) deyip gü-

lenler olabilir... Fakat, diyorum ya, yaşamın ve onun kanıtı tarihin gerçeği budur. Tarih, budalalara yer vermez, doğal olarak olumlu açıdan yer vermez en azından...

Ellisinden Sonra Sevişmek

— Öğretmenlerimize —

Dulda kesmek için ışığına
Dolaştırsalar da kova kova
Senindir bu coğrafyada en ince köşe
Hasan Hüseyin Ali Fatma Ayşe
Özenle suların öğrenci çiçeklerini
Dokursun dünyayı geleceğe, oba oba
İnce parmaklarıyla örülür bilincin haritası
Öğretmenim benim, sevecenlik bohçası
Ekiciliğin ağdası.

Kuru sapını oraktan esirgeyenler
Gönül ışığı, erdem töziyle büyüttüğün
Bilimin teknesinde hakça yağurduğun
Kara kaplı kitaptan akça doğurduğun
Oğullarının - kızlarının gömleğine
Dakkası birliğine, kan depreştirirler kan
Anamaldan uzanan namlularından
Elinde acun - boyu bir yürek
Sabah - akşam, kulağın kirışte, yavru ölüsü
saydın

Çünkü sen öğretmen - anaydın
Gözlerin nisanlarda bulut
Sınıflardasın, tebeşirli parmakların bükülmez.

Kabaralı - kabarasız hiçbir postal sesi
Yivli - yivsiz tüm namluların gölgesi
Yüreğinin külhanındaki ateşi söndüremez
Sen öğretmen - anasın, doğurgan
Yaşın elliye aşı da, dölenmenin sonu gelmez
— Hangi dağda biçilirse biçilsin ısrırgan —
Senin bahçende kırmızı gül gerek, yediveren.

Fark yoktur yaşım yirmisinde, ellisinde
Sevecen bir öğretmensin kız Nermin
Yatakta değilse
Karatahtada doğurur senin ellerin
Gel daha daha sevişelim
Doğurduğun başlarla gönenir senin eylemin.

Osman Bolulu

Konumuzun dışına taşmamak için yazarlardan bazı örnekler vereceğim. İşte Çehov, Anton Çehov.. Büyükbabasının emek zoruyla kölelikten kurtardığı bir köylü ailenin torunudur. Bakkal olan babası altı çocuğuna ancak bakabiliyor, günün yorgunluğu içinde hırçınlığıyla, sertliğiyle ev halkını kırıp geçiriyordu. Amma yaradılışı Çehov'a büyük bir başta bulunmuştu: Dük-kâna gelen çoğu fakir halktan müşterilerle kaynaşveriyor, geceleri evde onların taklitlerini yapıp anasını ve kardeşlerini güldürüyordu. Bu yeteneğiyle lise sıralarında tiyatroyla ilk ilişkisini kurdu. Bir yandan özel bir tiyatroyu yürütürken diğer yandan bir güldürü gazetesi de çıkarmaktaydı kardeşleriyle.. Ailesi Moskovaya gidince ders vererek geçindi amma fakirliğini olgunlukla karşıladı, onunla yığıtçe savaştı. Hatta bu arada tıp fakültesini bitirip tıp doktoru bile oldu amma veremin eline düştü. Her toplumda günümüzde bile, mesleğine ters düşen, örneğin hekimken, avukat ya da mühendisken yazar olanlar yok mudur?.. Şu ayrıcalıkla ki, Çehov çağının ileri gelen yazarlarından destek gördü, dostça uyarıldı, piyesleri tiyatrolarda oynadı. Ülkesini, birçok yabancı memleketi gezdi, gördü, yazdı. Ününün dünyaya yayıldığı bir sırada Maksim Gorki'nin Rus Akademisi üyeliğinden çıkarılışını protesto edip kendisi de Akademi üyeliğinden ayrıldı.

Günümüzde Türk Dil Kurumu üyeliğine alınmayan nice değerli yazarlarımızı anımsayın, hatta Kurumun dergisinde yer verilmeyen nice sanatçılarımızı düşünün...

Avusturyalı büyük yazar Stefan Zweig Viyanada doğdu amma Yahudi kökenli olduğu için yurdundan uzakta, 1942'de Brezilyada öldü. Yazıya şiirle başladı çoğunlukla olduğu gibi, fakat çeviriler yaptı, piyesler yazdı, romanlar, öyküler yayınladı. İçli ve duyarlılığı kişiliği, uğradığı düşkünlükleriyle umutsuzluk, ölümünün başlıca nedeni oldu, karısıyla birlikte intihar ettiler. Eğer yaşama gücünü gösterseydi kuşkusuz bugün bile hortlatılmaya çalışılan, eh, büyük ölçüde de başarılı Nazizmin başlıca karşıtlarından olurdu. Belki de dön Nazizme karşı savaştığını söyleyip bugün yenisini hortlatmak için nice yoksul ülkede çevrilen oyunlar üzerine yeni bir (İlâhî Komedi!) yazardı... Sanırım bu yolda da çok az dünya yazarı Zweig kadar başarılı olabilirdi...

Balkanların Gorkisi denen Panait İstrati kaçakçı olduğu söylenen babasını hiç tanımamıştır. Anası fakir bir çamaşırcıydı. Pek çok iş değiştirdi yaşam yolunda, ülkesinin yoksul halkıyla düştü kalktı. Bir çok memleketi dolaştı. Bu arada Osmanlı Türkiyesinde de yaşadı. İstanbulu onun düzeyinde ustaca, sanatçıl niteliğiyle verebilmiş yazarımız yok diyebilirim. Amma sınıf kavramından yoksundu, siyasal düşünceleri kısırdı. Acı çeken yığınları dile getirdi amma yüzeyde ve duygusal kaldı. Ancak yaşadığını kendi açısından verebilmesiyle

ilgi çekici bir yazar oldu. Yine de gerçek Gorki'yle arasında büyük ayrılıklar vardır doğal olarak...

Balzac ondokuzuncu yüzyıl Fransız toplumunun tüm özelliklerini taşıyıcı yapıtlarında. Okullarda başarısız, çapkınlıkta usta bir ozan oldu. Kaldı ki hukuk fakültesini bitirebilmiş, ailesinin isteğiyle noter katipliğine başlamıştı. İnsanlar üzerinde en önemli bilgilerini bu yolda edindi. Siyasal düşünceleriyle krallıktan yanaydı. Buna karşın Fransız toplumunun ve bireylerinin düşüncelerini, davranışlarını, eğilim ve savaşmalarının inceliklerini tüm içtenliğiyle vermesini bildi. Çağının en usta yazarlarından birisi olduğu kabullenilen Balzac'ın cenaze töreninde İçişleri Bakanı yanında oturan büyük romancı yazar Victor Hugo'ya «Kibar bir adamdı...» deyince Hugo hemen düzeltir : «O bir dâhi adamdı!»

Türk toplumuna gelince, özellikle Tanzimat döneminden bu yana o da kendi serüvenini yaşamaktadır. O günden belli kalıplar, belli değişimler kırıdayıp duran yazınımız, toplumsal olaylara paralel olarak yenilikler, yeni atılımlar gösterir. İnsana, topluma bakış ufku genişler. Amma yine de yeterince büyüemeyen bu oluşum Cumhuriyetin kuruluşundan sonra hız kazanır. Türk toplumu artık devrimler, dönüşümler, atılımlar ülkesidir. Önemli siyasal, toplumsal olaylar birbirini izler. Doğal olarak bunlar yazınımızda yerini bulur, amma yine de bir noksanlık vardır. Kanımca Köy Enstitülerinin kurulmasıyla oradan yetişmeye başlayan yazarların açtıkları çığır Türkiye'de yeni oluşumun başlangıç tarihidir. Ancak köye yöneliş, halk yığınlarının yalnız ölçülerle, tam bir gerçekçilikle verilmeye başlaması egemen çevreleri, burjuvaziye ürkütür... Böylece «oyunlar» başlar. Önce Enstitüler, tutucu halk çevrelerini etkileyecek söylentilerle kapatılır. Amma kısa sürede yol açılmıştır. Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi halktan yana yazarlara Enstitü kökenli Baykurt, Apaydın, Başaran, Gökçe'den gayri daha pek çok isim katılır. Türk şiiri Nazım Hikmet'le dünya ölçüsünde büyük bir değer kazanmıştır. Ne var ki yetişmeye başlayan çok yetenekli kuşakları susturmak, sindirmek için akla gelmemesi gereken yollara başvurulur. Bu yolda Türk toplumu hergün şehitler verirken, bilinçli yığınlar, savaşmalarını yüreklice sürdürmektedirler. Örneğin bu ülkede bir «12 Mart 1971» dönemi yaşanmıştır. Birçok ozan, yazar vb. tutuklanmış, cezaevlerinde serüvenlerini yaşamışlardır. Doğal olarak bu yaşamlar sonuçsuz, verimsiz kalmamıştır yazın açısından.. Ne var ki bunların başarıları tartışılabilir... O günleri yaşayanlar şu yıllarda olgunluk çağlarının üst düzeyindedirler. Amma bu kez önlerini yeni çaldikenleriyle önmeye çabalayan çevreler türetmişlerdir, kâğıt, mürekkep, matbaa giderleri alabildiğine yükseltilmiştir. Dolayısıyla halkımızın okuma, yazarlarımızın çalışma tempolarını düşürmeyi amaçlamaktadırlar. Bu da ayrı bir yaşam olayıdır, büyük oyunun bir parçasıdır... Bu günlerin de geçici olduğuna inanmak, çalışmalara ara vermeden, hız kesmeden sanatçı gözlemlerini sürdürmek yine de en doğru yoldur. Geri bırakılmış bir toplumun ve yığınların gerçek sözcüleri onun yazarları, sanatçıları olacaktır.

Şiir Notları

1.

faşizm kapıda, öyle diyorlar
kimi mırıldanıyor, aman ses etmeyelim, girer
sonra

bazıları, «delikanlı» :

kim korkar hain kurttan!
öldü mü yiğitlik?!

kimi diyor ki, hele durun, kapıyı vurmada daha
...falan filan

filan falan..

hey tanrım!

..sonra bir haber

«tiyatrodaki yangın...»

...panikte ölenlerin sayısı...»

2.

«yiğitlik», delikanlılıkça eğer,
gözüpek olmak ise yiğitlik

ustalar da diyorlar ki,
devrimci uyanıklıktan geçer «devrimci yiğitlik»

3.

yıktın kapımı, girdin içeri
sen

kaçıncı Bolu beyi

kaçıncı Bertelmi Diyaz

kaçıncı Hitler piçi

sen

parababalarının sadık ve kudurgan köpeği

yüreğimi mi deşeceksin

mil mi çekeceksin gözüme

ciğerimi mi sökceksin

dök tüm cevherini

haydi delikanlım

göster restini

4.

sordular :

«ekmek mi, özgürlük mü?»

huysuzlandı bir çocuk :

«evet ama yapay bir ikilem bu...»

...vesaire

Ol Süleyman Şah ünledi :

«tez urun başını huysuzun!»

dağlar taşlar tekrarladı şahlar şahını :

«ne ekmek, ne özgürlük!»

ve insanlar suskun

..ve insanlar

çevirmeğe vardılar tarihin

muazzam bucurgatını

ağır ağır

müthiş pençeleriyle

İ. Mert Başat

yoğun emek

Birinci Bölüm : Giriş ve Kültür Kavramı Üzerine

Senem Görizli

Çizgiler : Süha Mocan

Giriş

Özellikle bin dokuz yüz altmışlı yıllardan bu yana Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı ve sınıflarının konumu üzerinde çok tartışılmış, bu alanda ulaşılan vargılar kitlelere büyük ölçüde iletilebilmiştir. Toplumumuzun sosyo-ekonomik yapısı üzerindeki görüşler, bir anlamda çözüm yollarının belirlenmesine kadar varmıştır. Öyle ki, en genç kuşaktan bir yurttaşımız, dünya görüşünü belli sloganlar biçiminde yoğunlaştırabilmektedir. Kısacası, sosyo-ekonomik yapının siyasal plandaki dinamizmi, yüksek düzeydedir.

Ancak, Türkiye'nin altyapısal (ekonomik) konumunun yaygın ve elle tutulur biçimde değerlendirilebilir olmasına karşın, altyapı-üstyapı, daha açık bir deyişle ekonomik yapı ile kültürel yapı arasındaki etkileşim, gereği gibi ele alınmamıştır. Ekonomik yapı temeli üzerinde boy veren kültürel yapının önemi açık-seçik anlatılamamış ve bundan dolayı genç kuşakların kültür boyutu konusundaki görüşleri tam belirlenmemiş, güdük kalmıştır. «Yoğun Emek» başlığı altında hazırladığımız bu çalışmanın temel amacı, yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü altyapı-üstyapı etkileşimini vurgulamak olacaktır.

Bilim bize, toplumların ekonomik yapısı ile kültürel yapısının karşılıklı etkileşim içinde bulunduğunu, ama belirleyici ögenin ekonomik yapı olduğunu açıklamıştır. Toplumların tarihsel gelişim süreci de bunun yadsınmaz kanıtıdır.

Kültür sorununa yaklaşırken genel tavrımız, altyapı-üstyapı ilişkisini somut biçimde göstermek olmalıdır. Bir sorunu somut biçimde ortaya koymanın en sağlam yolların-

dan biri, yaşanılan gerçekliğe el atmaktır. İkinci bir doğru yaklaşım ise, kendi gerçeklerimizden yola çıkmaya yönelmektir. Demek oluyor ki, «Yoğun Emek»de kültür sorununa eğilirken Türkiye'nin tarih içinden gelen sosyo-ekonomik-kültürel yapısını irdeleyeceğiz. Toplumumuzun değişen üretim ilişkileriyle, bu üretim ilişkileri üzerinde gelişen ve üretim ilişkilerine bağımlı olarak değişen kültürel boyutunu çeşitli evreleriyle gözden geçireceğiz. Ancak, konumuzun temel kavramlarını tartışmak için, ilk bölümlerde yaklaşımımız kuramsal olacaktır.

Kültür sorununa ilişkin konuları derli toplu kavrayabilmek ve somuta indirgeyerek verebilmek amacıyla olduğumuzu yukarıda belirtmiştik. «Yoğun Emek»in odaklaştırmak istediği temel sorun, daha çok Cumhuriyet Döneminin değişen üretim ilişkilerine bağımlı olarak biçimlenen kültürel yapısıdır. Böylelikle kültür sorunsalının günümüzdeki durumuna da ışık tutulmuş olacaktır. Ama bilindiği gibi, toplumsal olguların belli zaman dilimleri içinde değil, izlediği sürecin bütünlüğü içinde kavranması gerekmektedir. Öte yandan, Cumhuriyet Dönemi, toplumumuzun tarihinde toplumsal-ekonomik alanlarda olduğu kadar, kültürel alanda da belirgin özellikleri bulunan bir dönemdir. Bu özelliğinden dolayı konumuzu Cumhuriyet Dönemine ağırlık vererek, bu zaman dilimi içinde somutlaştırmak istiyoruz.

Tanzimat döneminde başlayan batılılaşma hareketleri, cumhuriyet döneminde de süregitmiş, özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında ilkeleştirilerek üstyapı kurumlarıyla toplumun tüm katmanlarına yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Toplum, eski kültüründen koparılırken, kendi özünden kaynaklanmayan ye-

ni bir kültürle karşı karşıya getirilmiştir. Bu kültürleme süreci sonunda, eskiyle bağları zayıflatılan, yeni kültürü gereği gibi yorumlayacak düzeye ulaşamayan toplum, sosyo-kültürel yaşantımızın en büyük sorunu olarak gördüğümüz bir kültürel kopukluk içine itilmiştir. Bugün bu kültürel kopukluk, çeşitli güçler tarafından belirli amaçlar doğrultusunda, yozlaşmış kozmopolit bir kültür ve sapkın ideolojilerle doldurulmaya çalışılmaktadır.

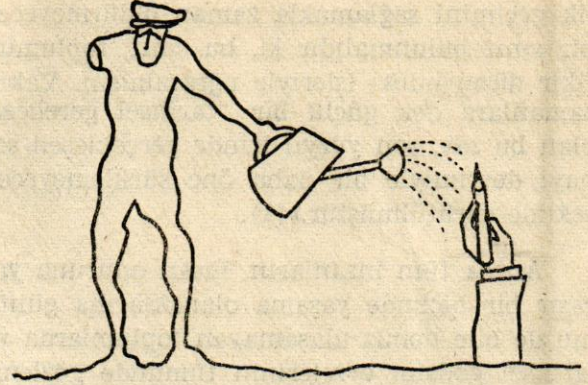
..

Toplumların kültürel yapısında belirleyici ögenin ekonomik yapı olduğu, ancak kültürel yapının da ekonomik yapının değişimini etkilediği açıktır. Kültürün ekonomik yapıyı olumlu yönde etkileyebilmesi için, devrimci bir kültür kavrayışının ne olması gerektiği üzerinde ısrarla durulmalıdır. Toplumsal olgular ve bu arada kültürel yapının dinamiği birkaç satırla formüle edilemeyecek kadar karmaşıktır. Engels'in dediği gibi, «Böyle olmasaydı, kuramın her hangi bir tarih dönemine uygulanması, birinci dereceden bir denklem çözmek kadar kolay olurdu».

Kuramsal Olarak Kültür Kavramı Kültürel Süreçler, Kültürel Değişme Kuramları ve Kültür Tanımları

Kültür, insanın doğayla savaşımı sırasında doğaya egemen olma, onu kendisi ve toplumsal çevresi yararına değiştirme savaşımı sürecinde ürettiği maddi ve manevi değerlerin tümüdür. İnsan, bir kültür ürünü yaratırken zihinsel faaliyetini, emeğini, bilgi ve becerisini gereksinimleri ve istekleri doğrultusunda, zihinsel faaliyetinin, bilgi ve becerisinin güdülediği fiziksel gücüyle, doğadaki çeşitli güçleri ve nesnelere yararlılık ilkesinden ele alarak kullanır ve biçimlendirir. Sonuçta, salt kendisinin düzenlediği ikincil doğasını (kültürel doğasını) yaratır. Bu spontane (kendiliğinden) bir olay olmayıp, insanın deneyimlerinin ve edimlerinin bir sonucudur.

Toplumların gelişim sürecinde, insanın doğayla ve insanın insanla ilişkileri değişir-

ken, kültür de üretim güçleri ve üretim ilişkilerine bağımlı olarak değişmiştir.

Kültür ürünlerinin gelişimi ve yaygınlaşması, tarihsel gelişim sürecinde gözlemlendiği gibi, genellikle kişilerin ve toplumların, yaşamın maddi zorunluluklarından kurtulmasıyla doğru orantılı bir yol izlemiştir. Maddi zorunluktan kurtulma, kültürel yaratıda iki yönlü etkin olmuştur: a) Kültürel yaratıya ayrılacak zaman etmeni, b) Kültürel yaratının maddi taşıyıcılarını karşılayacak artıdeğer etmeni.

Bunun içindir ki, üretim güçlerini ellerinde bulunduran ve emeklerini satarak yaşamak zorunluluğunda olmayan sınıf ve katmanların kültürü, o toplumda başat kültürdür. Bu tarihsel gerçekliğin yüzyılımızda sanayi devrimi ile geçerliliğini yitirmekte olduğunu Engels şöyle anlatıyor: «İşte bu sanayi devrimi, insan emeğinin üretme gücünü öylesine yüksek bir düzeye çıkartmıştır ki, —insanlık tarihinde ilk kez— şu olanaklar belirmiştir: İnsanlar arasında rasyonel bir işbölümünü gerçekleştirerek, hem toplumun bütün üyelerinin tüketimine bol bol yetecek ve yedek biriktirilebilecek bollukta bir üretme, hem de her bireye yeteri kadar boş zaman sağlamaya olanak doğmuştur. Böylelikle tarihten devralınan kültürde bulunan, —bilim, sanat, insanlar arası ilişkiler gibi—, gerçekten saklanmaya değer şeyler, yalnız korunmakla kalmaz, egemen sınıfın tekelinden çıkarılarak bütünüyle toplumun malı haline getirilip daha da geliştirilebilir. (...) Sınıfların farklılığını savunanların temel çıkış noktası her zaman şu olmuştur: Günde-

lik geçimini sağlamakla zaman öldürmeyecek bir sınıf bulunmalıdır ki, bu sınıf, toplumun fikir düzeyindeki işleriyle uğraşabilsin. Yakın zamanlara dek güçlü bir tarihsel gerekçesi olan bu sav, son yüzyıl içinde gerçekleşen sanayi devrimiyle bir daha öne sürülemeyecek şekilde çürütülmüştür.»(1).

Ancak tüm insanların, insan onuruna yaraşır bir biçimde yaşama olanaklarına günümüzde bile henüz ulaşamayan toplumlarda ve tarihsel gelişim evrelerinin tümünde gözlemlediğimiz gibi, toplumlar el emeğinden ve maddi gereksinimlerinden kurtuldukları ölçüde kendilerini kültürel uğraşlara yöneltebilmişlerdir. Kültür ürünlerinin tamamı değilse bile, büyük bir bölümü, zihinsel faaliyetler yanında maddi taşıyıcılara da dayanmak zorundadır. Örneğin: resim, heykel, mimarlık, bilim ve teknoloji vb. varlıklı sınıflarda daha çok gelişirken, yoksul sınıf ve katmanlarda artıdeğerle karşılanmasına gerek olmayan söylene, şiir, halk müziği, edebiyat, halk dansları vb. alanlarında kendilerini ortaya koyabilmişlerdir. Her toplumda egemen güçlerin kültürlerinin altında, ezilen ve sömürülen sınıf ve katmanların kendi ekonomik tabanlarından kaynaklanan bir de halk kültürü vardır. Burjuva toplumbilimcileri bu kültürleri «alt kültürler» olarak nitelendirirler.

Kültürel Süreçler

Toplumların kültürlerinin kendine özgü özellikleri vardır. Bir toplumun birbirinden ayrı bölgelerinde yaşayan topluluklarının bile kültürleri ayrılaşmalar gösterirler. Aslında, kültürleri birbirinden ayıran etmen de bu özgünlüktür. Hiç bir kültür katıksız ve özgün haliyle sürekliliğini koruyamaz.

Kültür: doğan, yaşayan, etkileyen ve etkilenen dinamik bir olgudur. Sosyo-kültürel sistem, kendi altyapısına uygun olarak gelişir. Sistem, içinde bulunduğu bireyleri sistem doğrultusunda etkilemeye, eğitmeye ve kişiyi sisteme uydurmaya çalışır. Kişi ile sistem arasındaki bu başı ve sonu belirli olmayan ve ekonomik yapıdan kaynaklanan bu dönüşümlü etkileşim kültürel süreçleri oluşturur. (TABLO 1).

TABLO : 1

KÜLTÜREL SÜREÇLERİN TANIMLARI

Süreçler	Tanım ve Açıklamalar
Kültürleme (Enculturation)	Sosyal bilimlerdeki sosyalizasyon ya da geniş anlamıyla eğitim. Doğumdan ölüme kadar bireyin, toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesi.
(Diffüzyon) Kültürel Yayılma	Belli bir toplumda dıştan içe ya da içten dışa doğru, maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılması.
Kültürleşme (Acculturation)	Kültürel Yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürden birey ve grupların, belli bir kültüre girmesi ve karşılıklı etkileşim sonucu her ikisinin de değişmesi.
Kültür Şoku (Culture Shock)	Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin yeni kültüre uyum yapmakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntı ve bunalmalar, gösterdikleri tepkiler.
Zorla Kültürleme (Trans-Culturation)	Bir kültüre mensup birey ve grupların, başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesi.
Kültürel Asimilasyon	Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına alması.
Kültürel Değişme veya Kültür Değişmesi	Yukardaki bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkilerin bir bileşkesi olarak toplumun bütünle ve ya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğraması.

Kültürleme, özellikle kişi ve toplulukları mevcut ekonomik yapı üzerinde gelişen sosyo-kültürel sistem doğrultusunda değiştirme ve etkilemedir. Kültürleme, sosyalizasyon yoluyla olduğu gibi, en etkili bir şekilde eğitim yoluyla olmaktadır. Kişi, doğumundan ölümüne kadar belirli bir kültürel sistemin etkisindedir. İçinde bulunduğu sistem tarafından istemi dışında koşullandırılmasının yanı sıra, bilinçli ya da bilinçsiz olarak öğrenme ve alışkanlıklarda kendisini sistem doğrultusunda yönlendirir.

Kültürleşme ise, kültürlemenin tersine, sisteme yeni girmiş yabancı kültürlerle uyum sağlama ve karşılıklı etkileşme yoluyla yeni bir kültürel bileşime varma sürecidir. Kültürleşme, kültürel yayılmanın sonuçlarından birisidir.

Kültür şoku, bireyin içinde bulunduğu kültürden ayrılarak değişik bir kültürel ortama geldiğinde karşılaştığı uyum zorluğudur. (Örneğin, kırsal alandan kente göç sırasında görülen uyumsuzluk).

Zorla kültürleme olayı ise, bireylerin istemleri dışında yeni bir kültüre zorla uyum sağlama sürecidir.

Kültürel asimilasyon olgusuna gelince, çeşitli nedenlerle yabancı bir kültürün yerleşik kültürü egemenliği altına alarak kendi içinde eritmesi olayıdır. (Örneğin, sömürge savaşları sırasında, sömürgeciler, yerli toplumların kültürlerini yok ederek, kendi kültürlerini yerel kültürlere egemen kılmışlardır.)

Belirli birkaçından söz ettiğimiz bu kültürel süreçler sonunda hiç bir kültür salt ve katıksız kalmamakta, her kültür az ya da çok, başka kültürlerin etkisini taşımaktadır. Günümüzde özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlığı ve ulaşım kolaylığı nedeniyle hiç bir ülkenin kültürü ulusal sınırları içinde kalmamaktadır. Genellikle, geri kalmış toplumların kültürleri emperyalist güçler tarafından «zorla kültürleme» veya «asimilasyon» yoluyla kendi özgünlüklerini yitirmek çekincesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Toplumsal Değişme Kuramları ve Kültür Tanımları

«Kültürün kökeni maddedir. Kültür söz-

cüğü bile yalın anlam olarak maddi bir uğraşın türevidir. Latince COLERE, sürmek, ekip biçmek, CULTURE ise Türkçedeki ekin karşılığında kullanılıyor. CULTURE sözcüğü XVII. yüzyıla kadar Fransızcada aynı anlamda kullanıldı. İlk kez ünlü Voltaire, CULTURE sözcüğünü insan zekâsının (esprit) oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmıştır.»(2).

Kültür sözcüğü, özellikle yüzyılımızın başlarında burjuva ideologları tarafından bu yalın ve maddi anlamından soyutlanarak, kültürün somut ve maddi içeriği boşaltılıp soyut ve karmaşık anlamlarla doldurulmuştur. Öyle ki, (Krober ve Kluckhohn) kültür konusunda derledikleri bir antolojide 164 ayrı kültür tanımını saptayıp tartışmışlardır. Bu derlemeyi eleştiren bir sosyal bilimci (Belson, 1964), «bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa, onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir» (3) demek zorunda kalmıştır. Ayrıca tarihsel gelişim aşamalarında ve içinde yaşadığımız zaman dilimindeki değişme ve gelişme süreçleri de toplumbilimcilerin uğraş konusu olmuştur. Bu süreçler çeşitli görüşteki toplumbilimciler tarafından çeşitli kuramsal modellerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu modellerin yaygınlık kazanmış birkaç tanesini konumuza açıklık getirmesi bakımından özet olarak vermek gereğini duyuyoruz.

Evrinciler : (Morgan, Spencer, Tylor, Auguste Comte, Ziya Gökalp, Durkheim vb.)

Evrinciler, sosyo-kültürel değişimin açıklamasını yaparlarken, kuramlarda genellikle ilkelden uygarla doğru yükselen bir gelişimin var olduğunu ve bu gelişimin en üst basamağında da batı toplumlarının bulunduğunu öne sürmektedirler.

Evrinciler de tarihsel yaklaşımı benimsemişler, tarihsel süreç içinde toplumların keşinleştiğini ve bu değişim olurken toplum içinde evrim uyamayanların kendiliğinden ayıklanacağını ve bunların yerini daha yetkinlerin alacağı savını öne sürmüşlerdir. Tüm toplumların zorunlu olan evrim yasasına göre mutlak gelişeceklerini savunurlarken, bu gelişmeyi üretim ilişkilerinden bağımsız olarak düşünmüşlerdir. Ancak, toplumların zorunlu evrimsel gelişmelerinin itici gücünün ne olduğunu tutarlı kanıtlarla açıklayamamışlardır. Örneğin, bugün ilkel bir yaşam sürdüren pek çok toplumun, batılı toplumların gelişme süreçlerinden neden geride kaldıkları sorulduğunda «evrimci kuramcılar bu soruya ırkçı bir cevap arama yanılığında düşmüşler; renkli insanların beyazlar kadar yetenekli olmadıkları için evrim yolunda geri kaldıklarını söylemişlerdir».(4).

Difuzionistler : (Yayılmacılar) : (Ratzel, Grabner, Eliot Smith, Kroober vb.)

Yayılmacılar göre, her kültürel öge, belirli bir zaman ve mekân içinde doğar ve gelişir. Belirli bir zaman ve mekân içinde doğup gelişen her kültür, bu gelişimi tamamladıktan sonra, hızla çevreye yayılma ve diğer kültürlerle bütünleşme ve etkileşme özelliği gösterir. Bu yayılmayı göçler, keşifler ve savaşlar gibi toplumsal olaylar hızlandırır. Bütün kültürler dışardan içe doğru ve içten dışa doğru yayılırken, kendi özgünlüğünü bir ölçüde yitirirken, diğer kültürlerin özelliklerinden etkilenir. Bundan dolayı, hiç bir kültür katıksız değildir. Sosyo-kültürel değişimin temeli bu yayılmacılıktır.

Difuzionistler, toplumların iç dinamiklerini göz önünde bulundurmadan sosyo-kültürel değişimi salt diğer toplumlarla etkileşimde ve coğrafya etmenlerinde aramışlar, bu nedenle de tezleri doğal olarak pek çok sosyal ve kültürel olguyu açıklamada yetersiz kalmıştır. Difuzionistlerden Eliot Smith, kültürün beşinin eski Mısır olduğunu, bu de-

recede ileri bir kültürü Mısır'daki son derecede olanaklı coğrafya nedenlerine bağlamakta ve sosyo-kültürel değişimin Mısır'dan yayılan uygarlıkla öbür toplumlara geçtiğini öne sürmektedir. «Tez öylesine zayıftır ki, difuzionizmden en az etkilenen ülke belki de İngiltere olmuştur. Böyle olması gerekirdi. Çünkü yayılmacılar, kültürel bir süreci büyük ve tek bir uygarlık teorisi düzeyine çıkarmak istemişlerdir. Uygarlığın yayılmasında, şüphesiz ki eski Mısır'ın da önemli bir yeri ve payı vardır. Fakat ondan önceki ve sonraki uygarlık alanları ne olacak? Bu soru sorulmuş, fakat cevap alınamamıştır.»(5)

Yapısal - Fonksiyonalistler : (Linton, Talcott, Parsons, Malinovski vb.)

Yapısal - fonksiyonalistler, binlerce yıllık tarihsel gelişimi elimizdeki kısıtlı bilgilerle açıklamanın olanaksız olduğunu öne sürerek, tarihsel yaklaşımı reddetmişler, içinde bulunduğumuz sosyo-kültürel değişim sürecinin çözümlemesini yapmayı yeğlemişlerdir.

Tarihsel Maddeciler :

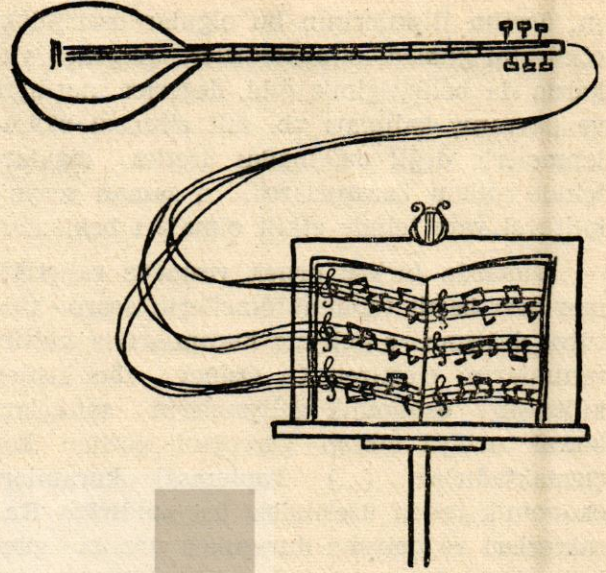
Yapısal - fonksiyonalistlere göre sosyo-kültürel sistemler de canlı organizmalar gibi birbirleriyle uyum ve etkileşim halindeki fonksiyonel parçalardan oluşurlar. Yapılar fonksiyonlardan kaynaklanırlar. Her fonksiyonel parça kendine düşen fonksiyonu yerine getirerek sosyo-kültürel sistemin çalışmasını sağlar. Fonksiyonalistler, kuramlarını tarihsel yaklaşımlardan, ekonomik yapılardan bağımsız olarak geliştirmişler, «demografik ve ekolojik değişimler, iç göçler, kentleşme, alt kültürler ve sapan davranışlar, toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik gibi konularda odaklanmışlardır.»(6). Tüm sosyo-kültürel değişimi biyolojik ve sosyo-psikolojik olgularla açıklamaktadırlar. Fonksiyonalistler, ekonomik yapıdan kaynaklanan toplumsal çelişkileri göz ardı ederek sınıflı toplumlar da kurulması olanaksız dengeli bir toplumsal yapıyı öngörmüşlerdir.

Tarihsel maddeciliğin özü, Marx'ın altyapısal kurumların üstyapısal kurumları yaratması ve sosyo-kültürel değişimin itici gücünün, bu karşılıklı etkileşim olmasına karşın, önceliğin altyapıda olduğu ve altyapıda ki bir değişikliğin üstyapıyı biçimlendirdiği

konusundaki kuramsal yaklaşımdan kaynaklanır.

Sosyo - kültürel değişimde, üretim biçiminin ve sınıf çelişkisinin temel alınması, burjuva ideologlarını rahatsız etmiş ve Marx'ın kuramı tek yönlü ve kısır bir model olarak eleştirilene uğramıştır. Engels 21 Eylül 1840'da Joseph Bloch'a yazdığı bir mektupta kuramının tek yönlü olmadığını ve kuramlarının yanlış anlaşıldığını belirtirken şöyle demektedir: «Tarihsel maddecilik anlayışına göre, tarihteki belirleyici (tayin edici) faktör, ancak son kertede (son tahlilde, son soruşturmada) maddi hayatın üretimi ve yeniden ortaya konulmasıdır. Ne Marx, ne de ben, bundan fazlasını söylemiş değiliz. Herhangi bir kimse bu düşüncemizi 'ekonomik faktör, biricik belirleyici faktördür' şekline sokacak kadar değiştirir ve bozarsa, ileri sürmüş olduğumuz bu yargıyı bomboş, soyut ve saçma bir söz haline getirmiş olur. Ekonomik durum temeldir, ama üstyapının çeşitli bölümleri (sınıf mücadelesinin hukuki biçimi ve sonuçları), bir sınıfın zafer kazanışından sonra ortaya konmuş olan anayasalar vb., hukuki şekiller, hatta bu mücadeleye katılanların zihninde yarattığı yansılar, politik, hukuki ve felsefi teoriler, dinsel görüşler ve bunların dogma halinden sistem haline gelmelerine kadar geçirdikleri gelişmeler de tarihi mücadelenin akışı üzerinde etkilerini gösterir ve çoğunlukla bu mücadelenin biçimini öncelikle belirler. Böyle olmasaydı, teorinin herhangi bir tarih dönemine uygulanması birinci dereceden bir denklem çözmek kadar kolay olurdu.» (7) Tarihsel maddeciler gibi diğer sosyo - kültürel değişim modelleri (fonksiyonalistlerin dışında), tarihsel yaklaşımı benimsemekle birlikte, tarihsel akışın özünü belirleyen ekonomik ilişkilere ve sınıfsal çelişkilere değinmemeye özen göstererek üstyapı kurumlarıyla uğraşmışlardır. Tarihsel maddeciler ise, ekonomik ilişkileri temel alırken üstyapı kurumlarına da gereken önemi vermiş, kuramlarını indirgeyicilikten kurtarıp bütüncüllüğe ulaştırmışlardır.

Yukarda açıklamaya çalıştığımız sosyo - kültürel değişim kuramlarını genellikle bu kuramların savlarından kaynaklanan birkaç kültür tanımıyla açmak istiyoruz:

Kültürün en eski tanımı (1871) evrimci kuramın geliştiricilerinden olan Tylor tarafından yapılmıştır. Tylor'a göre kültür, «en geniş anlamıyla toplumun bir kişisi olarak insanın edindiği bilgi, inanç, ahlak, sanat, hukuk, âdet ve diğer kabiliyetleridir.» derken, kültürü soyut kavramlar bütünü olarak düşünmekte, bu soyut kavramların temelde hangi somut ilişki ve çelişkilerden kaynaklandığına değinmektedir.

Fonksiyonalist görüşün önde gelen kuramcılarında olan Amerikalı antropolog Malinovski, «herhangi bir kültür teorisi iki aksiyona dayanmak zorundadır: 1) Her kültür insanın biyolojik gereksinimlerini karşılamak zorundadır. 2) Her kültürel başarı, dolaylı ya da dolaysız bedensel bir gereksinimin giderilmesiyle ilgili insan psikolojisinin araçsal bir gelişimidir» (8) demektedir. Malinovski de kültürü biyolojik ve psikolojik olgularla açıklama yöntemini seçerek kültürel olguların temelindeki altyapısal payandaları yıkmaya çalışmaktadır.

Yukarda özetlemeye çalıştığımız kültürel değişim kuramlarıyla kültür tanımlarının belli başlılarından aldığımız örneklerde görüldüğü gibi, tarihsel maddeciliğin dışında hemen hepsinin ortak yanı üstyapısal olguları ön plana çıkarmaktadır. Sosyo - kültürel yapıyı değer, davranış ve idealleştirilmiş normlar vb. gibi olgularla tanımlamaktadırlar. Bu üstyapısal olguların, her sınıfın dayandığı ekonomik tabana göre biçim ve anlam kazandığı-

nı, üretim ilişkilerinin bu olgular üzerindeki etkilerini gözardı etmektedirler. Gerçekte, yukarıda da belirttiğimiz gibi, değerler, normlar ve davranış kalıpları vb. salt zihinsel biçimlenmelerle değil de, maddi üretim olguları içinde anlam kazanırlarsa, o zaman sosyo-kültürel yapı içinde etkili olmaları beklenir.

Yukarıda birkaç örnek vermeye çalıştığımız bazı batılı toplumbilimcilerin sosyo-kültürel değişme ve gelişme kuramlarıyla kültür tanımlarını eleştiren G. Osipov «bu kişiler kültürün ekonomik gelişmelerin sonuçları olarak ortaya çıktığı gerçeğini gözden kaçırmaktadırlar . (...) Toplumsal kuramlar, ekonomik taban üzerindeki üstyapıdır. Karakterleri ve gelişme durumları üretici güçlerin durumlarına belirlenmektedir» (9) demektedir. Burjuva toplumbilimcilerinin altyapıdan kopuk olarak geliştirdikleri kültür konusundaki bu kurgusal model ve tanımları sergilememizin nedeni, konumuza eğilme yöntemini, bu tek yönlü ve üstyapısal tanımların yarattığı kavram kargaşasından soyutlayarak, kültür kavramına somut bir açıklık getirmek ve sosyo-kültürel kalkınma çabalarında çoğu kez bu yanlış ve tek yönlü yaklaşımla-

rın yanlılığına düşüldüğünü vurgulamaktır.

Özetle, burjuva ideologları, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, kültürün altyapıdan kaynaklandığı ve sınıfsal bir içeriğe sahip olduğu gerçeğini örtbas edebilmek için, onu somuttan soyuta indirgeyerek yüzeydeki oluşumlarıyla ilgilenmişler ve özellikle emperyalist sistem içinde sömürülen geri bırakılmış ülkelerde altyapısal değişmelere gerek olmadan, batı kültürünün üstyapısal kurum ve davranışlarını benimseterek kalkınmanın ve «modernleşme»nin gerçekleşeceği sanısını uyandırmaya özen göstermişlerdir.

Dipnotlar

- (1) Marx ve Engels, Seçme Yapıtlar, Cilt 2, sayfa 312, 313.
- (2) Bozkurt Güvenç, İnsan ve Kültür, sayfa 96.
- (3) Bozkurt Güvenç A.g.e.
- (4) Bozkurt Güvenç, Sosyal ve Kültürel Değişme, sayfa 68.
- (5) Bozkurt Güvenç, İnsan ve Kültür, sayfa 81.
- (6) Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, s. 165.
- (7) F. Engels, Sosyalist Düşüncenin Gelişmesi, çev. S. Hilav, sayfa 12 - 13.
- (8) G. Osipov, Toplumbilim, Teori ve Yöntem Sorunları. Çev. Ü. Oksay, sayfa 118.
- (9) G. Osipov, A.g.e. sayfa 128.

Gurbetsiz Gurbet de İcat Edilir

Ağlama beni
 Dutlar ağarınca geleceğim
 Bekle kadının dutları ben silkeleyeceğim
 Gurbetsiz savaşsız başlıksız ayrılığın acısını
 Duymadı hiçbir kul bugüne değin
 Eğinli bir kadın sabırla bekle beni
 Bu da bir insanlık sorunudur

Anlamazlar

Oysa apaçık Ali sırrı
 Dut yaprağı göğerinçe
 Kuzularla çık çayıra
 Ve bak kenti dışarı taşıran yollara
 Böyle zamanlarda
 Sürmeli bir bulut geçer insanın üstünden
 Güneş yamaçlardadır oysa
 Bekle nakışı acı vuran yârim
 İlk bulamacı seninle sereceğim
 Kurşunlar patlıyordu okulun bahçesinde
 Ve mart suyunu alıyordu ağaçlar
 Ankara'nın işi havasında
 Hastahanedeydin sen ve ayrıydın benden
 Gurbetsiz gurbet de icat edilir
 Nasıl olsa uçar yuvadan kuşlar

Bekle beni kurşunsuz bir dünya özlemiyle
 Ve Eğinli bir kadın gönlüyle

Hatırla o dar günleri
 Böyle günlerin onuru unutulmaz
 Kurşun yağmuruna tutulan bir şairdim
 Ve güvenmiyordun hiç
 İlk başarıyı bekliyordun
 Kan vardı Ankara'nın taşlarında
 Kuşuklu şaşkın ve korkaktın
 Ey ilk kez bilerek seven

Ülkemiz ve o güzel insanlarımız
 Yoksundular ve savaşsız ölüyorlardı
 Siyaset ticaret cinayet
 Sarmışlardı kurtuluşumuzu üç koldan
 İşkoçyasız bir özlem içindeydin
 Anhyordun güzeldi bilerek ölen

Bekle beni kadının
 Bir gün kuşlar uçar yuvadan
 Eğinli bir kadın sabırla
 Tezgâhına vur kilimini
 Yorulunca Dersim'e bak
 Sığırıkları gördün mü
 Koş dutların dibine

Onları sallamaya mutlaka geleceğim

Vecihi Timuroğlu

günlük
6.12.1979
Muzaffer Buyrukçu

Küçük büyük her çeşit kaza'ya elverişli sisli, puslu, canı bir hava vardı dışarda ve kömür dumanlı soğuk ısırcıydı.

Çayımı yudumluyor, gazetelere göz gezdiriyordum. Yaralamalar, tutuklamalar, atamalar, öldürmeler; İran'ın Şah geri verilmeden rehinelere bırakılmayacağını tekrarlaması, Amerika'nın savaş çıkarma tehdidi... İç açıcı, hayatı sevdireci bir kırıntı haber yoktu. Üçüncü Dünya Savaşı Ortadoğuda mı patlıyacaktı? Bu kargaşa ortamında savaşa girdik mi yandığımızın resmiydi. Kentler, köyler bombalanacak, ömürlerimiz boyunca sahip olmak için çarpındığımız evlerimiz, kurumlarımız, tiyatrolar, sinemalar, hastaneler, eski uygarlıkların ve kültürlerin simgesi anıtlarımız yıkılacak, milyonlarca canın defteri dürülecekti. Gazete satırlarından zihnime sıçrayan bu kuşku ve kuşkuvarın uydusu görüntülerle sınırlarım iyice gerildi, yumruk yemiş gibi sersemledim, yalnızlığın korkunç boşluğuna sürüklendim. Derken öfkelenmişim. Bu kısıkaçlar, bu kuşatmalar, bu cendereler, bu beni benden uzaklaştıran iğrençlikler bitmeyecek miydi? Şöyle göğsümü şişire şişire «Oh be, yaşamak ne tatlı!» demeyecek miydim?

Yaşım elliye yaklaştığı halde hâlâ neşenin ve gülmenin lezzetli ayrıntılarını iliklerimde, kılcal damarlarımdaki hızlı akışlarda duya duya gülemiyordum. Gülme olgusunu bütünüyle tanımamış, öğrenememiştim. Hayalindeki uçaklarla, gemilerle, trenlerle evrenin dört bir yanına taşınan özelemlerimin binde biri; kişiliğimi sarsan rahatsızlıkların nedeni isteklerimin en kıyırıkları gerçekleşmemişti. Bu gerçekleşmemekten doğan tutarsızlıklarımı, dengesizliklerimi giderememiştim. Doğduğundanberi çelmelenmişim. Düzlüklerde tökezlemiş, çukurlara batıp çıkmış, tuzaklara düşürülmüş, yolumu şaşırılmışım. Hep yukarlara, doruklara tırmanmaya çalışırken olanaksızlıkların engelini aşamamış ve aşağılara, tahmin etmediğim derinliklere, en berbat, en rezil karanlıkların hayat diye benimsendiği sefilliklerin, maddi yoksunlukların cirit attığı cehennemlere, düşmüşüm. Çelişiklerden, kararsızlıklardan, korkulardan yakamı sıyrıramamışım. Kısırklıklarla, düşmanlıklarla, horlanmalarla yıpranmışım. Gürtlağıma kadar acılara gömülmüşüm. Yetmeliydi artık! Son birkaç yıl erinç içinde geçirmeli, nefret etmeden mezara girmeliydim... Silkindim birden. Bu itirafımı beğenmedim, çapraz çizgilerle karaladım. «En mutsuz durumlarda bile karamsar olmamak zorundasın! Toparla kendini! Gücünü yitirirsen yenilirsin!» dedim.

Salonda gezinmeye koyuldum. Ahmet Say, nerdeyse gelirdi.

Sis yoğunlaşıyordu. Ama süt renginde, sulu rakı renginde değildi. Griydi. Ruhum gibi. Sıkıntılarımla kışkırtıyordu. Kışkırtılan sıkıntıların parmakları boğazımı sıkıyordu. İstanbul bu mevsimde sabah akşam sislenir, göz gözü görmezdi. (Hayal Şehir) kimliğine bürünürdü. ve bebekken belleklere çöreklenen masallar anımsanırdı. İnsanlar, evler, kaypak, seyrek dokulu tüllerle örtülürdü. Vapurlar işlemezdi. Kadıköy yakasındaki mecnunlar sevinçten uçarlardı dehşetli lodoslardaki gibi. Bursa da sisliydi. Uludağ'ı kaplıyan dumansı bulutlar, kısa sürede ovaya yayılır, canlı cansız nesnelere silerdi. Vulk Vuçonun (Ateş Hırsızları)nda kovalanan biri, gölün yüzeyinde pamuklu şeker helvası gibi kabarık duran sis yığınına karışarak kurtuluyordu. Korsan gemileri, sis mucizesine dört elle sarılıyor, izlerini kaybettiriyorlardı. Bolu dağı da sisliydi. Kaç kez raslamışım. Bir seferinde muavin yere inmiş, buğulanan camları silmiş, iki metre ötesi seçilmediğinden şoförü «Sağ yap, sol yap, tamam!» sözleriyle yönetmişti. Koltuklara sımsıkı yapışmış, büzülmüştük. Çıt çıkmıyordu. Sadece sigaralarımızı

Kişilemeler : 3

Arif Damar

Arif Damar

Bir sıcak el sıkışması,

Babacan bir tavır

Sözlerin yüzümü okşaması,

Yüzünde derin izler

Yüreğin garip bir burulması,

Çocuk gibidir

Komik bir şeyde yumuşaması,

Arif Damar

Ârif damardır hakçası.

Ali Cengizkan

Ankara, 19 Kasım 1977

emiyor, tıttırüyorduk ecele faydası varmış gibi. Dağı arkamızda bırakır bırakmaz anlamlı anlamsız konuşmuş, topraktan kalkan ve parça parça dağılan sisi kızgınlıkla seyretmiştik.

Atillâ Özkırımlı, bir İstanbul-Ankara yolculuğunda yoğun sis perdesini yırtamayıp saatlerce beklemelerinin hikâyesini yazmıştı bana.

Resimli, şiirli bir yanı bulunsa da sisten hoşlanmıyordum. Nemliydi, soğuktu, pis kokuluydu, soluk aldırmıyordu, oğierleri baskı altında tutuyordu.

'Saat dokuz, Ahmet Say evden çıkmıştır.'

Ona doğru burda olacaktı. —Boş durmayayım da bir şeyler yazayım— dedim, müsvette tomarını serdim masaya. Sürüyle günlük notları vardı. İki ay önce Özdemir İnce'yle Sakarya'da buluşmuş, bir ufak rakı ve öteberiyle evine gitmiştik. Karısı Ülker'le oğlu Aydın'daydı. Çalışma odasındaydık. Pencereden vuran güneşin ısıttığı koltuğa ilişmişim. Özdemir İnce'nin elinde Seferis'in, Ritsos'un ve Nobel'i alan Elitis'in dosyalar dolusu şiirleri vardı. Yayına hazırladığı ve ciltlediği şiir-

lerini okuyordum. (Bir taşın anısına) şiirinin üzerinde düşünürken «Yaşadım o durumu.» dedi Özdemir İnce. «Nasil?» dedim. Puposunu ateşledi. «Siros adasının kıyılarında dolaşıyordum. (Yunanistanda) bir taş buldum. Belki bin yıllık, belki beş bin yıllık. Aldım elime. Taşın durumu değişti. Fırlattım denize sonra. Şimdi orda. Milyarlarca yıl kımıldamadan kalacak. Duygulandım. Şiirin tohumları patladı. Yalnız bu şiiri orda yazamadım da Santorinide yazdım ama Santorini'yi yazamadım. Müthiş bir şey!.. İnsanın elini, ayağını, dilini tutsak ettiği bir ada. Doğasından ürktüyorsun. Tarihi, geçmiş, zamanı farkediyorsun aynı anda. Zamansa insanın içini titretiyor. Bir ayda gibi zaman, kendini görüyorsun. Bütün yücelik ve hiçlikleriyle kendini görüyorsun. Görünce de ilkel insanın bilisizliğiyle her şeyden ürktüyorsun. Bu duyguyu çözümleyip halletmeden şiir yazmak olanaksız. Çünkü yazdığım takdirde bir çeşit dinsel metin, ilâhi yazarsın. Böyle bir yazış da benim dünya görüşüme aykırı. Bu yüzden Santorini'yi varlığındaki normalleşme sürecine bıraktım. «Santorini'yi gösteren kartpostala baktım. Dört bir yanı uçurumlu, kayalık bir tepedeydi. İçice geçmiş taştan beyaz evleriyle Kazablanka'yı, bizim Mardin'i andırıyordu. Bir metrekairelik bahçelerde çiçekler ve güneşin kavurduğu tenha yollar... Ürperdim. (İonion Gemisinde) şiirine yumulmuştum ki, «Bak, o şiiri anlatayım.» dedi Özdemir İnce, «Beni adalara kitaplar ve yazarlar götürdü. Buna haritayı ve tarihe olan tutkunluğumu da ekleyebilirim. Yazarlar: Paul Nizan, Lawrence Durrell, Henry Miller, Seferis, Kavafis ve Ritsos. Yalnız Ritsos'un hapis bulunduğu adalara Sisem hariç gidemedim. Girit'ten gemiye binmişim. Kendisini dinlemeleri için herkese zorla bira ısmarlıyan sarhoş bir Amerikalıyla karşılaştım. Bu Amerikalıyı karşısındakinin İngilizce bilip bilmemesi ilgilendirmiyordu, hiç önemli değildi. Amacı kendini anlatmaktı. Kendini incelemek, araştırmak, tanımaktı. Mevlana'nın şu sözünü anımsadım o sırada. (Dile kullaktan başka müşteri yoktur) Bu ilişkisiz ilişki, şiirin temellerini attı. Günlük yaşamın durum ve konumundan hareketle kendi özüne, başkalarının özüne dönerek, durumu ve konumu genelleştirip evrenselleştirerek, insana ait bir an'ı, yitmiyen bir şeyi belirtmek... İşte bu.»

Sallanan Bir Denizde İzlenimler'i şöyle anlatıyordu. (25.8.1978 saat 15.00 Santorini'den Ios'a kadar iki saat deniz iyiydi. Ios'tan açılınca deniz var. Sallıyor. Ülker uzanmış yatıyor.)

Gezdiği yerleri tanımlaması ilginçti.

Gümlcine : Göçmen
Selanik : Şaşkın ve atılgan.
Atina : Bencil ve orospu.
Siroz : Pişman ve sinirli.
Santorini : Saldırgan ve ürkek.
Paros : Hasta ve korkak.
Samoz : Ritsos ve direnme.

Salonda yemek yerken telefona uzandı, gözleri bende, «Üstada telefon edecem.» dedi.

«Ritsos'a?»

«Evet.» dedi, santrala numarayı söyledi, Yannis Ritsos adını ekledi. «Bu saatte uyur ama...»

«Daha sonra arasaydın.»

Süngertaşı

Bir yanardağdan
Yanarak atılan
Ve korkusundan
Göze göze olan
Fildişini parlatan süngertaşı

Durmadan yaralanan gövdem
Kuşlar kanatlınsın
Bademler çiçek açsın diye
Çekinmeden
Günleri sırtlıyor hergün yeniden

Gergefler örümcek bağlamasın diye
Defnelerden
Dağ türkülerinden
Sazlı sözlü yeni nakışlar
Yeni sesler işledik durmadan

Sıcaklığına tutulan güneş
Ve damarlara sığmayan özsu
Tohum tohum
Limonlarda tatlı bir koku
Ağaçlarda serinlik oluyor

Çürüme kanatlanmış gidiyor
Bir yanardağdan
Öfkeyle atılan
Süngertaşı
Parlatamıyor artık fildişini

Mehmet Kıyat

«Belki de uyumamıştır.» dedi Özdemir İnce, heyecanlandı. Zırrr... «Atina, görüşün!»

«Müsü Yannis Ritsos...» Konuşmayı dinledi, Fransızca karşılıklar verdi, üzüntüyle kapattı. «Yanlış bağlamış.»

«Sonra» dedim.

«Sonra...» dedi ama aradı. Zil boyuna çalıyordu. «Evide yok, olsa, yatak odasından salona gelirdi şimdiye kadar.»

«Neyse üstad için içelim.» dedim.

Yakında Ataol Behramoğlu ve Azer Yaran'la birlikte Bulgaristan'a gidecekti. Dönüşte Atina'ya uğrar Ritsos'la görüşürdü. Kartpostallardaki bazı noktaları işaretliyerek anılarını sergilemeye koyuldu. «Şurda oturdum. Şu masada şiir yazdım...» İzlenimlerini kocaman bir deftere notlar, paragraflar halinde yazmıştı. «Mahzuru yoksa versene şunları okuyayım.» dedim.

«Başka zaman, bazı satırlar karışık. Yeniden yazayım da...»

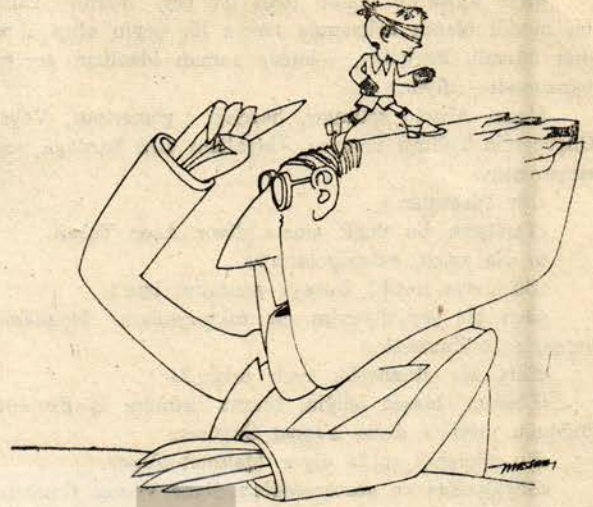
Saat beşe doğru Orhan Duru etlefon etti. Çağırıyor du.

«Ben gideyim.» dedim, «Her şey için teşekkür ederim.»

«Birlikte çıkalım.» dedi Özdemir İnce, «Seni Kızılay'da bırakırım.»

Çıktık ve bıraktı.

Kağıtları karıştırıyorum. İşte bir tane. 16.11.1979 gününden dağılık parçalar... Veysel Öngören, Metin Altıok, Günel Altıntaş, Mehmet Taner, Azer Yaran, Hüseyin Atabaş, Nebahat Çetin. Buram buram İstanbul

kokan Günel Altıntaş neşeli. Her kafadan bir ses çıkıyor, bir değil yüzlerce ses, bakış, sözcük çıkıyor, davranışlar istif ediliyor. «İç dünyamın üzerinde çalıştım hep. Yıkıma çalıştım o dünyayı. Ruhsal destek ihtiyacıydım. Bundan sonra temelde yeni bir yıkıma mı giderim bilmiyorum.» Bunları söyleyen Metin Altıok mu Mehmet Taner mi? Nebahat Çetin aralıksız sigara içiyor. Veysel Öngören ellerini masaya dayamış, gövdesini öne eğmiş, heyecanla konuşuyor. Dudaklarının sağ ucuna kıstırdığı sigaranın izmariti hareket ediyor hep. «Rasyonel düşüncenin kurucusu Kingegard: —Bir şey meydana getireceksin ama o sen olmayacaksın, onun önüne ben'i koyacaksın.— diyor.»

«İstemi boşluğa atıp boşlukta yeniden yaratmak mı?» diyor Mehmet Taner.

«Kendine ait olmayanı boşaltmak.» diyor Veysel Öngören, «Sanatçıların çoğu objeyi kullanırken sujeiyi yıkıyor. Ben ise süjeiyi yıkarak yola çıkıyorum.»

«Acaba sanat kendisini neyin üzerinde kurmaktadır?» diyor Azer Yaran.

«Ankara'dan sıkılmadın mı?» diyor Günel Altıntaş. «Sıkılsam bile bu hayatı seçtim.»

«Sait bir hamsi!»

«Baksana soda getirir misin?»

«Bir şey görülmediği zaman anlatılamaz.» diyor Veysel Öngören.

«Gönül gözünü kastetmiyorsun ya!» diyor Mehmet Taner.

«Salata nerde kaldı yahu? Bu garsonlar da...»

«İstanbul'da nasıl geçiriyorsun günleri Günel?»

«Bildığın gibi.» Güllüyor. «Ama bilmediğin bir şey var: Evleniyorum.»

«Çok güzel!»

«Ekmeğe bitti arkadaş. Kurufasülya var mı?»

«Rembo'yu saygın kılan, şımarıklığı da saygın kılan öğelerdir.» diyor Veysel Öngören.

«Kız kim?»

«Nebahat şiir yazmıyor musun?» diyor Mehmet Taner.

Güzle Yaralanmış

Tutuklanmış türküler ki
Ezberimde kutsal dizeleri
Boyun eğmemiş yüzyıllara
Sade yalın âsi

Söyle güzle yaralanmış yaprak
Unuttu mu konuşmayı yağmur
Tel örgünün dibindeki söğüt
Çıplak daldaki serçe

Söyle kartal dizisi ufuk
Yangının ülkemde ne yana
Güvenç bizden uzak mı
Nice destansı ölüm pahasına

Nicesin martı uçuşu özgürlük
Rüzgârın halayı ne güne
O büyük fırtına, şanlı düğün
Üç öğün kardeşlik sofrasında
Gözledik haberi beş kıta

Ahmet Ada

«Her kültürde maddi olan bir şey vardır. Yalnız bu maddi olanın arkasında başka bir şeyin olup olmadığı önemli. Berkeley, —hiçbir zaman idealizm gerçeğe yansımada— diyor.»

Metin Altıok, gülüyor, bardağı gösteriyor, Veysel Öngören'in kolunu tutuyor, «İdealizm asla bardağa yansımıştır.»

«Bir öğretmen.»

«Tartışma bu değil ama.» diyor Azer Yaran.

«Ne vakit evleniyorsun?»

«Bu masa nasıl? Buraya oturalım işte.»

«Ben bir şey diyeyim mi, materyalizm idealizmin vulgarize edilmesidir.»

«Sait, bir otuzbeşlik verir misin?»

«Üretim, bizzat işliğin, bizzat ürünün, iş gücünün doğduğu yerdir.» diyor Veysel Öngören.

«Bu söylendi mi?» diyor Mehmet Taner.

«Söylüyoruz ve göstereceğiz.» diyor Veysel Öngören. «Birey kendi konumunu parçalayarak bir şey yapamaz, konumunu bütünüyle ortaya koyar. Bir tek ilke var: Zihni üretim, maddi üretime göre değerlendirilir.»

Nebahat Çetin, renkli gözlüklerinin arkasında gözlerini devindiriyor, sesini hiç yükseltmiyor sanki boşu boşuna harcanmasından hoşlanmıyormuş gibi, ağzının içinde hapsediyor ve sözcüklerle birlikte eziliyor, tedirgin tedirgin gülümsüyor.

«Ali Özoguz: —Bir objektif hakkında bu kadar subjektif konuşulmaz— derdi. Sen Ali Özoguz'u tanıdın mı aile babası?»

«Tanımadım.» diyorum Veysel Öngören'e.

«Büyük kayıp!»

«Kayıp bir değil ki baba Veysel, yüzbinlerce. Raslantıların bize verdikleriyle yaşıyor, hayatlarımızı anlamlandırıyoruz.» diyorum.

«Allahvekil doğru!» diyor Veysel Öngören.

«Bir de bizi tanımadıkları ve hiçbir zaman tanıyamayacakları için acı çekenler var.» diyorum.

Günel Altıntaş kakhaha atıyor, «Günlüklerindeki gibi konuşuyorsun Buyrukçu.» diyor.

«Yani gerçeği konuşuyorum.» diyorum.

Veysel Öngören, Dil Tarih'teki anılarını avuçluyor. Bir düşünceyi benimsetebilmek amacıyla Metin Altıok'la yaptıkları zorlu savaşımı anlatıyor. Metin Altıok heyecanlanıyor.

Hepimiz safi kulak kesilmiş, dinliyoruz.

Tomarı odaya götürdüm. 'Ahmet Say şimdi Kızılaydan geçiyor.' İki paket Birinci sigarasını yeleğimin cebine koydum, pencerenin önüne dikildim. Motor gürültüleri bir dakka boş bırakmıyordu caddeyi ve araçlar hızla geçip gidiyordu. Kimilerinin yalnız arkasını kimilerinin de bütününi görüyordum, bizim sokağa sapanları da dikkatle izliyordum. Birkaç gün önce çalınan kapıyı açınca Ahmet Say'ın gülümsemesiyle sevinmiştim.

«Hoş geldin, gir içeri!»

«Yoo, girmeyim, konuşalım. Napıyorsun?»

«Bir şeyler karalıyordum.»

«İzmit'e gidelim mi?»

«Bilmem ki...»

«Bilmeyecek ne var, atlayıp gidelim işte.»

«Ne Zaman?»

«Şimdi.»

Şaşırıldım. «Bu saatten sonra...»

«Benim arabayla gideceğiz.» dedi Ahmet Say ve bir mektuptan iki satır okudu. Ruşen Hakkı, —İzmit'e Buyrukçu'yu da getir, bana söz verdi— diyordu. «Teşekkür ederim ama havalar düzeldiğinde yola çıkarız.»

«Dört saatte ordayız.» dedi Ahmet Say, yollara, olaylara ve belirecek olumlu olumsuz durumlara egemenmiş gibi güvenle.

«Şimdi binsek otobüse, en azından altı buçuk saat sonra ordayız.»

«Bu hafta mutlaka gidelim.»

«Otobüs ya da trenle...»

«Araba varken niye otobüs ya da tren?» diyerek sözümü kesti Ahmet Say.

«Bir sürü kazalar, tehlikeler... Kıştayız. Yağmur, sis!»

«Otobüse ya da trene binersek kaza olmayacak mı?»

«Olur elbet, olur ya, ölüm tehlikesi daha az.»

«Korkma, ben iyi şoförüm.» dedi Ahmet Say inandırıcı bir sesle. Ama bu inandırıcı ses, nice deneylerden sonra oluşan kararımı istediği yönde değiştirebilecek güçte değildi. «Nevzat Üstün de kırk yıllık şofördü.»

Yarı şaka yarı ciddi, «Canın amma da tatlı haaa!» dedi.

«Tatlıdır. Herkesin tatlıdır. Bugüne kadar üzerine titredim arızalanmasın da dünyayı zindan etmesin diye. Canımı kaybedersem dünyadaki zindanı da yaşayamam.»

«Böyle derin düşünürsen hiçbir şey yapamazsın.»

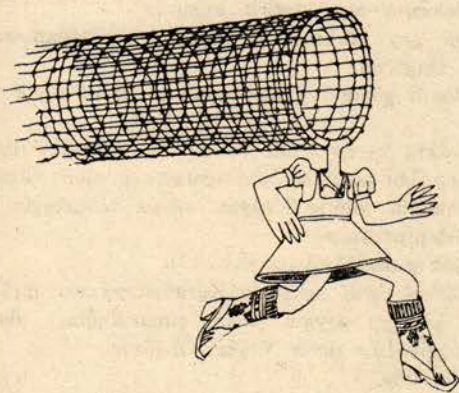
«Yaptıklarım yetmese bile daha iyilerini yapma umudum var. Canlarının tatsızlığından yakınanlar intihar ederler. Senin canın acı mı?»

«Geciktirmek elimizde.»

«Su koyveriyorsun Buyrukçu.» dedi Ahmet Say, «İzmit'te araba bize gerekli.»

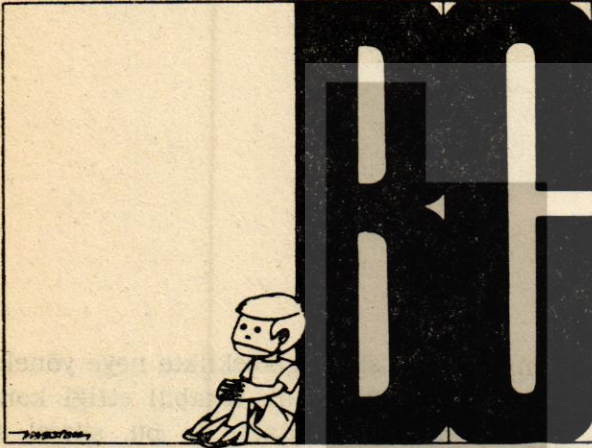
«Taksi tutarız...»

«Neyse, dediğin gibi bu gün olmaz, yarın Remzi'ye uğra da konuşalım bu konuyu.» dedi Ahmet Say, mer-

divenlerden inerken korkaklığıma kahkahayla güldü.

Remzi İnanç'ın dükkânında buluştuk. Veysel Öngören de ordaydı. Bıyıkları, kaşları, yapısıyla tam bir feodal bey görünümündeydi. Durmadık fazla, **Tavukçu**'ya gittik, sağ köşedeki masayı seçtik. Bir küçük rakı, salata, tulum peyniri, koç yumurtası, hamsi ızgara, köfte söylendi. Camlı bölmenin öte yanında bir arkadaşıyla içki içen Öner Ünalın'la selâmlaşttık. Veysel Öngören'in ilk şiir kitabı **Remo ve Salo Türkiye Yazıları** yayımlarından yeni çıkmıştı, gül kurusu sade kapağı beğenilmişti. Doğu halkının, aklı başında kimseler tarafından her gün konuşulan, tartışılan, binbir çözüm öne-

rilen çileli yaşantısı, iki kişinin durumları irdelenerek veriliyordu. Yer yer sorunlar, hikâyeler yapıpı destansı bir havaya sokuyordu. Veysel Öngören, —garsonlar dahil— kimi tanıyor, kiminle merhabası varsa **Remo ve Salo**'dan birer tane imzalayıp veriyordu. «Bu işler böyle aile babası.» diyordu bana. Rakılarımıza alışkanlığın ve tekrarın azalttığı bir tadla yudumluyor, söyleşiyorduk. Özdemir İnce ile Mehmet Keskinoglu'nu —buyur— ettük. Özdemir İnce yorgun ve isteksizdi. Çok çalışmak, istenen amaca ulaşmıyordu kimi vakit çalışanı, sonuçta terslikler başgösteriyor, sevinç yerine üzüntü getiriyordu. Böyle bir durumu mu yaşıyordu yoksa? **Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz**)dan bu yana bütün filmlerini, oyunlarını ilgiyle izlediğim Mehmet Keskinoglu'nun uykusuzluk rengindeki yüzünü, favorilerden başlayıp çenede odaklaşan ince bir sakal çevriliyordu. Titrek kirpiklerinin gerisindeki gözleri hüznüydü. Oysa ben onun rollerdeki komikliğiyle koşullandığım, ağzını açar açmaz patladı pathyacak kahkahaların çekirdeğini arıyordum bakışlarında. M. Buy rumuzuyla katıldığım ama hikâyenin bana ait olduğunu M. Buy'dan çıkardıkları bahanesini, evet, bu teknik hatayı ileri sürerek beni yarışma dışı bırakan seçkin jüri üyeleri, şu ünlü TRT ödüllerinden birini Mehmet Keskinoglu'nun şiirlerine vermişlerdi. Ayrıca bazı şiirleri Dost dergisinde yayımlanmıştı. Özdemir İnce'nin sevdiği on şair arasındaydı Mehmet Keskinoglu. Bir kitapta toplamayı tasarlıyordu ürünlerini. «Ben basamam.» dedi Ahmet Say.

«Basın demedim ki...» dedi Mehmet Keskinoglu, bir votka istedi.

«Sen şair olarak tanınmıyorsun. Sürekli yazmıyorsun.» dedi Ahmet Say.

«Sürekli yazmak ne demek?» dedi Mehmet Keskinoglu, «Toplumdaki bir sıfat elde etmek, o olmak için hep o işi sürdürmek mi gerekir?»

«Öyle... Herkesin şair diye benimsediği, yazar diye benimsediği biri olmalı.» dedi Ahmet Say.

«Şair bilinen ama şiirleri gücsüz kimseler de var.» «O ayrı.» dedi Ahmet Say, «Ben yeni yeteneklerin, tabi bu arada ustaların da kitaplarını basıyorum.»

«Benim usta olmadığımı nereden biliyorsun? Okudun mu hiç?» dedi Mehmet Keskinoglu.

«Yazmıyorsun, yayınlamıyorsun ki, okuyayım, karar vereyim.» dedi Ahmet Say.

«Müsveteleri oku ve karar ver.» dedi Özdemir İnce.

«Mehmet Keskinoglu, çyuncululuğuna güveniyor. Ama onun şiirlerini basarsam umut veren şairlerin hakkını çiğnemiş olmaz mıyım?»

«Biri, bütün yeteneğini ortaya koyarak bir şeyler verir, sonra da yapmıyabilir. Ama yapılan şeylerin değerlendirilmesi gerekmez mi?» dedi Mehmet Keskinoglu.

«Rembo yirmi yaşında şiiri bırakmış.» dedim.

«Ama o Rembo...» dedi Ahmet Say.

«Mehmet Keskinoglu'nun şiirlerini basacak bulunur.» dedi Özdemir İnce kırıngınlıkla.

Ahmet Say, susarak konuyu kapattığını belirtti.

Kırışmış saçları, uzun boyu, levent yapısıyla Halûk Öktem geldi. Gözlerinin içi, bir yerlerde dinlediği ve hoşlandığı bir fıkranın güzelliğiyle gülüyordu sanki. Ya da yüreğinde öyle gür, öyle büyük bir kaynak vardı ki her an —engel olmak istese bile— sevinçler, sevgiler ürettiyordu. Sözleri, davranışları sıcak, içtenlikliydi. İlişkilerimizde yokluğunu saptadığı çok önemli bir ögeyi bize sunmak ve mutlu kılmakla yükümlüymüş gibiydi. Yorumları, tanımları arka arkaya sıralıyordum. Bir (baba) bir (abi) koruyuculuğundaydı. Saygım, sevgim sonsuzdu Halûk Öktem'e. Bir şişe rakı ismarladı, (Arkası Yarın) uzattı bana. İmzalarırken adetim üzere belleğinde kalacağını sandığım bir şeyler yazdım. Okudu, bir şey demeden masaya koydu kitabı.

—SÜRECEK —

Belgrat

Tuna bir yanda
Sava bir yanda
Yürek ırmak olmuş akmakta

Ve biz
Belgrad'la
Sürekli bir ilkyazda.

Arif Bozacı

murtaza vural'ın
veysel öngören'le
şiiir üzerine
bir söyleşisi

1. Şiiirde somut anlatım ve somut imge üstüne düşüncelerinizi açabilir misiniz?

1 — Bu bir anlam sorunudur. Türkiye Yazıları'nın 15 ve 17 inci sayılarında bu sorunu araştırmaya çalıştım. O yazılarda, anlamın şiiirimizde nasıl bir hareketi izlediği gözlenmek istenmiştir. Somutluktan amaç, öncelikle, anlamın somut bir biçimde ifade edilebilir olmasıdır. Bu somutluğun karşısına çıkan ögeler ise ahenk (armoni), ses, biçem (üslup), bağlam (kombinezon) gibi şeylerdir. Şöyle ki başka sanatlarda örneğin roman, tiyatro, resim, müzik, yontu gibi sanatlarda bu ögeler daha kolaylıkla yararlı sonuçlar vermektedirler. Çünkü bu sanatlarda dildışı gereçler, bu ögeleri doldurmaya, cisimleştirmeye elverişlidir. Örneğin tiyatrodaki dekor ve aksesuar, romanda zaman ve uzayın istendiği gibi

ve istendiği kadar geniş ya da dar kullanılabilmesi.

Şiiir bu türlerden ayrılmaktadır. Çünkü o, dili daha yalın bir biçimde kullanmak zorundadır. Bu yalınlık çok kere aldatici olmakta ve sanki şiiirin anlamla ilişkisinin çok keyfi, giderek rastgele olduğu anlayışına kadar varmaktadır. «Somut anlatım» derken, önce, bu anlayışın kapı dışarı edilmesini anlıyorum.

Başarılmış bu somutluğun, gerçeklikte neye yöneldiği ya da neye ilişkin olduğu ya da neye tekabül ettiği sorunu ise mutlaka bundan sonra söz konusu olmalıdır. Kuşkusuz, edimde, şiiirin kurulmasında böyle bir öncelik sonralık öne sürülmemelidir. Söylediğim, bitmiş bir şiiirde önce neyin araştırılmasının bize sağlıklı bir izi sağlayabileceği üstünedir. Nitekim çok kere, bizzat dilin kendi somutluğu yerine,

şiiirin gerçeklikte neye yöneldiği ya da tekabül ettiği konusulmaktadır ki bu, şiiirsel somutluğu, ki şiiirin varoluşu ile aynı şeydir, gözden kaçırmaktadır.

Şiiirde de ahenk, ses, biçem, bağlam gibi kaçınılmaz olan ögeler, şiiirde salt dil aracılığı ile ortaya çıkarılabilmektedir. Özellikle bu, ölçünün ve ritmin daha da sağlamı dilin izlediği yolun kullandığı gereç bizzat dilin kendisiymiş gibi bir anlayışa gitmenin tehlikeli tuzağını doğurabilmektedir. Bu da çok kere amacın bu ögeleri elde etme olduğu yanlış kanısını getirmektedir. Oysa şiiirde amaç, anlam'dır. Ve bu izlenen yolun; dilin yolunun gereci, gene anlamın kendisidir. Böylece, şiiir öncesi anlam ve şiiirsel anlam ayrımı ortaya çıkıyor. Ve anlamın salt dilsel bir olgu olduğu gerçeği ile anlamın kaynağının salt

dilsel olup olmadığı sorunu bir tartışma olarak beliriyor. Anlamın kaynağı salt dilsel değildir ve bu bizim istemimizden bağımsızdır. Bu bağımsızlığın baskısı, kabul edilsin ya da edilmesinin işlevini sürdürüyor ve şiiri ya salt dil olarak alma ya da işi salt dildışı bir anlam kaynağı olarak görme gibi bir ikileme şairleri itiyor. Bu kutuplaşma yapaydır. Ama bu durum şiirle de yetinmemekte, öbür edebiyat türlerine de sıçramaktadır.

Benim dikkati çekmek istediğim şey, çift kaynakla önümüze çıkan anlamın; nerede kişilik aldığının, bağımsızlaştırılmasının şiir için hayatsal olan önemidir.

2. Siz felsefecisiniz; şiirin de bir felsefesi olduğuna göre, sizce günümüz şiirinin felsefesi nasıl olmalıdır?

2 — Şiirin bir felsefesi vardır demiyelim. Şairlerin bir felsefesi olabilir diyelim. Bu da kişiden kişiye değişmez. Böyle bir başıboşluk metafizikte olur ve zaten metafiziğin varlık nedeni kimi seçkin zekaların felsefe adı altında evreni doğrudan doğruya; toplumu ve insanı dolaylı biçimde özel olarak yorumlayagelmiş olmalarıdır. Bu işin bugün felsefe katında önemsenmesinin artık gereği yoktur. Çünkü, bilim felsefesi kurulmuştur. Bilim felsefesi, evrenin ya da doğanın, insanın ya da toplumun kavranıp anlatılmasının değil, doğrudan doğruya bilimin eleştirilmesinin adıdır. Başka deyimle mantıktan, bilgi kuramından ve yöntembilimden başkaca konuyu içermez.

O halde felsefeyi doğrudan doğruya şiire bağlamamalıyız. Demektir ki, felsefeden, şiir için bir içerik ambarı olması hiç mi hiç beklenmemelidir.

3. Mehmet Kemal, «eski şairlerin yenilere katkısı vardır, yenilerin de eskilerden alacağı» der; yani etkilenmeyi vurgulamak ister. Sizce etkilenme nedir?

3 — Mehmed Kemal'in bu sözünde ustaca bir şey saklı gibidir. Yeninin eskiden alacağı varsa bu ancak şiirin maddi

ön koşulu olabilir. Bu da materyalist diyalektiğin içinde değildir. İdealist şair bir önceki kuşaktan sadece bir söz sanatı devraldığını düşünür. Çünkü onun için dünya değişmezdir ve değişmeler olsa olsa bir ve aynı şeyin türlü cilveleridir. Ama materyalist olan mekanik değilse, diyalektiğe yönelikse onun bir önceki kuşaktan alacakları içinde söz sanatının yanısıra, yalnız kendinden öncekinde olan ve ondan başkasında bulunmayan bir içerik de vardır. Bu içerik, yeninin,

sadece kendinden bir öncekinde bulabileceği ve tanışabileceği biricik sanatsal içeriktir. Ve kendisinin biricik sanatsal maddi temelidir. Kendi döneminin yaşama verilerinden kal-karak ele alabileceği, dönüşüme uğratacağı ve öte yandan ve aynı anda kendi döneminin yaşama verilerini sanatsal biçimlere çıkarabileceği tek sığınağıdır.

Demek ki burada ustanın silahı kendine de çevriliktir. Bir önceki kuşak bir sonrakine bu içeriği sunmakla yükümlüdür.

4. Bazı şairlerimiz söylemek istediklerini doğrudan doğruya değil de, dolambaçlı yoldan söylemeyi yeğliyorlar, bu tür şiirlerin de anlaşılması güç oluyor. Ben şahsen bazı şairleri anlamada güçlük çekiyorum. Kitlelerin de okuma düzeyi düşük olduğuna göre, onların da hiç anlamadığı kanısındayım. Siz ne dersiniz?

4 — Kitlelerin şiiri anlayıp anlamadığından önce ona yönelik olup olmadıkları konuşulmalıdır. Umutsuzluğun gereği yok. «Kırk kişi bir araya gelmişse orada bir veli (evliya) vardır». Halkın şiire eğilimi varsa bir kişi kırk kişiye ilgi duyulan şiiri okuyabilir. Ve şiirin şaşmaz vuruculuğu, okuyanla şiir arasındaki duyarlılık alış verişindedir. Bunun da yolu dilden geçer.

İş, yerleşik bir dili kullanabilmektir. Karacaoğlan, Pir Sultan, Orhan Veli gibi. Pir Sultan ve Orhan Veli, idealisttirler ama halkın günübirlik

konuştuğu bir dilden şiir çıkarmışlardır. Bu yüzden de bizzat hayatın ve onun dilinin içinde taşıdığı diyalektiği yürürlüğe koymuşlardır. Özellikle bunun üzerinde durulmalı ve özellikle, önce, dille gerçeklik arasındaki ilişkinin ülkesine girilmelidir.

Dilin, kuramsal sorunlarla, sıkıntılarla kendini gözden geçirmek zorunda kaldığı dönemlerin ardından, bu dönemlerin deneyleri günübirlik dilin olanaklarına yöneltilmelidir. Bizde 950 şiiri böyle bir sorunsallık dönemidir. Nedeni, hayatın uğradığı büyük bir toplumsal hareketlilik ile insanın tanımının parçalanmış olmasıdır. Dil, yeni bir içeriğe çarpmıştır.

Günübirlik dile el atışın usta örnekleri Nazım Hikmet ve Bertolt Brecht'tedir.

Dilin doğal işlerliliği kuramsal isterlere bağlanabildiği zamandır ki, artık dilin içinde taşıdığı daha doğrusu üstünde varolduğu diyalektik yönlendirilebilir. İkincinin ön koşulu olan birinci çözümlenmeden, ikincinin yapılmakta olduğunun varsayılması, bu tipik aldanış, durmagit sakil örnekler vermektedir. Proleteryanın duyarlılığından yoksun şiirleri ile ortalıkta gönenen, evet tuhaftır gönenen, devrimci şiir yazdığını düşünen bir sürü adam var ve bu bir yalancı pehlivanlıktır. İngiliz kumaşından elbise giyip halkın önünde kürsüye çıkarak ona yerli kumaş giymesini salık veren adama benzemektedirler. Halk bu şiirleri okumaz; zaten okumasının da ne gereği ne yararı

vardır. Halk kimi zaman fukara ve şaşkın olabilir ama asla avare olmaz. Halkın avare adamla da ilişkisi yoktur. Halkın büyüteceği çocukları, yapılacak işi, korunacak ve ancak onun tarafından korunacak sabahları ve akşamları vardır.

5. Şiir - dil ilişkisi ve bu açıdan özleştirme konusunda ki düşünceleriniz?

5 — Özdeşlik, metafizik bir terimdir. Kimse bunun ne anlama geldiğini gösteremedi ve gösteremez de. Bu terim bir çok kaçmaların sığınağıdır da. Ama «arıtmak» başka. A ile B nin özdeş olduğunu öne sürdüğümüz zaman, bu «öz» ün ne olduğunu, yüzyıllarca insanoğlunun canına okuyan bu «öz» heyulasının ne mene bir nitelik olduğunu kimse ele geçiremez. Bu «öz», indiliğin, keyfiliğin, insan üstüne insanın egemenliğinin ağa babasıdır. Ama, arıtma için bir ölçü edinebiliriz. Bir okulu yabancı öğelerden arıtmak istediğimiz zaman okul kimliği bize bu ölçüyü verir. Hidrojen atomunu azotunkinden ayıran ölçülerimiz vardır. Niceliğin bu ince kullanımı esas olandır.

O halde dili arıtmak demeliyiz. Bu arıtma işine de o dili konuşan halkın eşyayı ve eylemi kavrama bilincini ölçü almalıyız. «Ordu teyakkuz halinde» sözünün Türkçe konuşan bizler için ister istemez bir majik yanı vardır. Ama «Ordu hazırolda» sözü bizim için yalındır. Bu, Türkçenin eşyayı ve edimi kavrayış bilincine dayalıdır. Teyakkuz ile hazırol arasındaki engin ve

belgin anlam ufuklarını (!) işgüzar, uzman (!) anlambilimcilere zevkle bırakabiliriz.

Bir halk, ancak, kendi dilinin bilinci ile en iyi anlar. En iyi kavrar. Kafası çalışır. Ve bir halk, dilinin taşıdığı bilinç içinde aldatılamaz. Ama bir halkın dili nedir: bir halkın dili onun gereksinimlerine, isterlerine bir yanıt olarak kurup geliştirdiği im'lere, imge'lere ad'lar olarak verdiği simgelerin ve simgeleri kullanılır kılan kuralların bütünüdür. Bu kuralların ardında o halkın gereksinimleri arasında olsun isterleri vb. arasında olsun kurduğu ilişkilerin, bağıştıların im'leri vardır. Bütün bunların ardında da kuşkusuz, eyleyen insanın ve üstünde eylediği nesnenin maddiliği ile eyleminin maddiliği yatar. Bu maddiliğin işlevinden korkan idealizm, şimdilerde simge ile im'i bir tutma caresizliği içindedir.

Bir dilsel simge, kural ya da giderek deyim, mutlaka bir gerekliliğin ürünüdür. Sorun bu gerekliliğin nerede aranacağıdır. Bu gereklilik eşyadan ve eylemeden kopmuş alayülala (halkın dilinde bunun karşılığı yoktur çünkü saçmadır) dünyaların tasarımlarından, imgeleminden gelebileceği gibi bizzat yaşanan, eylenen hayatın ve dünyanın olgularından da gelebilir. Aslan bu olgularla uyumlu gelişen tasarımlar ce imgelemidir.

Sorun bir nitelik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Niteliği, gerçeklikle uyumlu bir biçimde nasıl kavrayacağız

ve ifade edeceğiz? Kuşkusuz tek belirginlik olan niceliğin yarattığı sıçramaların anında. İşte idealizm bugün buraya vurmakta ve sıçramanın anını değişmez, ebedî yorumlara ulamayı istemektedir. Ama,

«Altının göz boyamaz kalpi kadar halisi de»

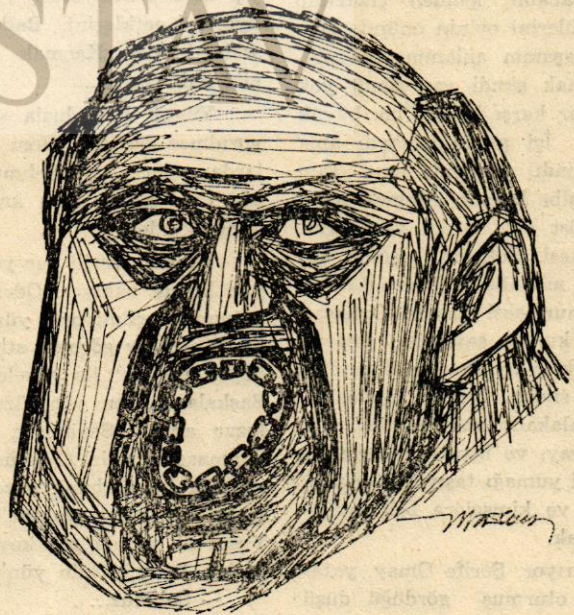
İdealizme karşı durabilmek için Türkçeyi arıtmalı, halkın kavrama ve eyleme bilincini önce kendimiz için mutlaka tanınır hale getirmeliyiz. Yabancı öğelerden Türkçe arındırılmalı. Yabancı öğe derken, halkın kavrama ve eyleme bilincini karartan öğeleri anlıyorum. Halk bunları iter ve sonunda gene bizim, aydın denenin bilinci kararır. Halkımızdan kopuksak önce bu nedenledir.

Bu haklılığa, Türkçe'yi arıtma işine, ki Türkçe kendisi bir dil olarak var, girmiş her

türlü yanılığa ya da kasıtlı biçimde işe sokulmuş her türlü tutum, bu gerekliliği karartamayacağı için bizi yanıltmasına da izin vermemeliyiz. Şaşırılmamalıyız.

Şaşırabiliriz, çünkü, dil tarihsel bir olgudur. Belirli dönemlerde belirli alttan ya da üstten etkilerle kendini şu ya da bu biçimde dönüştürür. Ama dilin yapı özelliklerini ve mantığını korumada kiskanç olduğu da bilinir. Lakin gene bilinir ki bu kiskançlık semantiği bağlamıyor. Türkçeye dışardan gelmiş çok sözcük söz konusudur. Çoğu elendi, eleniyor ve elenecek. Kimileri de kalacak.

Sunullah Arısoy'un üzerinde durduğu bir nokta vardır. Zamanla bunun ne mene bir doğru olduğunu daha iyi anlıyorum. «Osmanlıca düşünüp Türkçe yazmamalı. Türkçe düşünüp Türkçe yazmalı.»

Kıran Resimleri

İnci Aral

Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Otursam ağlasam delidir derler

Şerife Omay, yatağının içinde doğrulup oturdu, yastığının altındaki tütün tabakasına uzandı. Gördüğü düş elini ayağını boş düşürmüştü. Güçlkle sarabildi sigarasını.

Kocasıyla oğlunun ölümünden bu yana, sekiz yıldır, bu ülkede ekilen tüm tütünleri tüketmeye uğraşiyor sanki. Gece bile belirli aralıklarla uyanır, sigarasını içip gene uyur. Canı çeker, sokakta yolun kıyısına oturur, çıkarır tabakasını, sarar, yakar, tütürtür. Umursamaz kimseyi. Sözü de esirgemez. Katıdır. «Jandarma» derler çevrede. Boylu, iri, yank tenli, sesi kalın bir kadın. Kocası sağken de yumuşak başlı sayılmazdı ya, ondan sonra temelli katılaştı.

Büyük oğlu Haydar'la ona konuk gitmiş olan kocasının birlikte yurda dönerlerken Bulgaristan'da parçalanmış bir arabanın içinden çıkartılıp getirilmiş ölülerini evinin önünde gördüğü gün yaşamın anlamını kavrayıverdi Yaşamak şimdi var şimdi yok bir hiçlik, bir karşı koyuş, bir büyük direnme idi. İçi paramparçaydı ama acısı yıldırmadı, yıkmadı onu. Tam tersi kaya gibi kurşun işlemez oldu. Daha bir dört elle sarıldı yaşamaya. Şaşırttı herkesi. Sokağın başında göründüğünde mahalle kahvesinde bağırarak radyonun sesi kısıldı. Oynaşan çocuklar korku ve saygıyla karışık bir suskunlukla kıyılarına sindiler. Kediler usulca sıvıştı. Kuşlar gökyüzünde bir an kalakalıp ona baktılar. Oysa tüm dünyayı ve insanları sarmalayan bir sevgi yumağı taşıyordu içinde. Yorulmadan ve kimselere belli etmeye çalışarak.

Gün ağarıyor. Şerife Omay, yatağının içinde oturmuş gördüğü düşü

en ince ayrıntılarıyla belleğine itelemeye çalışıyor.

Zişangil'in evinde, Taşlığa açılan alt odada. Bir kancık köpek durmadan doğuruyor. Beşer beşer doğuruyor. Odanın her yanı köpek encikleri ile dolmuş. Kara, vıcır vıcır, lağım fareleri gibi. Zişan, «Al kız birini, beslersin,» diyor. O, şaşkın bakakalıyor öyle. Beşer beşer, onar onar doğuruyor kara köpek. Kan içinde yatığı yer. Gitgide daha çok doğuruyor. «İstemiyorum, istemem ben,» demek istiyor izşan'a, dudakları kıpırdıyor ama sözcüklere hiç bir anlam kazanmıyor sesi. Zişan getirip zorla kollarına sıkıştırıyor birini. İçi bulanıyor. Koyveriyor kollarını, pat diye, viyaklayarak düşürüyor yere encik. Umarsız bir dönenmeyle kapıya atıyor kendini, gelgelelim eşikte yakalayıp üstüne atılıyorlar. Hırlayarak dişliyorlar eeklerini. Bağırarak istiyor, sesi çıkmıyor. Kaçmak istiyor, çaput gibi kalakalmış...

Yüreği hâlâ hızla vuruyor. İyiye yorulmaz bu düş. Hem de dün olanlardan sonra... Şu Şehmuz uyanarsak. Çok erken daha ama uyanırsak kendiliğinden.

Yanında serili yer yatağında uyanan kızına bakıyor. Odanın koyu loşluğunda seçilmiyor yüzü pek. Oysa bir güzel şey görmek stiyor şimdi, bu düşün üstüne. Ne güzeldir Nurcan'ı... Başkaları, kızın çok güzel, dediler mi kızar ama... Sevinmez, ses etmez, duymazdan gelir. Öylesine doğaldır ki güzellik onca, bunu söze döküp şaşmaya hiç gerek yoktur. Üç ay önce Yusuf'un oğluna söz kestiler. Elli bin başlık, iki yüz kilo yün'e anlaşarak.

— Şehmuz...

Şehmuz on sekiz yaşının derin uykusunda. Bir yandan öbür yana dönüyor yorganı başına çekerek ve sanki anasının sesinden korunmak için.

Kalkıyor Şerife Omay. Gürültü etmeden sobayı yakıyor. Çatırıyor, pırpırlanarak yanıyor kuru odunlar. Gümüşü perdelerin pembesini odanın karanlığına ağdırıyor yavaş yavaş

Gün ağarıyor. Tepede, yokuşun sonundaki, tek katlı, çivit boyalı, saz-toprak damlı evin sokağa bakan penceresinde bir kadın oturuyor. Dışarıya bakıyor.

Donuk, dumanlı bir ışık biriket, kerpiç evlerin toprak ya da beton düz damlarına iniyor. Kum yığınlarını, kireç kuyularını, daracık sokakları karanlıktan çekip çıkarıyor usulca.

Yarım kalmış iki katlı, çirkin yapıların iskeletleri seçiliyor artık. Kalın, bir süredir loğlanmamış toprak damlarda ayırıklıkları boy vermiş özgürce. Açıktan akıp giden çirkef, boz renkli sabunlu sular, eğreti, yorgun, yıkıldı yıkılacak küçük evlerin duvar diplerinde yosunlar büyümüş. Ağır, koyu, sağlıksız yeşillerle.

Ucuz işçiliklerin eğri pencerelelerinde sarkık, solmuş keten perdeler asılı. Cam önlerine dizilmiş boyalı tenekelerde, güneğin kışına alışkın ve dayanıklı olsalar da sörpmiş, dal boyun eğmiş çiçekler.

Üstündeki iki katın ağırlığıyla iyice ezilip ufalmış mahalle bakkalının küçük camlığında, bir kaç kutu deterjan - mintaks - omo - pop, akşamdan kalma yanyana, dikine duran iki bayat ekmek, dizili bir sıra bafra, iki sıra birinci, acemi titrek bir yazı: filtrelili sigara yok sormayın. Şarap şişe-

leri. Üç kutu - yeni ekstra çay ve ucuz çay bardakları.

Açık bırakılmış neonlu bir ışık altında morarıp duran ölü bir çayhane. Cırlak sarı bir duvarı oyan kapının camına yapışık —pepsi—coca cola çıkartmaları. Masaların üzerine devrilmiş sandalyelerin alaca sabahın gölgelerine soyut çizgiler ekleyen kirli ayakları. Tezgahın ardındaki rafa dizili nargilelerin şişe pırıldaları. Sonra, kapının önünde birbirlerine zincinlenerek kilitlenmiş uzun, koyu mavi bir kaç gaz tüpü.

Sokak aralarındaki evlerin yüksek örülmüş bahçe duvarları ardından bir tulumba sesi, yaşlı bir kapının iniltisi, tütünün gevşetdiği öksürükler, hela kokuları.

Eskiyle yeninin, yüz yıl önceyle bugünün kentin bu kıyasına sinmiş, yaşamı iyice güçleştiren karmaşası. Bu karmaşa içinde tepeye doğru çekilip giden, kendi kendine uyumlu, kendini ormanın eteğinde güvenceye almış mahaleö Sıgnabilecek bir dost gibi yaslanmış sırtını ormana.

Bütün bunları bakmadan görüyor Şerife Omay. Penceresinin önünde sigarasını tütürüyor ve karmakarışık şeyler düşünüyor. Yakın bir camide ezan okunuyor. Sabahın küçücük sesleri türküntüye dönüşüyor içinde.

Az topraklı köylüler, Sümerbank işçileri, sınavcılar, duvarcılar, işsiz gezenler, isportacılar, pazarcılar, uzun yol sürücüler, onarımcılar, marangoz, soğuk demirci, lehimci, badana - boyacılar oturur çoğunluk bu mahalede. Toprağı olanlar ilkyazda ovaya inip pamuk ekerler. İşsizler, yaz sonu çocukları gidip çadır kurarlar tarla kıyılarına. Güz geçer, pamuklar toplanır, yine gelir buraya sınırlar kış bastırınca.

Herkes herkesi tanır. Çoğu akrabadır. Kaç göç yoktur. Rahat, neşeli sevecen insanlardır. Topluca yaşarlar. Geceleri bir araya gelip dertleşirler, kadın erkek diz dize oturur şakalaşırlar. Çocuklarını okutmayı önemserler. Birbirlerine kirve olup kız alır kız verirler. Kimseyle bir alıp veremedikleri yoktur. İyilikleri gizleyip tutar, kötülükleri tez unuturlar. Acıları birdir, yüzyılların acısı. Mezhepleri de... Sevdaları kutsaldır, gönülleri geniş.

Kadınlar güçlüdür, çok doğururlar. Yorgun, taş gibi uyurlar. İçten içe

söyledikleri gizli bir türküdür erkeklerine sevgileri. Sözleri önemsenir, akıl danışılır onlara. Erkeklerin bir işe yaramadıklarını, pısrık ve korkak olduklarını söylerler. Çapkındırlar, gün boyu tavla oynarlar kış kahvelerinde, şarap içip sarhoş olurlar çünkü... Hoşlanmanın, hoşgörünün açık seçik ağırlıkta olduğu bir sesle işte böyle yakınlarla onlardan.

Sık sık uykuları kaçar yaşlıların. Yataklarından kalkıp düşünürler. Pamuğun bu yıl kaç gideceğini, kışın sert geçtiğini, oğlanın bu yaz artık bir sakalık bulması gerektiğini, gene doğuracak olan gelini, yaşamın güc, paranın dar olduğunu, birbirlerini vuran gençleri, geçmiş düğünleri ve ölümlü... Sigaralarının dumanları ak bıyıklarını biraz daha sarartarak yükseklik dağılır karanlık odalarda.

Şerife Omay'ın yüreği çok yaşlı. Yüz yaşında... Takvim yaşı kırk iki olsa da.

— Şehmuz!

Dam çöküyor sandı Şehmuz. Açtı gözlerini, anasına baktı.

— Kalk hele Şehmuz'um. Nurcan sen de... Çay koy, davranın. Ben yatakları kaldırım.

Gün yükseliyor. Geniş bakır tepsinin başında çay içerlerken düşüntü anlatıyor çocuklarına.

— Dün cenazeleri taşladılar ya ondan düşünme girmişti ana, diyor. Şehmuz.

— Yok, diyor, Şerife. Havasız bir şeyler olacak bugün. Olmayacak şeyler olacak. Kalkınım da köye gidelim.

— Bir şey olacağı yok, diyor oğlu. Dün yapacaklarını yaptılar artık. Hem ne diye kaçalım? Ne olacaksa burda olur. Evimiz, ocağımız burası.

— O zaman hazırlıklı olalım...

— Ne yapalım yani? Senin düşlerinle mi davranacağız? Akşam yatıştı ortalık, hem polisi var, şusu busu...

— Git tüfeği çıkar, bak bakalım mermi var mı yoksa Şerif dayına gider alırsın beş on tane...

— Bir acılı kadınsın silahla ne uğraşırsın be ana?

— Silah her zaman gerekli Hava ya sıkı sıkı tuttur. Bulunsun yanımda. Kaç gündür ne biçim rüzgarlar eser bilmez misin?

— Dağ başı mı burası ana? Yasa var. Çıkmayız bugün, otururuz evde iyi mi?

— Git getir dedim sana, çok konuşursun artık.

Sıkıntılı bir ağırlıkla yatakları topluyor Şerife Omay. Kapının ardından bağıyor Şehmuz,

— Yeter bu kadar...

Tüfeği getirip anasının önüne bırakıyor.

— Havasız şeyler dönüyor ortalıkta, diye söyleniyor kadın ona uzanırken. Ortalıkta karanlık var. Onu ona kışkırtıyor. Zışan niye girsin düşüme ki? Kirvemiz, canımız ama onun ki başka.. Var bunun bir anlamı.

— Olmayacak şeyler kurarsın. Kim kimi kışkırtacak? Eşkiyaya mı dolandık?

— Dün başımıza taş yağarken görmedin mi eşkiya dağda mıdır, neredir?

— Camiyi yaktılar diye bir söz dolanmış ortalıkta. Bakıldılar gördüler yerindedir... Üç beş köpeğe kim kanaçak?

— Ah, bir derin kuyuya girmişiz, tutunacak elimiz kolumuz yoktur...

Eli bir işe yatmıyor. Sigara içip dolanıyor ortalıkta. Sonra, hayatta bardakları yıkayan Nurcan'ı çağırıyor.

— Giyin git dayingile, diyor. Onun evi çarşı içi. Daha iyidir. Bir yaramazlık olursa döneyim deme... Yok bir şey be deli! Eğlenirsin kızlarla ondan dedim. Yürü...

Kahve açıldı. Küçük çırak kaldırımı süpürüyor soğuktan morarmış yüzü yerde. Kapılar açılıp kapanıyor, günün sesleri yavaşça çoğalıyor, evden eve ulanıp mahalleyi uykulardan alıp çıkarıyor. Yatışıyor korkular. Yaşamın olağan akışı bir gün önce olanları kıyıya itiveriyor...

Günü dinlemeye koyuldu bir kadın, yokuşun sonundaki küçük evde. Durmadan sigara içerek ve teiktte. İşte böyle bir sabah.

O sabah. Belki de yıllarca önceydi, kimbilir? Eski zamanlardan birinde. Kıtık kıran kol gezerken. Canlar ucuz, acı sabır, türküler tümden ağıtken. Yüz yıl önce, o sabah...

Ara sokaklardan sesiz ve yavaşça, paltolarının altında tornadan çekilmiş kalın sopalar, sinsi kasap bıçakları, baltalar ve ne dağıtılmışsa, ne bulmuşlarsa silah olarak, cepheleri taş, içleri korku dolu, kafaları boş ve uyusmuş üçer beşer gelip toplanmalarından önceydi.

Hastanenin arkasındaki düzlükte anlamını yitirmiş yabancı yüzlerini mahaleye dönerek, öyle suskun ve dolu, patlamadan önceki tedirginlikle gergin beklemeye koyulmalarından önce.

Başlarını göğe, çisilleyen yağmura kaldırıp salınarak, bir ağızdan uğursuz, titrek haykırımlarla bilenecek ve çarpıntılarını sesle bastırıp korkularını yatıştırırmadan.

İlk silah sesiyle ürkmüş bir hayvan sürüsü gibi dalgalanıp dağılıp sokak aralarına yayılmadan. Beşer onar kapılara yüklenmeden daha.

Ateş, duman, yangın, bağırış çığırış, kan, ölüm, ve zulüm, yani usa sığmaz çılgınlıklardan bir kaç saat önce.

Kırılan cam kapı, masa dolap, bardak çanak ve insanlardan, bebeklerle dedelerden, kadın kız, çocuk, ana baba oğullardan önce...

Şerife Omay mutfak ve kiler olarak kullandığı arka odaya girip bir tas bulgur döktü elindeki tepsiyeye. Bir uğultu geliyor dışardan, bayırın alt yanından. Pencereye koştu, açtı baktı. Hastanenin arkası insan kaynıyor. Bağırıyorlar. Kesik kesik, ona, hepsine, mahalleye kargışlar yağdırarak ve yok etmeye and içerek bağırıyorlar. Rüzgara tutulmuş kuru ağaçlar gibi sallanarak.

Şehmuza sesleniyor.

İşte tam o zamandı ilk silah sesini duyduğu an. Şehmuz yetişiyor. Camın ardına gizlenerek bakıyorlar. Beş yüz metre kadar ötede kalabalık yayılmaya başlıyor.

Yayılıyorlar. «Davar yayılır gibi,» diyor içinden aynı öyle.

— Taş topla bahçeden. Kapıyı tutalım, öne koş!

Silah sesleri çoğalıyor, uğultu yükseliyor. Sokak aralarına dağılıp dağılıp yitiliyorlar. Gürültülü, çığrından çıkmış bir dağılma...

Zamanın dışındaydı o süre. Bugünde mi, çok mu eskiden, ya da yarında mı? Bilmiyor. Yaşanmamış bir zaman dilimi.

Neden sonra Şehmuz'a bakıyor. Köşedeki pencerenin dibine bahçeden toplanmış bir taş yığının başında oturuyor. Sessiz ve solgun.

Pencerenin önünde dikeliyor. İri, esmer, kemikli elleri tüfeği iyice kavramış. Pencerenin aralığından, fırlatılan tutuşturulmuş bezlerin, yalının,

damların birbirine ulanan inişli çıkışlı uzantısında çoğalışına bakıyor. Duman, ateş, çığlıklar, yakarışlar kargaşalık, donakalma, umutsuzluk çılgınlık herşey apansız bastırıyor.

Çılgınca bir esriklikle koşturan, kapıları omuzlayan, ellerindeki baltaları savuran, damlara, pencerelere dinamit fırlatan gölgelere bakıyor. Evet birer gölge bunlar. Ama kim? Kimin gölgeleri? Aynı onlar gibi kolları, bacakları ve başları varken, aynı günlük giysiler, aynı kasketler, pa-buçlar içindeyken, onlar gibi şakalaş-p gülebilen, merhaba diyen, ekmeği, suyu, aşu onlar gibi yiyip içen, aynı yokluğu ve yoksulluğu yaşayan bölgeler. Kim yolladı onları, nasıl?

Bahçe kapısında gözü. «Niçin,» diye bir ses büyüüp duruyor içinde. «Neden, neden, neden?» Bağırma-larını, ilenmeleri duyuyor. Çılgınlığın sesleri bunlar, kendini yitirmenin, yok olmanın... Coşturucu, saldırgan kargış-lamaları duyuyor, durmadan «Ne için?» diyerek. Kim olduklarını ayır-detmeye çabıyor. Biraz iyimserlik, biraz korkuyla «Onları yatıştırmanın bir yolu olmalı,» diye düşünüyor, zorlanarak. Orada kör ve tutkulu, al-datılmış bağırıklarını biliyor, bir delilik nöbetine tutulmuş gibi saldı-rır-larken...

«Ama neden?» diyor, yine de. «Yaşamımızın ve inancımızın ayrımı nerede keskinleşti?» Nasıl, ne zaman ve kim yaptı bunu? Erkeklerimizle aynı kahvede tavla oynayan adamlar değil mi bunlar? Ne zaman biriktir-diler bu hıncı içlerinde, kim doldur-du? Kim kime ne yaptı? Aynı tar-lalarda çapa salladığımız gençler de-ğil mi bu gölgeler, aynı bayramları bölüştüğümüz, aynı düğünlerde oy-nadığımız, eşimiz, dostumuz, kirve-miz... Şimdi ne istiyorlar?»

Şaşkınlık, korku, öfke, birbirine karışıyor. Bekliyor. Gelirlerse bunları anlatacak, yatıştırmaya çalışacak yal-vararak.

Sıkıntı çoğalıyor. Soğuk bir tere dönüşüyor ellerinde, saçlarının dibinde. Şimdi yokuş yukarı vuran, gele-ceği kaçınılmaz bir uğursuzluğa di-renmenin yorucu çabasına hazırlıyor kendini. Onlar az aşağıda bağırışır ve saldırıp yakıp yıkarken perdenin ar-dında bir kadın, kuşatılmış, kısırıl-mış, umutsuz, dayanma gücünü tü-ketmemeye çabıyor. «İnsan insanı

bu yüzden öldüremez,» diyor, «Hayır, olamaz!»

Olamaz bir şey. İnanmazlık. Hep duyduğu bu...

Parçalanan, yanan insanların çığ-lıklarını duyuyor. Ayakta güçlülükle duruyor artık, dayanmasa cama, dü-secek. Tuzlu gözyaşlarının tadını du-yuyor ağızda. Yaşamında ilk kez ağ-lıyor Şerife Omay, kendini bildi bile-li...

Kavrayamayacağı bir hızla pat-layıp dağılıyor bahçe kapısı. Aynı hız-la ve gürültüyle yıkılıp devriliyor öteki kapılar, pencereler. Taş yağdı-rıyor Şehmuz, dumanın içinde beli-ren karanlık gölgelere. Anası tüfek elinde kalakalıyor. Çekemiyor tetiği. Zişan'ın büyük öglunu görür gibi oluyor bir an, yüzünü kapamak isti-yor elleriyle. Görmesin, seçmesin isti-yiyor hiç bir şeyi, düş olsun, uyanı-versin...

Elleri silaha yapışmış, kopmu-yorlar.

— Yapmayın, diyor. Usulca yal-vararak ve onurunu atarak önlerine.

— Kurban olayım durun. Siz ne-reli, biz nereli, ne istersiniz? Sizin de bizim de canımızdan gayri neyimiz var ki? Bir arada yaşamıyor muyuz ki, dedelerimiz ve babalarımız ve on-ların babaları da böyle yaşamadılar mı? Neyi üleşemiyoruz sizle ki? Yok-tur bir davamız sizinle, siz kim, biz kim?

Ne duyan, ne dinleyen var. Ka-pının ağızına yığılı yatakları deviri-yorlar. Tüfeği doğrultuyor Şerife. Ka-rarlı bir yekinmeyle,

— Yaklaşmayın, diye bağırıyor.

— Ateş etme ana, yapma sakın!

Şehmuz bu. Duvara vermiş göv-desini. Yukarı kalkık elinde bir odun parçası.

İndiriyor silahı, yürüyor her küçük adımda durup yaklaşarak ge-lenlere.

— Kardeşiz biz, diyor. İnanız hepimiz. İnsan insana el vurur mu? Kandırmışlar sizi... Aynı, ayılın...

Hoyrat bir savruluşla odanın di-bine yuvarlanıyor.

Oğlunun başına inen taranın pa-rıltısını gördü ilkin. Sonra keskin de-mirin inip inip kalkan, odanın loşlu-ğunda şavkıyıp geri dönen kanlı ağ-zını.

yetişin komşular bir allahın kulu yok mu yetişin oğlumu

kesiyorlar bir polis asker yok mu ah anam din islam yok mu fidanımı devirdiler koşun bir erkek yok mu adalet vicdan yok mu vurun bana da vay ben yanmışım ki şehmuzum kanla revandır ah şehmuzum dedimdi sana vay anam vay hükümet yok mu yetişin canlar yaktılar bizi oy şehmuzummmmm

Şaşkınlık ve acı inanmazlıktan hemen sonra. İlk duyduğu olamaz bir şey. Olamazın olabileceği korkusu. Korkunun dondurucu soğuğu, duruşunu, bakışını taşıtıran.

Yüreğinin vuruşunu duyuyor. Soluğunu zorlayan, onu tikayıp bitkin düşüren, oraya, oğlunun yığıldığı köşeye atılmasını engelleyen delice bir hızla... Adımını attığını sanıyor ama kıpırtı göremiyor gövdesinde. Yılgı, hiçlik, onulmazlık ve inanmazlık üst üste yığılıyor içinde. Ses, çığlık biriktiriyor orada o an öyle kaskatı dururken.

Ama bilinçle bilinçsizlik arasında bu kalış, bu şaşkınlık anı çok kısa. Umud ve umutsuzluğun aynı güçte gelen sarsıntısıyla çakan şimşek devinime geçiriyor gövdesini. Önüne çıkkanı alt etmeye hazır bir sel gibi atılıyor yerde yatana. Tükenmeden önce gelen son gürlüğüyle... bilinci gövdesinden gerilerde, çok gerilerde kalarak.

Silah sesleri kesilmiyor. Çığlıklar, cam şangırtıları, koşuşma, bağırışma ve duman. Koyu kara duman. Bütün bu sesleri duyduğunu duymadan bakıyor oğluna. Onun bağırarak için açılmış, öylece kalakalmış ağzından güç duyulur bir inilti çıkıyor. Ayakları yere serili nakışlı kilimi tepiyor bir iki kez sonra kana bulanmış gözlerinde doymamış bir şaşkınlıkla kasilip kalıyor.

Yangın. Alt üst olma. İçinde boydan boya bir yırtılma. Artık onca birikmiş, yoğunlaşmış çığlık yenilgiyle koyvermeye dönüşüyor sesinde. İsten kapkara olmuş yüzünde kanı çekilmiş dudakları bembeyaz, gözleri delirmiş ve yanarak bağırıyor. Hiç bir şeyi görüp, anlamını düşüncesine iletmeye aracı olamıyor gözleri. Dayanılmaz yorgun ve bitik, ölünün parçalanmış kafatasından dışarı fırlamış beynini toplayıp, ufalanmış kemiklerin arasına yerleştirmeye uğraşiyor. Sesi çıkı-

yor mu, kendinin mi, bilmiyor.

yok mu bir kimse bir insan olan bir allahın kulu ah anam ben dururken sana niye kıydılar yavrum ben bunca acıdan geri hayreder miyim oy çıkasınca canım daha ne bekletirler güzel allahım ne yaptım ki sana nerde bir erkek ki bir dost bir can bir insan yok mu oy şehmuzum ekin gözüm kurbanım vay nerde o kara köpeğin encikleri vurun beni de ha komayım köleniz olayım vurunnn

Karanlığın dumanın içinde aramıyor o yabansı, engellenemez bir çalgınlık nöbeti içinde haykırışlarla, ellerine geçirdikleri her şeyi kıran, yastık, minder ve kilimleri kesip parçalayan, yakan, darmadağın eden, ne olduklarını artık hiç bilemediği şeyleri... İnsan değiller, kesin olan bu.

Tükenmişliğe karışmış korkunç bir öfkeyle, olanca gücüyle bağırıyor, sizi gidinin dinsizleri zalimliğe allahın adını katanlara bağış yok hadi beni de vurun ne durursunuz vurun ki allah sizi sevecek bilesiniz nah allah sizden utanacak tiksinecek sizdennn

O zaman tizerine atılıyorlar. Saçlarından yakalayıp sürüklüyorlar. Ne yaptığını bilmez eller arasında debeleniyor başı, gövdesi. Oradan oraya savruluyor. Tükürmek istiyor bu hayvansı yüzlere, kupkuru dili damağı. Tiksinti gözlerinden, yüzünden fıskırıyor. Oğlunun kanına bulanmış acımasız elleri ısıyor. Acıyla, acıdan neredeyse uyumuş, yarım ulaşmaz bir boşluğa yuvarlanıyor...

.....
Hayata serili kilimin iki ucunda iki kadın oturuyor. Güz güneşi yüzlerini, bacaklarını ıltıyor. Oysa buz gibi aralarında dolanan hava. Ürkütücü bir sessizlik içinde, arada kaçamak birbirlerine bakarak bekliyorlar.

Aylardır, Zışan'ın kendisine gelme isteğine «Olmaz,» diyor, Şerife Omay. Araya kimleri koyuyor, yalvarıyor, «Olmaz,» diyor. Ama az önce kapıyı açıp da karşısında Zışan'ı buluverince ne yapsın bilemedi. Sessizce yana çekildi.

Dimdik oturuyor şimdi. Ensesinde gevşekçe düğümlemiş beyaz tülben-

tin ortasındaki yüzünde oğlunu öldürdükleri gün gelip yerleşen acı olduğu gibi duruyor. Bir sigara sarıp yakıyor.

— E, Zışan, de bakalım, diyor. Ona bakmadan ve kaskatı.

— Köye göçtüğünü duyunca artık dayanamadım, diyor Zışan. Kovsa da giderim dedim. İyisin ya...

— İyilik kötülük insanlar için.

— Nurcan'ın düğünü yakında dediler.

— Düğün filan yok. Nikah olup gidecek. Sözü dolandırma...

— Nurcan benim de kızım, Şehmuz'a az mı yandım sanırsın. Yirmi yıldır biz birbirimizi bilmez miyiz Şerife. Dermişsin ki o gün Süleyman da vardı Şehmuz'a vuranların içinde...

— Öyle görür gibi oldum...

— Şehmuz gitti, Süleyman gitti. İkimiz birer kurban verdik. Acım senden az değildir. Ama bunu böyle muşunca acımı iki kat edersin. Süleyman kardeşine vurur mu?

— Sana kinim yoktur Zışan. Süleyman da belki vardı, belki yoktu. Demem o ki ayrılık gayrılık soktular araya... Biraz yatışsın içim.

— Süleyman varmış diye duyduca yüreğim kabarıyor. Bu acıyı kaldıramaz olurum. Doğruyu de var mıydı? İyi düşün de konuş...

— Belki de yoktur. Dumandan seçemedim iyice...

— Belki deme, utanca atma beni, yüzümü yere eğdimme.

— Olan oldu... Ölen öldü kalan kaldı. Kalanımız yarım. Biz bize düşman olsak bu kime yarar? Yıl dolandı, düşünür dururum da böyle bulurum. Acımız tazedir şaşırır belki. Ondan gelmesin dedim senden ötürü. Zaman geçsin dedim.

— Bilirim gönlünün yüceliğini ya, ezer, utandırırın beni böyle...

Ağlıyor Zışan. İçini çeke çeke, ellerini ağa ağa ağlıyor. Gövdesi iki yana ağırca sallanıyor. Söze dökülemez bir ağıdı sürdürüyor gözleri.

— Kız Nurcan, çay koy ocağa, diye bağırıyor Şerife. Ağlama sen de. İnsan dediğin her bir acıya dayanmalı, pes etmemeli. Sarmalı yarasını. Ezilip gitti mi tepesine binerler. İş ki düşmanımızı iyi belleylim. İş ki birlik olalım. Bizi dallamak isteyenleri bilelim. Utanmak da sana düşmez. Bizi bize kırdıranlar utansın, onlar utansın!

DAMAR

KİTAPLAR

Okulun Toplumsal İşlevi

Eğitim sorunu, Türkiye'de işbirlikçi burjuvazinin gündeminde yıllardır liste başı olmuş bir engeldir. Ülkedeki bağımlı kapitalizmin sonucu ortaya çıkan bireysel ve toplumsal düzeydeki rahatsızlıklar karşısında çare(!) aranırken, işe hep eğitimden başlanması önerilmiştir. Sokaktaki insanın günlük konuşmalarında bile, teröre, cinayetlere, ahlâk bozukluğuna, silâh kaçakçılığına, pahalılığa karşı çare olarak «eğitimin düzeltilmesi» düşünülmüştür. Yalnız bu gerçek bile, bakanlığa bağlı olan ve olmayan tüm eğitim ve öğretim kurumlarının, toplumsal yaşam içindeki sorun adacıklarından birini oluşturduğunu göstermektedir. Bu böyle iken, işbirlikçi burjuvazi, bir yandan bugünkü eğitim sistemini beğenmediğini ilan etmekte, öte yandan da, bu sistemin «iyileştirilmesiyle» bir çok sorunun ortadan kalkacağını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Sermaye birikimi olmayan burjuvazi için başka yapacak bir şey de yoktur. Bunların sonucu olarak, Türkiye'nin, 19. yüzyıl Avrupa'sındaki düzeyi aşamayan eğitim ve öğretim sistemine elle tutulur bir yenilik getirilmemekte ve konu, bunaldıktan kurtuluş yolunu arayan geniş kitlelere bir «tartışma süpabı» olarak sunulmaktadır. Elbette ki, ülkenin yönetimini ellerinde tutanların gelecek kaygıları, onların bu konudaki ürkekliğinin de kaynağını oluşturmaktadır.

Türkiye'deki sosyalist hareket de eğitim sorununa elle tutulur bir seçenek getirmemiştir. Çoğu kez genel formüllerle ya da çeviri kitaplarla yetinilmiştir. Çeviri yapıtlardan bile, bugüne kadar bilimsel temele dayanılarak gerekli sonuçlar çıkarılmamış; Kalinin ve Makarenko gibi ustaların görüşleri yalnızca tekrarlanmıştır. Şimdi elimizde bir çeviri yapıt daha var: İgnacy Szaniawski, Okulun Toplumsal İşlevi, Onur Yayınları, Ankara Şubat 1980, çeviren: Tahsin Yılmaz.

Bu kitabın, yakın gelecekte, bizi ileriye götüreceği verimli tartışmalara temel olabileceği umuduyla, önemli bazı noktalarına değinmek yararlı olacaktır. Esas olarak, politeknik eğitimin anlamını ve insanın bireysel-toplumsal yaşamındaki önemini ele alan Polonyalı yazar, konuyu hemen hemen tüm avruntularına kadar inceliyor. Tabii bu durum, bir bakıma kitabın kolayca anlaşılır olmasını ortadan kaldırıyor. Belli bir ön hazırlığı olmayan ya da ilgi alanı konuya uzak olan okur için, aşılması güç bir engel. Ne var ki, pedagoji branşındaki toplumsal geriliğimiz gözönüne alırsa, kitaptaki ayrıntıların gerekliliği anlaşılabilir. Kitabı Almancasından çeviren T. Yılmaz, yapıta çok önemli bilgileri içeren bir önsöz yazmış. Bu yazı, bütünü anlaşılabilirliği için sağlam bir temel işlevi görüyor. Sosyalizmin biliminden kaynaklanan önsözde geçen şu cümle, yazının ana fikrini ortaya koyuyor: «Kişinin bir toplumdaki egemen üretim biçimi ve işbölümü içinde aldığı yer, onun neyi öğrenebileceğini de belirler.»

Birinci bölüm, içerdiği görüşler açısından, Türkiye'deki eğitim sistemiyle şartlanmış insanlar için çarpıcı bir giriş oluyor. «Okul hangi yaşama yaklaştırmalıdır?» sorusu cevaplanıyor. Ulaşılması gereken hedef, (uygulanacak sistemle) insanların,

doğa yasaları, toplumsal ilişkiler ve bunların gelişmeleri konusunda açık bilgi ve inisiyatif sahibi olmalarıdır. Daha sonraki bölümlere kısaca göz attığımızda, öncelikle aşağıdaki noktalar önem kazanmaktadır:

Herbart, Ziller ve Rein adlı pedagoğların görüşleri, 20. yüzyıl biterken bugün ülkemizde hâlâ 19. yüzyıl basındaki düşüncelere dayanılmakta olduğunu kanıtlıyorlar. Çünkü, görüyoruz ki, yaşamın dışında kalmış olan ders, «yaşamdan çıkan sorunların çözümlenmesi» konusunda yardımcı olmuyor. Bu, besbelli ki, kapitalizm açısından bile bir kayıptır. Ancak, bunun tersi bir durum, kapitalizmi ister istemez karşısına almaktadır.

Hem yüksek öğrenimde hem de orta öğrenimde uygulanan burjuva bakış açısı, öğrencileri, sonunda varmaları gereken «sentezde çıkmaz sokağa sokmaktadır. Bunun sonucu, dersler «ansiklopedik» olarak ele alındığında, bilgiler kalıplar halinde insan beynine aktılmak istenmektedir. Amerikalı pedagoğ Dewey, 20. yüzyılın başında geliştirdiği görüşleriyle eğitim sistemi alanında önemli adımlar atmıştır. «Üretime yönelik işin eğitsel anlamı» üzerinde duran Dewey, kitabın yazarına göre, Marx'ın görüşlerinden kesin olarak etkilenmiştir. Ne var ki, sorunu ideolojik çerçevede içinde göremeyen Amerikalı pedagoğ önerileri, bugün geçerliği olmayan, ilginç tarihsel bilgiler düzeyinde kalmıştır. Julian Tuwin, «Ders» adlı şiirinde ansiklopedik anlayışın sonunu gösteriyor:

«Bana bir sürü bilgelik öğrettiler,
Logaritma, teorem ve formüller,
cükler,

Karelerle, üçgenlerle, dairelerle,
Bana sonsuzluğu öğrettiler.

...
Ah evet, biliyorum diğer yarım
kürede
Güneşin parlar, bizde karanlık

iken!
Çeşitli şeyler öğrettiler bana,
Boşuna ders verip aptal yaptılar
beni.»

«Karşılıklı bağlantı» ilkesinin öğrenci tarafından kavranması, kendisine, nedenselliği ve rastlantıyı bilimsel düzeyde çözümleme olanağı hazırlayacaktır. Bunun için önerilen yol, «tüm yönlü eğitmenin mutlak zorunlu bir ögesi» olarak **politiknik eğitimidir**. Kitabın verdiği bu ipucundan hareket eden okur, kanımca şu genel sonuca ulaşacaktır: Bilgi edinmek, nesnel gerçeği kazanmak, onu değerlendirmek ve aktarmak aşamalarından geçmektedir. Nesnel gerçeği aktarmak, bir üst düzeyde, yani yeni değerler kazandırılmış olarak, bir başka deyişle, toplumsal yaşamın yararına sunulmaktadır. Bu bağlam içinde, bilimin de anlamı değişmektedir. Çünkü gerçekleştiği toplumsal temel değişmektedir. Dışa bağımlı ya da teknelci kapitalist sistemin yerini sosyalizm almış olmalıdır. Ama bu şu anlama gelmez: Cennete gitmek ya da Turan'a varmak hayali içinde, düzenin değişmemesi için cinayet işleyen insanları yetiştiren bir eğitim ve öğretim sistemine karşı, eli kolu bağlı durmak ve sosyalizmin inşasını beklemek!

Çeviri dili genel olarak olumlu; ancak, Türkçe'nin yapısına ters düşen bazı uzun cümleler, anlaşılır olma niteliğini kaybediyor. Türkiye ile ilgili olarak önsözde geçen «işbirlikçi tekelleşme süreci» ve «devlet kapitalizmi» sözleri, (yer aldıkları bağlam içinde) varolan kavram kargaşasını arttırıcı eğilim taşıyorlar.

Mustafa CEM

Sabahattin Ali

(Nicedir Sabahattin Ali üstüne çalışıyordum. Bir ara, edebiyatımızdaki yerini öğrenmek istedim. Cumhuriyet'in ilanından bugüne değin çıkmış edebiyat tarihlerini taradım. (...) Türk edebiyatının en başarılı birkaç kaleminden biri olan, bazı Fransız yazarlarınca «Türkiye'nin Gorki'si» sayılan ve bizce de «ulusal bir değer» sayılması gereken Sabahattin Ali, «resmi» edebiyat tarihçilerimiz için «YOK»tu!) Böyle diyor Asım Bezirci.

Resmi ideolojiye ters düşen bilim ve sanat adamlarını «yok» saymak, bizzim gibi ülkeler için doğal. Bunun asıl nedeni siyasal iktidarı elinde tutan egemen sınıfların yapılanmasıdır. Doğal evrimini geçirmemiş, kendi demokrasisini yaratamamış işbirlikçi burjuvazinin, büyük toprak sahipleriyle ittifak kurarak elinde tuttuğu siyasal iktidar, dışabağımlı, çarpık bir kapitalizm olarak yapılanmıştır. Bu yapılanışa karşı çıkan bilim ve sanat adamları resmi terör altında tutulagelmislerdir. Sosyalist hareketin (aydınlar düzeyinde de olsa) varlığı, egemen sınıfları azgın bir canavara döndürmektedir hep. Bugün demokrat ve devrimci bilim adamlarına, sanatçılara yönelen terör, Sabahattin Alilere, Nâzım Hikmetlere uygulanan terörün bir devamıdır. Faşizm özelliklerinin yedekte tutulan güçlerde diri kalmasını sağlayan resmi terör, her geçen gün yeni boyutlar kazanarak günümüze dek sürüp gelmiştir. İşte bütün bunlardan sonra şunu söyleyebiliriz ki, yalnızca edebiyatçıları ilgilendiren bir olay değildir Sabahattin Ali olayı. Türkiye'nin siyasal tarihini inceleyenler de, en az edebiyat tarihçileri kadar araştırmak zorundadırlar Sabahattin Ali gerçeğini.

Bir yandan siyasal tarihimizi, bir yandan da edebiyat tarihimizi ilgilendiren Sabahattin Ali üzerinde azımsanamayacak ürünler verildi. Asım Bezirci de konuya ilişkin derli toplu bir çalışma sunuyor bize:

Sabahattin Ali(*)

Sabahattin Ali incelemesi, edebiyat tarihini ilgilendiren bir ürün olduğundan soyutlanmış değil. Elbette bir yazar ideolojik konumuyla ele alınarak gerçek yerine konulabilir. Asım Bezirci öbür kitaplarında olduğu gibi bu kitabında da ele aldığı yazarı siyasal, toplumsal, sanatsal vb. olguların bütünlüğü içinde değerlendirmektedir.

Kitap, dört ana bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Sabahattin Ali'nin «Hayatı», ikinci bölümde «Hikâyeleri», üçüncü bölümde «Romanları» incelenerek dördüncü bölümde de «Kaynakça» yer alıyor.

Sabahattin Ali'nin hayatı resmi edebiyat tarihçilerinin yapıtlarında görülegelen kalıplaşmış anlatımdan uzaktır. Bezirci, burada adeta her

ayrıntının sonuçta yazarın ürünlerine yansıdığındaki ipuçlarını aramaktadır. Dikkatli bir çözümlemeye gidildiğinde Sabahattin Ali'nin her yapıtında hayatına ilişkin olay ve kişilere rastlayabileceğiz. «Kayan Yıldız Gibi» diyor bu bölüme Bezirci.

Hikâyelerin ele alındığı bölümde ürünler yayımı, konusu, içeriği ve biçimiyle irdelenerek yerlerine konuluyor. Romanlar da hemen aynı yöntemle irdelenmektedir.

Son bölümde verilen kaynakça ise, yapıtın değerini gerçekten artıran bir çalışma. Bu tür çalışmalar bizde pek azdır, özellikle de edebiyat alanında... Asım Bezirci'nin kaynakça çalışmaları başlıbaşına bir değer taşıyor kanımızca.

Sabahattin Ali incelemesinin bu ikinci basımında incelemeci, yapıtı gözden geçirmiş, yeni bilgiler ekleyerek daha da geliştirmiş. Orta ve yüksek öğrenimdeki edebiyat derslerine Sabahattin Ali konusunda önemli bir yardımcı kitap olabilecek olan yapıt, öğrenci ve öğretmenlere edebiyat incelemesi için yöntem kavratma ve geliştirmede de önemli bir rehber olacaktır.

Ahmet TELLİ

(*) Sabahattin Ali: (Hayatı, Hikâyeleri, Romanları): Asım Bezirci/ Gözlem Yayınları, İstanbul - 1979/ İkinci Baskı, 224 Sayfa, 70. TL.

Oportünistlere Karşı

Türkiye'de yarım yüzyıldır aydınlar katında gelişen sosyalist hareket, işçi sınıfıyla henüz kucaklaşmamıştır. Böylesi bir durumda çeşitli hastalıkların belirmesi ve hatta bün-yeyi ayrıkotları gibi sarması doğaldır. Bir başka söyleyişle revizyonizm, oportünizm gibi hastalıkların çeşitli kılıklarda ve çeşitli yapılanmalarda boy göstermesine bakarak umutsuzluğa düşmemek gerekir. Çünkü hayatın kendisi, nice hastalıkları altederek sürüp gidiyorsa, sosyalizmin bilimi de kendisine kene gibi yapışan oportünizmi ve revizyonizmi altedecek güçtedir. Ne var ki, proletaryanın vücuduna yapışan bu keneler, zaman zaman can yakıcı oluyorlar.

Sosyalistler günümüzde, faşizme karşı mücadele doğrultusunda en geniş birlikteliği oluşturmaya çalışırken ve her geçen gün faşist cinayetlere kurban verirken azınlıktaki birtakım hainlerle de uğraşma zorunda kalmaktadır. Oportünist ve revizyonistler birer Hızır Paşa'dırlar sanki. Bu olaylardan birini odaklaştırarak oportünist ve revizyonistlerle hesaplaşmayı amaçlayan, onların ikiyüzlülüklerini, sergileyen kitaplardan biri de, yeni yayımlanan **Oportünizm Yargılanıyor**(*) adlı kitaptır.

Oportünizm Yargılanıyor'da sosyalist Orhan Kaplan'ın faşistlerce katledilişi çevresindeki olaylar dile getiriliyor. Kaplan'ın kişiliği, eylemleri, tasarıları, çevresi, gelişimi vb. olgular anlatılırken Türkiye'de oportünist ve revizyonistlerin parti, gençlik örgütü gibi yapılanmalarının içyüzlerine ışık düşürülüyor. Orhan Kaplan, sıcak mücadele içindeyken, onu çeşitli karaçalmalarla küçük düşürmeye çalışanların, onun ölüsüne basarak ölü ticareti yaptık-

ın kişiliği, eylemleri, tasarıları, çevresi, gelişimi vb. olgular anlatılırken Türkiye'de oportünist ve revizyonistlerin parti, gençlik örgütü gibi yapılanmalarının içyüzlerine ışık düşürülüyor. Orhan Kaplan, sıcak mücadele içindeyken, onu çeşitli karaçalmalarla küçük düşürmeye çalışanların, onun ölüsüne basarak ölü ticareti yaptık-

Bir Şiirin Ülkesi

Oğuzkan Akay

İSTEK

Yorgunluğun, suskunluğun ve bitimsiz karanlıkların ülkesi
bunca
Küçük sincaplar çaldı ilk
alımı; kuğuların durgun göllerini, umudun sol/la tellerini
İyi koru onları; sevecenliğinin kınalı dağlarında, gözlerinin
karlı ovalarında yarın
değil, öbür gün değil, şimdi
hem öbür güne hem yarına

NE ACILARDAN GEÇTİK

Kaygan kayaların soluğuydu ensemizde, eskil bir natilius'un
sorgusuyla yüz bilmem kaç voltluk ışık altında
Saydamlığımda saırsarı suların giziyle doygun
Gördüm: yedi asma asma katlı babil bahçelerinin/berlin
sevdahlılarını

O yıkıkkığı sarmaşıklayan sisli bakışlarında

ONA

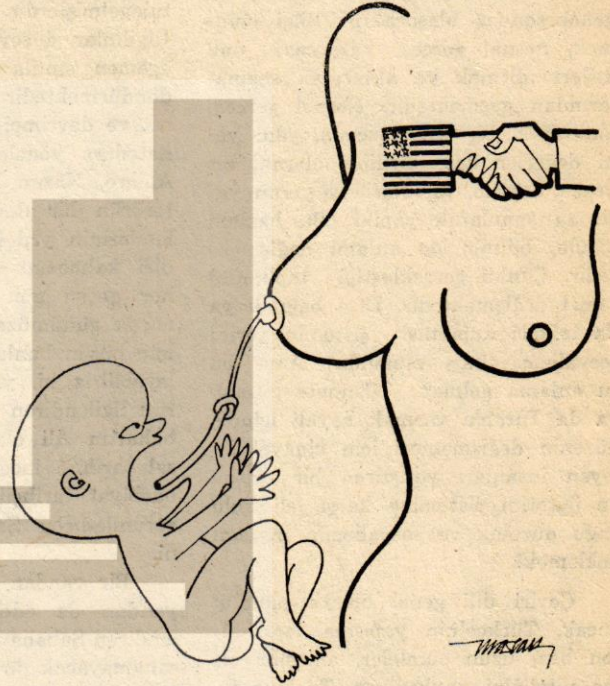
Naftalinleşmiş bir giysiydin, çoğu kez aramızda
bazen de küf kokulu ceviz sandıklarda
Az sıkıştırılsan anılarını soyunurdun usulca ve konuşurdun öyle
çok.. Sonra dipsiz bir kuyuya çekerdin şafaklarımızı
Sessiz topuklu adımların deli - dolunay akşamında

YANI

Ah! benim koşumsuz atlarım
Yaralı bir ceylan gibi ürkek, Köroğlu gibi şahbaz
bacaklarım
Bu köyleri, bu iplik iplik yolları, bu kentleri geçmişe gömüyorum yavaş yavaş
bu yorgunluğu, bu suskunluğu, bu bitmeyen karanlığı yani
Yani yaşlı bir yosma olan seni..

BİRGÜN

Gülyüzlü çocuklarıyla sonsuz güzellikler ülkesi
hep
O ilk küçük sincapları unutma hiç
Hani uçuk mavilikleri son fırçada beyaza dönüştüren
iyi koru beyazlığını: Anaçlığının ipek saçlı yağmurlarında, mutluluğunun
çoğul koyaklarında özgürce.
O gün, sonra, daima...

ları ortaya seriliyor. Yani burjuvazinin şemsiyesi altında ilerleyenlerin gerçek yüzleri, sahtekârlıkları vurgulanıyor. Orhan Kaplan'ı çeşitli entrikalarla faşistlere hedef gösterenler, onun ölümünü metalaştırmak gibi aşağılık bir yöneliş içine giriyorlar.

Kitapta Orhan Kaplan'a ilişkin anılardan yola çıkılarak onun kişiliği çizilmeye çalışılıyor. Okuduklarımızdan öğrenebildiğimiz kadarıyla bir ökçe atelyesinde işçi olan Orhan Kaplan, bilimi çeşitli badirelerden geçerek kavrayabilmiştir. Oportünist ve revizyonistlerin her tür pisliklerini göre göre, yaşaya yaşaya, uzun, dolambaçlı bir yol sonunda bulabilmiş bilincini. Bir söyleşisinde şöyle diyor o: «Bütün bu 'örgütler'e bata çıka, oradan oraya bizleri koşturanların tamamı dalımıza binip yukarı fırladılar...» (s. 46)

Orhan Kaplan'ın ölüm olayı aracılığıyla Bâb-ı Âli'nin encamına da değiniyor yazar. Bir devrimcinin ölüm ilanını bile yayımlamayan sözde demokrat kişilerin tekkesine dönmüş gazeteleri, işçilerin sırtında günlük gazete çıkarılanların bir işçinin ölümüne karşı takındıkları korkak tavırları; «Bugün böyle kitaplar revaçta olduğu için bunları yayımlıyorum. Eğer Maoizm hakim olsaydı piyasaya, bende maocu olurum. Ben kazandığım paraya bakarım» diyen yayınevi sahiplerini de sergilemeye çalışıyor.

Kitapta oportünist ve revizyonist odaklara yöneltilen eleştirilerde büyük bir haklılık buluyoruz. Öyleyken «kitap» olayına daha değişik bir açıdan bakma zorunda olduğumuzu da biliyoruz. Önce «oportünizm yargılanıyor» adı uygun bir ad değil bu kitap için. Çünkü oportünizmin alçaklıkları çok dar ve özel bir alana indirgeniyor. Bakış noktasının birim olarak dar tutulması nedeniyle ele alınan konuda İstanbul'daki küçük bir mahalledeki olaylara yaslanılmış olması, konuyu genelleştirmekten uzak kalıyor. Ancak bir sanat ürününün aracılığıyla genelleşebilecek bir «birim» seçiliyor. (Vasilikos'un Ölüm-süz adlı kitabı; Larry Collins ile Dominique Lapierre'in El Cordabies'in hayatını dile getirdikleri Yasını Tutacaksın adlı kitabı gibi bir yol tutulması doğru olurdu, zaten seçilen yöntem de aşağı yukarı bu andi-

ğimiz kitaplardakine benzemektedir.)

Duygusu bir havanın ağır bastığı kitap, bir dostluğun, bir hakbilirliğin sonucu gibi geliyor. Konuşturulan kişilerin ve yazarın söyledikleri sık sık yinelenerek teknik yönden de sakatlıklar ortaya çıkıyor. Kimi bölümlerde izlenimci tavır gizlenemiyor bile. Hele aynı cümlenin değişik kişilerce aynı kalıpta birkaç kez yinelenmesi de gösteriyor ki, «kitap» bir iki formalk bir «anma» broşürü olabilecek niteliktedir.

Yazarın «sunuş»undaki 9. sayfa, kitabın amacını ortaya koyuyor. Bizce yapılması gereken, Orhan Kaplan olayıyla gerçek yüzünü gösteren oportünist ve revizyonistlerin kitle hareketleri içindeki konumlarına değinilerek, uzlaşmacı özelliklerinin vurgulanmasıdır. Öyleyken bir veba mikrobu sayılması gereken oportünizm ve revizyonizme karşı dürüst bir tavır, hakbilir bir olay olarak nitelendirilebilir «kitap».

A. Salih TEL

(*) Oportünizm Yargılanıyor: Sırrı Öztürk, Sorun Yayınları, İstanbul - 1980.

Sabrın Gülü

Sadullah Bey merhumu tanırmıydınız? Nereden tanıyacaksınız. Ama ben tanıdım. «Tarifi gayri kabîl-i mümkün» derecede yakışıklı «dal gibi bir ince adam»dı Sadullah Bey merhum. Kemaniyle hüznün çalan, acısıyla şiir yazan, şiirin, musikinin, aşkın o tükenmez denizinde yunup yunup arınan, bir ara Sina çölleriinde Osmanlı ordusunda ve sonra Anadolu'da Kuvayı Milliye saflarında düşmanla savaşa duran dal gibi bir ince adam. Yaşam serüveninde Sadullah Bey merhumun, savaşlar, kan, yokluk ve açlık dizboyu. Ve yaşam serüveni Sadullah Bey merhumun sevisizlik, mutsuzluk dolu.

Türk dilinin büyük ustalarından Sunullah Arısoy, yarım yüzyılı aşan yaşam birikiminin olgunluk dönemi ürünlerini «Sabrın Gülü»nde bir araya getirmiş. Türk dilinin doyulmaz tadına şiirle varılabileceğinin en güzel örneklerini vererek. «Bir köylü toprağını ve öküzünü, bir marangoz tahtasını ve rendesini nasıl severse» öyle severek Türk dilini.

Yeni Çıkan Kitaplar

- Saat On Üçte Generalim : Arkadiy Vasiliev / Çev : T. Deliorman / Sosyal Yayınlar, İstanbul - 1980 / 640 sayfa, 250 TL. /
- Sevgi Yoksa : Fazlı Yalçın / Hakimiyet Sanat Yayınları, Kayseri - 1980 / 80 sayfa, 40 TL. /
- Aksayan : Burhan Günel / Kerem Yayınları, Ankara - 1979 / 168 sayfa, 60 TL. /
- Ölümün Ağzı : İrfan Yalçın / Ze Yayınları, İstanbul - 1979 / 176 sayfa, 60 TL. /
- Gün Doğsun Gül Üstüne : Ahmet Ada / Hakimiyet Sanat Yayınları, Kayseri - 1980 / 76 sayfa, 30 TL. /
- Seyran Destanı : Gülten Akın / Cem Yayınları, İstanbul - 1979 / 136 sayfa, 50 TL. /
- Uzunçalar : Hüseyin Yurttaş / Dönemeç Yayınları, İzmir - 1979 / 80 sayfa, 35 TL. /
- Yarım Söz : Ayhan Gülsoy / Yazın Yayınları, Kayseri - 1980 / 64 sayfa, 50 TL. /
- Okulun Toplumsal İşlevi : Ignacy Szaniawski / Çev : Tahsin Yılmaz / Onur Yayınları, Ankara - 1980 / 344 sayfa, 150 TL. /

Hörgüç Olayı

Beni şu günlerde en çok ilgilendiren şey nedir bilir misiniz? Acaip bir hörgüç olayı... «Mutlu» günlerimizde gazyağı tenekelerinin üstünde görmeye alıştığımız Aramco patentli «Camel»den, ya da Tarih-i İslamiyyenin ünlü «Cemel vakası»ndan söz etmiyorum. Benim derdim kâğıtla. Hayır, o da değil. «Zamlı kültür»ümüzün «zamlı ham maddesi» kâğıttan bana ne? Almıyorum, satmıyorum, öyle ya. O değnek başkalarının bellediği değnek. Ve de her ne hikmetse, kâğıt piyasasında akşam «binyoner» yatıp sabah milyoner kalkanların memnuniyetlerini «demokratik şikayetler» kılığıyla yutturmaya çalıştıkları bir ortamda, ne güzel değnek! Ama bu ülkede artık «timsahın göz yaşları» müzikaline pek gülen kalmadı. Küçük yayıncılarla fukara dergilerin felekleri yakan ahları, muratlarının mumunu yakmaya yetmiyor. «Olmak ya da olmamak...» tiradları, söylevler ve öfke köpükleri ve silah sesleri ve rotatif gürültüleri arasında yitip gidiyor.

Neyse, biz gelelim şu hörgüç olayına.

Kâğıt zammının ertesinde, yeni maliyetlerin henüz kitap fiyatlarına yansımadağı günlerde kitapçıya uğrayan herkes tanlıtır bu hörgüç olayına. Benimkisi bilmem kaçınıcı baskı.

Raftan bir kitap çekersiniz. Durduğu yerde kapak rengini atmazına bakılırsa eski baskılı bir kitaptır. Sahlık mı diyeyim, köylü kurnazlığı mı, öyle bir duyguyla, mal bulmuş mağrîbi gibi atılırsınız fırsatın üstüne. İç sayfa: Baskı tarihi 1960. Sıra kitabın sırtındadır. Çevirirsiniz ve işte o zaman şu bizim meşhur hörgüçle burun buruna gelirsiniz. Elin mağrîbisi o kadar enayi mi? Depolarda gece mesaisi yapıp «sayın okuyucusu»na selamını sunmuştur bile. Kitabın sırtına birinci değil, ikinci değil, üçüncü değil, tam dördüncü hörgüç bindirilmiş. Siz istediğiniz kadar, «bu ne iştir?» deyin. Bu, katmerli hecin devesidir. İri kıyım yaynevlerine özgü «hızla devrimcilik»in nesnel bir yansımasıdır. Serbest piyasanın —di mi efendim— doğal sonucudur.

Ben bu hörgüç olayı yüzünden büyük gereksinim duyduğum bir kitabı edinemedim. Alı al moru mor, biraz da selamlı sabahlı çıktım kitapçıdan.

Ondan sonrası, «şöyle bir daktilo sayfasıyla» kıvrılacak gibi değil. Kısaca, kaynayan bir toplum; hiç durmadan akıp giden bir ırmağın önüne kattığı ufacak taşlar gibi bir yığın sorun; Nuri Beylerin, haftalık Alilerin, sizlerin, bizlerin «bellediğimiz değnekleri» aşan bir olgular toplamı, kıvılcık kıvılcık bir bütünlük...

Ali İhsan Mihçı

«Bir eski zaman şayağı» gibi sağlam dokulu özgün bir dille, şiir üzerine, insan üzerine ve sevi üzerine yazdığı çeşitlemeler, insanı yeni bir dünya özlemine götürüyor. Şiir üzerine çeşitlemelerde, şiirsiz bir dünyada yaşanamayacağını, «yazmadığımda yaşadığımsın / şiir uç veriyor içimde, şiirle varım / haksızlık, zulüm dile gelirse şiirde, — gözyaşları, acılar, mutsuzluk tükenir evrende /

şiir gül bahçesi değil, yaşamın evrenidir.» dizeleriyle vurguluyor.

Türk yazınının hemen her dalında çeşitli ürünler verdikten sonra yönsemelerini şiirde yoğunlaştıran Sunullah Arısoy'un ilk şiir kitabı «Garipler Treni» 1948'de yayınlanmış. Şiirgeçmişini oldukça eskiye dayanan (Birinci Yeni) Arısoy'un daha sonraları «Yaban Mavisini» (1956), «Dışa Vuran Karanlık» (1961), «Yanlış

Yaşadık» (1970) adlı şiir kitapları yayınlandı. Sunullah Arısoy, Türk şiirinde, nedendir bilinmez, hakettiği yere oturtulmamış ve kanımca şiirine büyük ölçüde haksızlık edilmiştir. Ben bu haksızlığın, Arısoy'un Türk diline sunduğu önemli hizmetlerden ve dilci kişiliğinin şair kişiliğini aşmasından kaynaklandığı yolunda iyimser bir yorum getirmek isterdim. Yoksa, şiirin, bir düşün ve emek ürünü olduğu bilincine ulaşmış, şiiri bir uğraş alanı olarak değil, bir yaşama nedeni olarak seçmiş, bu duyarlıkta bir sanatçının gözden kaçırılmasını Türk yazını adına bir kayıp saymak gerektir.

Şair Arısoy, son yapıtının «yaşama durağı» bölümünde, «Durağan, suskun, yüreğimde örerim, şiirimi — Görmeseniz olur.. Bilmeseniz olur..» dizeleriyle bu kırgınlığını ince bir dille anlatıyor. «Birgün, bakarsınız bütün mavilikler benim olur» diyerek, onca itişip kakışmanın, onca yalan dolanın dışında kalmanın mutluluğunu, könsüsünü duyuyor.

Olabilir ki, 1960 dönemecinden sonra yeni bir gelişim sürecine giren Türk yazını, kazandığı yeni şiir emekçilerinin esrikliliğiyle, uzun yıllar şiirin ağır işçiliğini üstlenmiş bu «garipli» şairini unutturmuştur (!)

Durmadan didinen, üreten, düşünen bu geniş soluklu, büyük oyumlu şairimizi yargılamak bana düşmez elbette. Amacım, toplumumuzun birbir «meşakkatle» oluşturduğu bir sanatçıya duyduğu zorunlu gereksemeyi vurgulamak.

«Sabrın Gülü», daha çok eski günlerin anılarına, sevilerine yaslanan ve toplumdaki kötülöklere, tüzersizliklere başkaldıran bir yapıt. İmge alanının boyutları sınır tanımıyor. Ballad biçiminden özgür koşuğa kadar her biçimi gözlemek olanaklı. Abidin'in çizgilerini andırıyor kimi dizeler. İnsanlık, doğa, sevi, acı, barış, eşitlik, özgürlük, bağımsızlık, yalnızlık ve ölüm öğelerini şiirinden ve kişiliğinden ayrı düşünemiyorsunuz. 12 Mart'tan beri yaşadığımız dağdağlı, gergin günlerin vuruşan, vurulan gençlerine, «Hem sen benim nemsin yığıdım — dal olur düşlerime girer — kor olup yüreğimden çıkarsın» dizeleriyle yanıyor. Tüm dizelerde yansıyan, acı ve hüznün kazan hep aynı yürek.

«Sabrın Gülü», güzel anlamlı ve soylu bir yaşama tadının yanısıra, «ölümün soğuk, ürkütücü hüznünü de getiriyor. «Otuzbeş Yaş» şairimizin izlemleri, ölüme ve yalnızlığa kendini alıştırmaya, kendini hazırlama eğilimi ağır basıyor. Onca yaşama sevinciyle dolu, erdemle yaşamının tadına varmış Arısoy, bir bakıyorsunuz «Cahit Ağabey» dediği Tarancı'nın ölüm korkularına kendini kaptırır vermiş. Örtüyü kaldırdığımızda, ölüme karşı, yalnızlığa karşı telaşlı, ama tetikte olduğunu görüyorsunuz.

Türk dilinin zengin olanaklarından yararlanarak, yalın söyleyiş biçiminin ustalığını edinen Arısoy'un söyleyeceği çok şey var daha. Acımasız zaman kesitlerinden, ellerini kirletmeden, ak alınla, direnerek geçen ve bu düzeye ulaşan şairlerimize biraz kulak verelim artık.

Rahat uyu Sadullah Bey.. Kanla, gözyaşıyla, açlıkla, yoklukla ve daha bir dizi acı yaşam serüveniyle elde ederek bize adadığımız bağımsızlık gücünü herşeye karşın soldurmak yok. Selam sana bilge ozan Sunullah Arısoy.

Nail SEVİL

(*) Sun Yayinevi, 1980.

HİKÂYE

Sinine Sığmayan Adam

Arpalar ayvalandı, kılçıklarından aşağı ağarmaya, kurumaya durdular. Etkafanın Kemal tarlanın birini biçti bile ya, köylüler erken biçtiği kanısındalar. 'Arpanın acıcık daha müsadesi vardı' diyorlar.

Buğdaylar da gününü tutmuyor, kızarıp geliyor. Poyrazın önünde, başakları yeri dövüp kalkıyor, durmadan bir başka renge boyanıyorlar, değişiyorlar.

Poyraz ekini pişirmiş. Efendi Bayram söylüyor bunu.

Bir Hazin Hikâye

Yücel Yeşilgöz'e

Derler ki
ol kıyamet gününden beri
kan akar harçık deresinden
Yani kederli değil
yaralıdır harçık
ve kapanmaz yarası o gün bugün

Derler ki
hırçın bir sudur harçık
vurur kendini o taştan bu taşta
ve her gün aşiret ihtiyarları
gelip otururlar kıyasına usulca
dinlerler ol hazin hikâyeyi bir daha

Harçık denince kalem yazmaz olur
bir ince şivan sarar dağı taşı
Ne masal ne de efsanedir harçık
ama destanı yazılmamıştır bunca zaman
Ve işte biz —yani onlarla beraber—
kanlı ve hırçın akmaktayız hâlâ

Ahmet Telli

«Bu Köseadağ'ın ülüzgeri yok mu Hoca?» diyor, «bildiğin gibi yaramaz ekine... Deneleri pekiştirir, pişirir...»

Birçok şeyleri Efendi Bayram'dan iyi biliyorum ya, buz gibi poyrazın ekini nasıl pişirdiğine aklım erişmiyor. Sormak da yakışsız düşüyor şimdi, olmuyor... Ayıplamaz mı Efendi Bayram? 'Üç dört mektep bitirip Hoca olmuşsun, şuncacık işe aklın ermiyor senin de...' demez mi?

Söylemeden tırpana inen yassı çekici izliyorum. Kalkıp kalkıp iniyor çekiç. İndiği yerde tırpanın ağzını inceltiyor, eziliyor. Bu işte de bilgisi fazla Efendi Bayramın, bir vurduğu yere bir daha vurmuyor. Pöçüğünden başlamış, uca doğru gidiyor her vuruşta, tırpanın ağzını inceltip gidiyor. Düşünüyorum ki, ekmeği de böylesine ustalıklarla yiyemez insan. Efendi Bayram, ekmeğe yemeden de kolay yapıyor işini. Çoğunda vurduğu yere bakmıyor bile. Çekiç inip kalkıyor bana dönüyor, söz yetiştiriyor arada.

«Oğullarımdan ikisi Alamanda» diyor. «En büyükleri sene yetmişte gitti, altı ay demeden de ortancasını

istek yaptı. Bile çalışıyorlar şincik...»
«İyi» diyorum, «kurtarmışlar kendilerini.»

«Kurtardılar hı, küçükleri de memur Ankara'da. Tuzluca'da evi var...»

«İyi, o da kurtarmış...»

«Kurtardı evet... Acı zulüm okuyup bitirdi mektebi de, orada bir devlet kulpuna yapıştı.»

«Kızlar?...»

«Bir kızım vardı, şükür ona da yerini buldurduk. Çok iyi, çok ırhat.»

«İyi» diyorum, «işini inişe döndürmüşün sen...»

İniş aşağı süzüyor, dipteki mezarlıkta duraksıyor bakışları.

«Yok» diyor, «Nence inişe döndürsek de, oraya var daha... Erken.»

Güllüorum sözümü yanlış anlamasına, açıklıyorum.

«İşini yoluna koymuşsun yani...»

«Ha, koyduk evet... Herbirini bir baltaya sap ettik.»

«Boşlamıyorlardı seni, bakıyorlardı?...»

«Kendileri yok Allahları var, çok asıldır uşaklarını. Sözümü ikilemez-

ler, buyurduğundan çıkmazlar. Söylemesi ayıp, avratlarına göndermez, bana gönderirler parayı. 'Nüzum edeni al, nüzum edeni harca baba' derler. Ay bir, yüzerden ikiyüz mark iki postada. Göndermeyin diyorum, buradan idare edelim diyorum, gönderiyorlar gene de. 'Sefil etmeyin çoluk çocuğu' diyorlar, 'Eninize uzununuza harcayın. Kimin için kazanıyoruz?...'

«Tabi, göndermeseler nereden kacakaksın sen?»

«Yooo,» diyor «bakarım... Elinizin artığı, yüzelli ikiyüz dönüm eke neğim var ki, kuruş göndermeseler idare eder bizi..»

Çenesiyle altımızdaki ovayı gösteriyor.

«Şo karağaçlı tarla benim, yarın üstündeki buğday benim, köplünün ordaki kavaklı yer, yolun üstündeki arpa, şu bağın bitişiğindeki uzun tarla...»

«Yoldaki İskiplinin otobüs de...» diyor ardından bir ses.» «O da bunun»

Dönüp bakıyoruz şaşkınlıkla. İkiye katlanmış, kısa, kırçıl sakallı bir herif... Gözleri çapaklanmış, avurtlarının dişizliği dışından biliniyor. Şapkası bile kendine uygun, rengi yok şapkasının, güneşliği iki üç yerinden kamburlaşmış gözlerinin önüne

inmiş...

Sopasına dayanarak bir daha katlanıyor, oturuyor yanımıza.

«Selam verdik mi?»

«Aleyküm selam» diyor Efendi Bayram. «Verdin sayalım.»

«Merhaba» diyorum.

Bakıyor, çıkaramıyor beni.

«Merhaba...»

Bu köyde bir yılı doldurdum ya, köylüyü bilemiyorum daha. Bak bu herifi hiç görmemişim.

«Nereli bu amca?» diyorum Efendi Bayrama.

«Buralı,» diyor, «bizim köylü...»

«Hiç görmedim de...»

İyice Anlaşılan Veysel Çolak

Ne denilse yerindedir darılma
Haylice az kendini anaranlar
Değil mi? Kendine bak göreceksin
Korku üretiliyor, bu kişinin
Yeniden yaralar almasıdır.
Bilemedin, adamlar vardı
Tipiden ve sıra özeminden
O banane deyiş yıkıman oldu.
Örgütlenen e gücü göremeyince
Bu sözlüğü okumaya katılamadın.
Günlüğünü tuttun umutsuzluğun
Geçmişin yoktu geleceğin yok
Adın silindi adres defterlerinden
Dolaylı anlatımlar bozbulanık
Bitirilmemiş cümleler gibisin.

Oysa bu aldırmaçlık
Bu gelişi güzel yaşamak
Savrulur, dağılır gider birgün
Gösterişli yürüyüşler tutkuların
Buruşur gider.

—Gözlerin aynam olacak
Hep yüzüne bakacağım
Yalan olur.
Sana danışmaz toplumun yasaları
Ayrılık konulur yoz aşkın temeline.
Uykuya dalar
Eski püskü düşler görür olursun
Etlerin genişler, büzülür

Yaşantının anlamı yok ki
Alnındaki çizgiler ekunabilsin.

Yüreklere gömülen halk yoluna ölenler
Bir rüzgar estirir
Sesleri yankı olur
Sen var olmakla yok olmak arasında
Sürünür sürekli salırsın.

Kızgın bir sevinç yaşıyor
Bugün derdi gibi konuşuyor insanlar
Onların umutlarını eskaniyorsun
Günler senin için mor akşamı değil
Fırınlarda senin için pişirmiyor ekmeği
Ağaçlar senin için yeşillenmiyor.

Tam olarak tanımlanmıştır her şey
Olanlar netleşmiştir
Çok şeyi söylüyordur
Gök boşluğunu dolduran hiçkırıklar :
— İçimizde çağlayanı
Kara mavi olanı
Değişir miydi insan
Kişisel bir doyuma
O kitabı yazanı ?

Dünya halklarından özür diliyemedin
Unutulmuyor yüzünün donukluğu

—Yaşamının anlamı yoktu
Ölümüne bir anlam bulunamadı.

«Kısa da, ondan... Bir karış bo-
yu var deyusun, nerden göreceksin?...»

Boynunu burup, kızdığını belli
ediyor kırıl herif.

«Kısalığıma kanma ulan Bay-
ram» diyor, «uzun yanım yerin al-
tında...»

Kendimi tutamıyorum. Bayram
da güllüyor kaba kaba.

«Nerden» diyor, «Ne yandan
böyle?...»

Sopasına dayanıp Bayrama doğ-
ru yanaşiyor herif. Elinin biriyle kı-
rın eteğini gösteriyor.

«Üç hak bir tohum varıdı» diyor.
«ona bakıyım dedim. Yettiyse, oğla-
nı göndürüp ayağını çeldiriveriyim
dedim...»

«Nasil, iyi mi?»

«Kendin bilmez misin Bayram,
kır tarlası... Hahayt işte.»

«Öyle diyor Bayram, tırpanı bi-
tirip öteye atıyor.

Beni süzüyor kırıl herif.

«Bilemedim» diyor. «Nereli bu
yiğit?»

«Hocamızı bilemedin mi niye?
Öğretmen ya...»

«Öyle mi?» diyor. «Diyorlardı ya,
gönmedim oğul... Akşam sabah yazı-
daki adam öğretmeni nerden' göre-
cek...»

«Çoban» diye Efendi Bayram he-
rifi biliştiriyor bana. «Oğluyula bile
köyün malını güdüyor. Bir oğlu da
Ankara'da, amele...»

«Yaş kaç emmi?»

«Başkâğdında atmışsekiz ya,
anayaşım yetmiş iki felan var.»

«Yetmiş beş de» diyor Efendi
Bayram, «altı de...»

«Varıktır evet, beş altı da varık-
tır...»

Konuşan olmuyor sonrasında.
Efendi Bayram çekiçlediği tırpanın
sapını camlamaya bulaşiyor. Sıyrıp
sıyrıp döküyor camın çıkardığı ta-
laşları. Kurumaya yüz tutmuş otların
üstündeki talaşlar durmadan ço-
ğalıyor.

Sopasına dayanıp, benden yana
yanaşıyor kırıl herif. Gözlerini kipil-
detiyor, dudaklarını yaşıyor diliyle.

«Hocaymışsın madem, sana sora-
yım bir de,» diyor. «Sen cevap ver...»

«Buyur» diyorum.

«Şu, ihtiyarlara mayış veriyorlar
hanı, atmışbeşini aşanlara mayış bağ-
lıyorlar..»

«Evet?...»

«Onu diyorum, sonrasında bir-
sey çıkar mı bunun?»

«Nasil birsey?»

«Mayışa bağlanan adamın arazi-
yesini, malını alır mı sonrasında dev-
let? Ben öldükten sonra, neyim va-
rısı devlete mi kalır?»

«Yok» diyorum, yaşlılık maaşın-
ın amacını, kime, neden verilmesi
gerektiğini anlatmaya çalışıyorum.

«Haram mı, helal mi?» diyor.

«Neden haram ola? Haramlığı
neresinde?...»

«Ne biliyim valla...» diyor, «Güz-
den bi yazılacak olduk, istida ettik
ya, caydık sonrasında.»

«Neden?»

«Caydık işte... Böyle böyle, ma-
yışa bağlananın malı mülkü devlete

kalyormuş, evlatları sahabetlik ede-
miyormuş dediler. Aşşa köylerden
mayışa bağlanan biri, tarlasını sata-
sıymış da, devlet sattırmamış dedi-
ler. Caydım o yüzden...»

«Onca çok mu tarlan?»

«Yok, tarlada da iş yok ya, cay-
dım işte. Çobanhğa, ufak tefek işe
elim dönüyor, iyi kötü kendimi idare
ediyorum. Şincik mayışa yazılmış
olsak, iki bölük tarlamızı da oğlan-
ların elinden alır devlet, 'Kendine
bakmıyordunuz, hangi yüzülen tar-
lasının başına geliyorsunuz' der. Son-
rasında bana intizar eder oğlanlarım,
'Sinine sığma baba' derler, 'neyine
bunaldın da mayışa bağlandydın, ne-
yin yoğudu?...' derler. Almadım o
yüzden. Tarla dapan evlatlarıma kal-

Koygun Katran Karanlıktan

Sorulu aynalarda
Baktım insanlarız
Dönen karasında gözlerimizin
Oluğu damarlarımız
Çeliği gözsuyumuzdan
Kanayan kamalarız

Bıkkınlıkların anlamsızlıkların
Gizine yatırılıyorz
Kollarımız küdesinde gecelerin
—Uyanmak mı beklemek mi
iki göz iki elde—
Giz dediğin düşlerin koldemirleri
Sürülmüş namlularla kapımız

Delinmedik yeri mi kaldı bulutların
Nasil kanamasın
Dallarında vurulmuş kuşların
Türküleri dilimizden

Bakmak ala şafak
Umudun kök salısına
Yittikçe bir bir yıldızlar
Koygun katran karanlıktan belli
Sabahın ergen kız gülüşünde sıcak
Karpuz tadında
Serin ve yarık
Bir narıçi aydınlığıyla
Döküleceği mavisinden denizlerin

Bedri Karayağmurlar

sın dedim...»

«Evlatların sana bakıyor mu bari?...»

«Ellerinden gelse bakacaklar tabi ya, birsürü horantaları var. Kendileri zor doyuyor...»

«Yazılıymışsın...» diyor, «İşine yarardı bu yaşlı halinde...»

«Yazılmadım» diyor, «yazılmam da... N olur olmaz, mayısa bağlandı dey, iki bölük tarlayı alıverir devlet, oğlanlarımın önünü boşa çıkarıverir... 'Sinine sığma emi' diye intizar ettirmem kendime. Bir ikincisi de, başı dik olsun oğlanlarımın, onurları kırılmasın... 'Bak hele, bir babasına bakamadılar da mayısa yazdırdılar' demesin el alem...»

Susuyor, çipil çipil uzaklara bakıyor. Az sonra kalkıyor, ikiye katlı, sopasına sayanarak vurup gidiyor köy içine yukarı. Ötesindeki taşı görmiyor, tökezliyor. Gözleri de sağlam olmasa gerek...

İşini tamamlıyor, Efendi Bayram da kalkıyor. Üstünün başının talaşını silkeliyor, örsünü çekicini topluyor yerden. Saçı sakalı ak ya, diri daha. Delikanhya taş çıkartır.

«Ay yarın bir mi Hoca?» diyor.

«Bir, ne yapıyorsun ayı?...»

«Mayış,» diyor. «Üçaylık var bizim, yaşlılık aylığı...»

Şaşahıyorum, bön bön bakıyorum Efendi Bayram. Hiç de muhtaç değil oysa. Bırak oğlunu kızını, kendi mülkü böyle dört 'Bayram' besler.

Az önceki ikiye katlanmış herifi, 'Sinine sığma emi derler' deyişini anımsıyorum. İnşin dibindeki mezarlığa bakıyorum, kafam karmakarışık... Var, yeryüzünde sinine sığmayacak birileri var ya; kimler? Çıkarıyorum şimdi.

Söylemeden yürüyorum ötelere, Efendi Bayramlardan uzaklara...

Şükrü GÜMÜŞ

OTOBÜS PENCERESİNDEN

Bir kahkaha koptu. Gözler dönüştürerek ön pencereden yan pen-

cerelere çevrildi. Betonda kaymaya başladığımızı anlayamadık bile. Kimse yanındakine hayırlı yolculuk dile-yemedi. Elli altmış metre ilerimizde put gibi dikelen, lácivert ceketlerdeki sarı maden düğmeleri güneşte ışıl ışıl yanan, resmi kasketli üç adama bakıyorduk. Keskin düdüğü sesinden irkildikleri halde olayı geç öğrenenler de kahkahayı basıyorlardı. Kahkahalar bir söntüp bir tazeleniyordu. Otagarın avlusundan kurtulduğumuzu, önce parke yolda, arkasından şehir dışındaki asfalta bağlanan toprak yolda sarsıldığımızı kavrayamadık.

Belediyenin üç memuru aklıma iki kurşun kalem arasına konmuş bir yumruğu ya da göğün incecik yükseleni minarenin sıkıştırdığı şişkin karınlı, kubbeli mubbeli, tostoparлак bir camiyi getirmişti. Her iki görüntüde de gülünecek bir yan yoktu. Otobüsü kahkahaya boğan, kazık gibi iki memurun ortasındaki patlayacak denli amirin düdüğünü keskince öttürüyüdü, hemen ardından aynı keskinlikle el kol sallayarak otobüse fırla işareti veriş, dıştan zayıf mı zayıf, uzun mu uzun iki memur kıpırdamazken kısa mı kısa, şişman mı şişman amirdeki aşağılık duygusunun umulmayan bir anda gözler önünde sergilenişiydi. Yaz öğlesinin boz parlaklığıyla bağdaşmayan lácivert giy-

silerin koyu zıtlığı da bizi şaşırtmış olabilirdi. Açıkçası bütün otobüs, şoför dışında, kahkahaya bulandı. Birer ikişer dakika arayla otogarı terkedecek dizili otuz kadar otobüs de, memurların kuru ciddiliğini az sonra bizim gibi gırgıra alacaktı.

Demek ki dedim kendi kendime, dışa vuran aşağılık duygularımıza tek tek ya da toplu olarak başkaları böyle gülüyor. Kafamda tomurcuklanan düşüncüyü yazmak için cebimde kâğıt arandım. Her zaman boş kâğıt taşırdım. Yazı kâğıda kargacık burgacık döküldü. Sarsıntıdan k'ların, l'lerin kuyrukları kıvrıldı, i'lerin, ü'lerin noktaları uzaklara kondu. Yanımdaki köylü yolcu yaptığım işle ilgilenmişti, onunla ilgilenmedim, gözlerimi pencere dışına kaçırdım. Dıştan dar, içten geniş sanılan kırk kişilik otobüsün sondan bir önceki sırasında, camın dibinde oturuyordum. Teker üstü önümüzdeki koltuklara rastlıyordu. Oraya düşmediğime sevinçliydim.

Bayramı kutlayan, toplar gümbürdemeye başladı. Yirmi bire dek saymadım. Çıkarıp gene gazetelerin üstüne koyduğum kâğıda «30 Ağustos 1971, Pazar Öğlesi, Konya» yazdım. Yaşadığım günün boşluklarını ilerde doldurmam, birkaç nirenginin not edilmesine bağlıydı. Bir dosyada bi-

Ağladım Hepinizin Adına

dün gece

gurbet kokan bir türkünün eşliğinde
ağladım hepimizin adına
neden tırmanmış maviliklere
ısrırgan otları
dün gece
sigara üstüne sigara yaktım
çok düşündüm sessizce
neden oturmuş su başlarına
altın dişliler

dün gece

boynu bükük anaların acılarını
dolak gibi doladım boynuma
neden namlular çevrilmiş
sevda çiçeklerine

Şevki Altuğ

riktirdiğim parçacıklarla emekliliğim de oyalanacaktım.

Ben ki az aylık yüzünden doğup büyüdüğüm küçük şehirden yıllardır kopamayan biriydim; bir gece, yarım gündüz kaldığım koca bir kentin, iki yüz elli bin insanlı bir eski başkent-in bayramında bile bulunamayacaktım. Dün geçtiğim yolu bu gün gene tepecektim. Kâğıda «Bir fırsattan yararlanmak için ikincisi gerekiymiş» diye yazdıktan sonra başımı kaldırdım. Yazdığım hoşuma gitmişti.

İşte sinek avlayan bir bakkal, işte sağını solunu, bu arada otobüsü, bizleri merakla seyreden müşterisiz bir berber, tozlu camekânında ekmeklerin beklediği bir fırın, çobanından finosuna boy boy, renk renk, kimi teneke devirmiş tıkmaya uğraşan, kimi kuyruğu apış arasında gölge arayan köpekler, sonra kerpiç, biriket, teneke evler. Taş döşenmemiş ara sokaklara toz toprak deriyasıydı. Göbeğindeki Alaaddin Tepesi ağaçlı, çimli, çiçekli, dolanıp inen çevre yolları pırıl pırıl, insanlı, kalabalık, asfalt, köpeksiz, evleri düzenli, betonarme bir büyük şehirde kenar mahalleler, bildiğimiz çarpık çurpuk yapılarla, toz batağı yollarla, çamur rengi çirk arklarıyla, başıboş köpeklerle, devrilip saçılmış tenekelele dolu değilse, oranın bütünüyle bizden bir şehir olduğu nasıl anlaşılacaktı? Bunu da not etmeye çalıştım.

Yalanlanıyor muydum yoksa? Sıra sıra sekiz on kadar, belki daha çok, beton direkli, ara dolgusuz, üç beş evlik alanlara oturtulmuş, devlere barınak koca yapı. Azametinden emin eyle ya Rabbi! Yol boyu uzayan bir tahta perde, arkada kum yağınları, çubuk demirler, kangal demirler, istifte çimento torbaları, tuğla harmanları, ayrıca makineler, makineler, sonra karınca örneği insan-cıklar. Bir koca yapının alnını kaplamış bir koca bez levha. Asansörler bilmem ne Sons Ortaklığınca kuru-lacaktır. Kâğıda ortaklığın adını geçiremiyorum. Otobüs hızlı. Kesiklerde bir berbat sarsılıyor. Yapıların da sonunu aldık, toprak yolun da, asfaltla ulaştık. Oh! Ağzımdan çıkan ses biraz kırık. Yalanlanmaktan olacak.

Sık dikili, yükselip gitmiş kavaklardaki kıpır kıpır yeşil yapraklar

arasında, saman rengi badanalar, kavak gövdelerinin önüne gerili çevre duvarında yan yatırılmış karyola somyasına benzeyen yüzlerce tel kafes, kenar mahalle sokaklarını unutturup gözümde şirinleşiyor. Bir yandan da uluscak niye yer yatağından kurtulamadığımız anlar gibi oluyorum. Demir parmaklıkları yeşile boyalı geniş bir giriş kapısının yakınından silme geçiyoruz. Şeker Fabrikası diye konuşuluyor otobüste. Fabrikayı kâğıda aktarayım derken somya da, duvar da bitiveriyor.

Bir bağlığa dalyoruz. Asmalar kimi yerden, kimi dam boyu. Sebzelikler, bostanlıklar. Küçük tepeleri, dönemeçleri, tatlı inişleri çıkışları hep arda bırakıyoruz. Tepeler, tepecikler otsuz, kel, binde bir tek ağaçlı, şu var ki hep kahverengi. Şehrin niye yakına kurulduğu kahverengi, un gibi, bitek topraklardan öğreniliyor. Sonsuza dek yayılmış sanısı veren koca şehir, dönemeçlerde, üstündeki asılı dumanıyla bir ağaç denizi ortasında kalmış gibi görünüyor. Hava ova yakasında açık, üstümüzde kapalı. Tek tük bağ evlerini, ağaçlı ağaç-

sız yumru tepeleri aşağılarda bırakarak yokuşlar tırmanıyoruz. Kayalık yarmalar, sonra ardından iki tepeyi birleştiren dolmalar başlıyor. Otobüsün gürtlütüsü yırtılırcasına artınca yeni bir yarmaya vurduğumuzu anlıyoruz. Dolmalardaysa sesin yitip gitmesini yadırgıyoruz. Birden önümüze koca kütle bir kaya yüzeyle kayalığın üst çizgisine oturtulmuş, kartal yuvası, ak badanalara beleli bir baraka çıkıyor. Levha. Akyokuş Kireç Ocağı. Gök külrengi. Avuçluk maviler, külrengi bulutlar arkasından güllücükler dağıtıyor.

Başka ocakları da geçtik. Bir düzlükte ilerliyoruz. İşte, bir tutam söğüt yeşilliği içinde beş on evlik bir durgun köy, bir çayırıkta insansız, sahipsiz üç beş buğday tınazı. Tınazların yanık sarısı, evlerin kerpiç bozu, söğütlerin koyu gölgeliği, çok uzaklardaki dağ zincirinin yumuşak maviliğine karışmış parıltılı, güneş lekeleri bakımını tutuyor. Ne güzelmişsin be yurdum! diye mırıldanıyorum.

Uçsuz bucaksız bir taş ovasına daldık ki anlatılır değil. Her yan kafa büyüklüğünde, daha ufağı, daha irisi

Belgeler

Değerli arkadaşım

Turgut Feyzioğlu'na

sevgi ve saygılarımla

Bülent Ecevit

20 Nisan 1963

KOKTEYL PARTİ

Not: Bülent Ecevit'in 1963 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları arasında çıkan «Kokteyl Partisi» adlı çeviri kitabını dostlarına armağan etmesini uygarca buluyoruz. Ancak bay Feyzioğlu kendisine imzalanan bu kitabı elden ve gözden çıkartmıştır. Biz bay Feyzioğlu'na ait bu kitabı, Külüstür Turgut namıyla maruf kitap işportacısının Zafer Çarşısı girişinin merdivenlerindeki kitap sergisinden 3,5 TL.'ye satın aldık. Külüstür Turgut ve bay Feyzioğlu'na teşekkür ederiz.

taş. Eşele ki toprak göresin. Kilometreler uzayan bir taş yaylasına, çengel line düşmüşüz. Taş bereket olabilir mi? diye kafama takılan bir soruya karşılık arıyorum.

Cebimden çıkardığım kağıdı dizimde bekletiyorum. Çift avlulu, kerpici, iki katlı köy evlerinin hızla uzaklaşan güzelliğini, taşlar arasından fıskırmayı başarmış, yaşama savaşı veren su yeşili yapraklı sütleğenlerin övülesi direnişini not edemiyorum. Aklım bir yerlere kayıyor. Bozuk plak gibi aynı çizgiyi dürtükleyerek kafamı yoruyorum. Bir asansör, kaç yüz ton kireç karşılığı elde edilir? Bilinen örneği uyguluyorum. Gemi dolusu buğdaya burunda tek otobüs. Ülkemiz insansızlıktan mı kalkınmıyor? Şehirlere sağlıklı doluşulduğundan mı? On katlı yapılar yüzünden mi? Aydın küstürülmesinden mi? Taşların rahatını bozmayıp kerpiçle yetindiğimizden mi? Az nüfuslu Kanada, Avustralya nasıl kırmış yokluk çemberini? Düşünen ülke sırasına giremediğimizden mi? Yoksa politikacı düzeyinin...

Kıyıya çekilerek taşla çevresi belirlenmiş bir kamyonu geçiyoruz. Bir kuru dereyi izlemekteyiz. Telgraf telleri, direkleri, yoldan sapıp ovaya daldı. Önümüze bir gölcük, tek katlı sekiz on sarı yapı, gölcüğün bir yanını kapayan yüksek bir taş örgü çıkıyor. Gölcük dediğim minnacık bir baraj. Suyun kımlıtsız aynasında dorukları sisli, ters dönmüş dağlar, dağlara yapışık ulut yığınları titreyiyor. Gözüm aynadan ayrılıp karşıla ra kayıyor. Terkedilmiş bir şose daralıs bir yerlere gömülüyor, bir daha görünmüyor. Su aynasından kurtardığım, dağ korkunç yalnızlıkta bir kayalar perdesi ki yalçın mı yalçın. Tram tararam ram ram... Beethoven'in Beşinci Senfonisi? Yoo, Çıplak Dağda Bir Gece, Mussorgsky'den.

Kendi kendime, yakaladım mı ne, diyorum, bizi az gelişmişliğe iten, gözü yaşlı, sızlanmalı müziğimiz olmasın? Diri bir müzik yapınca gerilikten kurtulur muyuz ki? «Bir ah çeksem karşıki dağlar yıkılır/Bugün posta günü canım sıkılır» gibi uyduruk türkülerini suçlamalıyız öyleyse şimdi den.

Böyle türkülerini yaşatan sensin gibilerden komşuma bakıyorum. Bu köylü yolcuyla nelerimiz ortak? diye kendime sorular yöneltiyorum. Hiç,

diyorum içimden, aynı dille büyümek, aynı dağı taşı yurt bellemek, tasada kıvançta aynı sözcükleri kullanma, ölüm önünde değerli ozan Fazıl Hüs-nü Dağlarca'nın belirttiği gibi sessiz kalmak yeterli mi? Bir eğitim yakınlığı kaynaştırmalı değil mi hepimizi?

Adam, iki kişilik yeri boş kalan beş kişilik son sıranın ortasına kasılmış, kasiğe dek alçılı bir bacağına geçitteki bir bohçaya dayanmış, on üç on dört yaşlarındaki sivirce, kavrukça bir oğlan çocuğuyla ilgileniyor. Çocuk ya oğul, ya torun, adam ya baba, ya dede. Eğridir Kemik Hastanesine gidi liyor olmalı. Bacaktaki sargı leş. Karayı sevmiyorum diye aklımdan geçiriyorum. «İstanbul'u artık hiç sevmiyorum.» Şarkıya inat İstanbul'u seviyorum. Ama düşünüyorum gene, oraya da, başka büyük kentlere de yolum düşmüyor ki. Türkiyem yoksulluk çanağına!

Abdullah AŞCI

GÖRÜŞLER

Sanatın Yayılması

Sanatın tüm sorunları bizim öz sorunumuzdur, eğer sanatçı isek, ya da sanata gönül vermişsek! En geniş kapsamı ile söylersek, sanatın devrimci hareketimiz için vazgeçilemez ve çok yararlı, gerekli bir araç, bir estetik, düşünce aracı olduğuna inanmışsak, sanatın sorunları bizim de sorunlarımızdır. Ve bizim diğer sorunlarımız arasında yer alır. Onun için önce soruna inanmalıyız. Ama inandıktan sonra, inançların inanma düzeyinde kalmaması için en emin, yol, o sorunun nedenlerini saptamak ve bu nedenleri kitleye açarak sorunu ve çözümünü kitle ile birlikte ele almak gerekir. Sorunları kitlelere mal ediş onu çeşitli yollardan kitleye yaymakla olur.

Burada sanatın en önemli sorunlarından biri çıkıyor karşımıza. Bu önem elbette tartışılabilir. Ancak neden önemli sorun olduğu, sorunun çözümünü de kendini gösterecektir. Yazımızın sonunda da bu görülebilir.

Bu önemli saydığımız sorun sanatın yaygınlığının yetersizliği, dar bir alana yayılması, halka ulaşamaması... gibi çeşitli tanımlarla açıklanabilir. Sanat neden yaygınlık kazanamıyor?

Sanatın yaygınlık kazanamamasına neden olarak, halkın okuma-yazma düzeyinin düşüklüğü, ekonomik sıkıntılar, egemen sınıfların engellemeleri, vb. sayılabilir. Ama düşünelim bakalım, bizim sanatçılarımızda hiç mi eksiklik yoktur? Bu eksiklik yetkinlikleri açısından sorulmuş değil, sanatın yayılmasına katkıları açısından sorulmuş bir sorudur.

Bence yayılabilir yollarından bazıları şunlardır :

- Sanat - Edebiyat Dergileri,
- Günlük gazetelerin sanata yer vermeleri,
- Küçük kitapçıklar yayımı,
- Duvar gazetelerinden yararlanma,
- Siyasi hareketlerin yayınlarından yararlanma,
- Sanat Eğitimi (Bölgesel olarak toplantı, seminer... gibi.)

Bu yollar artırılabilir. Şu sorulabilir: Bu yollar deneniyor mu? Birkaçı deneniyor. Ama ne kadar yayıldığı ortada. Demek ki yeni yolları da bu yollara eklemeli, daha çok koldan yürümeli. Güneşi zaptetmek kolay değildir.

Ülkemizde çok sayıda sanat - edebiyat dergisi çıkmaktadır. Ancak bu dergilerin satımı sayılarına oranla çok azdır. Belirli çevreyi çok az aşık, ya da aşamadık Gazetelerimiz ise sanata göstermelik olarak kullanıyor. Bazı gazetelerin sanata karşı ilgilerine, samimiyetine inanmak gerçekten güç.

Küçük kitapçıkların yayımı ise (var olduğu kadar bile) daha dar bir alanda yürütülüyor.

Burada asıl üstünde durmak istediğimiz konu, siyasi hareketlerin yayınlarından yararlanarak sanatın alanını genişletmek. Bu yol şimdiye kadar pek kullanılmamıştır. Oysaki Devrimci siyasetlerin de sanata ve edebiyata gereksinimleri vardır. Çünkü halka ulaşma yollarından biridir sanat, siyaset için. Ve bu arada sanatın da yaygınlığı sağlanır.

Türkiye Yazıları Dergisi daha önceleri kitle bağı konusunda bu konuya değinmişti. Ama sonraları bir daha açılmadı bu konu. Aslında önem-

li bir konuydu ve denenmesi gerekirdi. Burada belki akla şu soru gelebilir:

Siyasi grupların yayımlarından yararlanırken, o siyasetlere bağlılık söz konusu olmaz mı? Sanatçılarımız kendilerine ve sanatlarına güveniyorlarsa, olmaz. Zaten bu işbirliği ilkesel olmalıdır. Devrimcilerin ortak yanları ve ilkeleri vardı. Bunun için olmaz. Ayrıca her sanatçı belli bir siyasi görüşe yakındır ya da bağlıdır. Bu bağlılık nasıl kısıtlamıyorsa yaratma özgürlüğünü, bu yol da kısıtlamaz.

Bu yolla şimdiye kadar hiç bir sanat dergisinin giremediği yerlere girecektir sanat, edebiyat.

Bu yolla siyasi kadroların, yeni yetişenlerin estetik duyguları körelmekten ve tek yanlı yetişmekten kurtulacaktır. Bu geniş önemi içerir.

Bu yolla Devrimci sanatçılarımızın acı, zulüm ve zor koşullarda ama gönülleriyle ürettikleri yapıtları halka daha geniş ölçüde aktarılacak, amacına daha da yaklaşacaktır sanat ve sanatçı. Sanatçı dar çevreden çıkacak, etkilenecek ve daha iyi üretecektir.

Bu yolla değişen koşullarda (basık ve yasaklama dönemleri gibi) sanatın engellenmesi diye bir şey pek olmayacaktır.

Bu yollar artırılabilir.

Aslında bu konu işçi sınıfımızın siyasi örgütünün çözümleyeceği bir sorundur. Bu böyle diye, o örgütün yaratılmasına kadar bizler boş duramayız. Bu aşama içinde bizler, karınca kararından daha fazla görev yapmalıyız.

İlhan ÖZDEMİRCİ

GÖRÜŞME

Ruşen Hakkı İle

— «Kentin Tanıkları» adlı öykünüzle. Ankara Belediyesi Başkent Öykü Yarışması birinciliğini kazandınız. Bu öykünüz üzerinde düşünceleriniz?

— Kentin Tanıkları, yarışma için yazılmış bir öyküdür. Konu, «Çocuk ev Kent'ti. İzmit, bu bakımdan zengin... 1950'lere kadar 35-40 bin nüfusu, bir fabrikası varmış: Seka! Bu

Ruşen Hakkı (Solda) S. Güçlüoğlu ile.

gün, 200-250 bin nüfuslu oldu. 70'in üzerinde fabrika, İzmit'in en güzel yerlerinde: deniz kenarlarında, yeşil alanlarda... Ama, kenti yönetenler, kentin büyümesi için hazırlıklı değiller. Hızla ve düzensiz konut yapıyor. Ben, tapu fen memuru olduğum için, bu işlerin içindeyim.

Bu kentte çocukların ezilmelerine değindim, öykümde. Yeni bir biçim düşünmek istedim: «Kentin Tanıklarını, sırasıyla gökyüzü, gecekondu, Deli Ferdo anlatırlar. Ferdo, askerlik için İzmit'e gelmiştir, bilinçli bir çavuşla tanışır. Diyebilirim ki, bu, kıtaya çavuş çıkmış yedeksubaylardandır. Terhis sonrası İzmit'e yerleşen Ferdo, yapılarda çalışır, gecekondu edinir, evlenir, çocuğu olur. Çocuğu gecekondu yaşamına yabancı kalır.

Sonra, çocukların bunalımı başlar. Yeşil alan yoktur. Deniz, artıklarla pislik içindedir. Çocuk parkındaki havuzda da yüzmek yasaktır: havuz, kuşlar, ördekler, kuğular içindir. Parkta da büyükler oturur. Çocuklar, havuzda kaçamak yüzebilirler. Öykümde bu çelişkileri anlatmak istedim.

— Öyküye nasıl başladınız? Toplumsal içerikli, devrimci öykücülüğün günümüzdeki yeri nedir? Buradan yola çıkarak, öykücülük anlayışınızı kısaca açıklayabilir misiniz?

— Ben, öyküyle başladım, şiire, geçtim, 1961'de öyküye döndüm. Çocukluğum, maddi bakımdan yoksun, çevreyi yaşamak açısından zengindi. Çocukları seviyorum, «Sokağın Ucu Deniz» adlı öykü kitabım, bu yüzden çocuklarla başladı.

Günümüzde iyi öyküler yazılıyor. Öykü nasıl yazılır? Görerek, yaşanarak ve sınıf bilincine varılarak!

Eskiden Türkiye'de yazarlar, çoğunlukla burjuva ve küçük burjuva için yazıyorlarmış. Ama, işçilerin yaşamı pek az anlatıldı öykülerde. Nedeni şu sanıyorum: Yazar arkadaşlarımız, işyerlerine, zamanları olmadığı ya da yasak olduğu için giremiyorlar. Diyelim ki yazar fabrikaya girdi. Gezdi, aletlere, çalışmalara baktı: gene yazamaz. O, işçinin yaptığı işi, kullandığı aytıkları, fabrikanın kurulmuş patron düzenini, sendikayı bilmesi, tanıması gerekli. Bunlar zaman gerektiriyor. Yazılacak mutlaka, ama zamanla... 71'den bu yana yeni, iyi örnekler görmeye başladık.

— Yarışmalar konusundaki düşünceleriniz ve bunların günümüzdeki önemleri...

Yığıtlık ve Korkaklık Üstüne

İçşiyim

bir işim var şimdilik
çalışıyorum

Devrimciyim

bir yürek taşıyorum
ne öyle çatal
ne de mangal gibi

Cesur değilim

usta da
teke tek kavgada

Sevmem kahramanlığı

kitleden kopuk
vurulup öldürülmeyi
kuytu karanlıklarda
çırılçıplak

Yoldaşlarım var

acılarını paylaştığım
kavgadan önce helallaşıp
kavgadan sonra kucaklaştığım

İçşiyim

yüreğimdir ocakta yanan
demir değil
sevdamdır yandıkça kızaran

çelikleştirdim bilincimi

sulayarak terimle

Murtaza Vural

— Yarışmalar yazarı yüreklendirir... Yazar, maddi açıdan biraz tatmin olur, ayrıca ödül kitabın satışı etkiler. Fakat, bizde ödüller çok az. Bir de, ödüllerde verilen on bin lira, bugün hiçbir şey değil.

Öykümü yazarken umutluydum. Gönderdikten sonra seçicilerin adları çıktı. Bu önemli. Sanıyorum, bazı arkadaşlar, seçici kişilere göre yazıyorlar. Birtakım kulisler oluyor; tanıdık olmanın dost olmanın etkisi oluyor.

— Bundan sonraki çalışmalarınız...

— Sırada, Türkiye Yazıları'ndan çıkacak şiir kitabım var: «Çakmaktaşı. Kav ve Kıvılcım. Bunlar, 60 sonrası'nın çalkantılı günlerinin şiirleri; ama umutsuzluğun değil! Uzun öyküm var, roman da diyebiliriz: «Umudun Çiçeklendiği Günler. 12 Marttan süzülüp gelir; devrimci gençlerin kırsal alandaki çalışmalarını anlatır. 15-16 Haziran'la ilgili bir roman: İşçiyi, patronu, küçük burjuvayı anlatır' Katı gerçekçi değil, daha çok psikolojiktir. «Kentın Tanıkları, yeni bir kitabım ilk hikâyesi...

Sadık GÜÇLÜOL

MEKTUPLAR

Derginizin sürdürdüğü, sanat alanında geniş cephe politikası bir çok sanat dergisinin kendine dersler çıkartması gereği kadar doğru. Bu çabanızın her geçen gün biraz daha pekişen biçimde sürmesi dileğindedim. Bu arada, dergi izleyicilerinden biri olarak Babıali'ye karşı verdiğiniz savaşımın yanında olduğumu bildirmekten kıvanç duyarım. Bu savaşımın bir parçası olarak Türkiye Yazıları'na aboneler sağlamayı kendine görev saydım.

Mustafa Sercan
(İstanbul)

**

Son Türkiye Yazıları'ndaki «sunu»yu okudum. İnsandım. Yetki ve sorumluluklarda ortak olmayı düşündüm. Karikatür gönderiyorum size. İşte hepsi bu aklıma gelen; yazmak yerine çizmek galiba.

Firuz Kutsal
(İstanbul)

**

Al gözüm size beş sayfalık bir yazı, ilkidir. Nice şeyleri unuttuğum gibi, ölçü nedir onu da unuttum,

unutmuşum. Ve her ay bir yazı bilâbedel!

Fikret Otyam
(P.K. 1, GAZİPAŞA)

Aynadaki Yüz

İstasyonda yolcu dağıtan bir tren
dışarda bir ölümü haber veren çığlıklar
kabarın bir denizde inip çıkan
bir eski tekne

aynada bir yüz.
aşkları, büyük şehirleri büyüten
her çizgide hayatın akışını gizleyen.
miting alanlarından, işkence odalarından
kelepçelerden, kırılan kalemlerden
sıçrayan kanlardan izler yapışmış
saçlarına

yıllardır eskimeyen bir güzellik
çağın tanıklık eden gözler
ateşi çalan elleri görmüş
görmüş bir yıldan beri ihaneti.
aynadaki yüz.
bir ölüm bakışı oturtuyor alınına
yürüyor kanlı ırmaklardan
karlı ovaların karnından
pir sultan'ı düşünüyor sıvas'ta
bedreddin'i düşünüyor banaz'da
omuzu bir sıra neferine dayalı.

çatışmaları ve yağmaları
ve dumanlı örtüleri aralıyor
bir tozlu aynaya bakıyor
omuzbaşındaki ceset oluyor

çiçekler topluyor kırlardan
tazeliyor yeniden yaratılmayı
nöbet tutuyor bir ölünün ayakucunda

ölümleri düşünüyor
çocuk ölümlerini
ölümle çoğalan ağıtları
yağmalanan kitapları

dışarda fırtınalı bir deniz
yolcu dağıtan bir tren
aynada bir yüz.

bu yüzde güneşle yıkanmış bir rüzgâr
sırmalı kaputu içinde bir firari
kitabı elinde ders veren bir öğretmen
ışılıyor.

izlerde anılara giden geçitler
siperlerden fırlayıpta konuşan ağız
kendi oyununa kıyan bir düşünce
hepsi aynadaki yüzün içinde

Ahmet Özer

**

Son sayılarda dergide bol bol içki içtiğinizi yazıyorsunuz. Bu yazıları kinıyorum. Arkadaşlarımız, halkımız can derdinde, siz içtiğinizi yazıyorsunuz.

Hasan Varol
(Manavgat)

Türkiye Yazıları'na alkolizm propagandası hiç yakışmıyor. Muzaffer Buyrukçu, o güzelim hikâyelerini bırakıp yoksa içkici mi oldu?

Mehmet Pınar
(İzmir)

**

Erol Çankaya'nın yeniden kendi doğallığına dönüşü beni sevindirdi. Onu eskiden beri izlerim. Bende kitabı var. Bu kitapta bağırtıya prim vermesi beni üzmüştü. İtiraf edeyim, iyi tanımıyorum.

Tahir Abacı'ya dikkat etmeli, çok sardı beni. Aşkolsun. Abacı'nın şiir kitabı var mı?

Ahmet Telli'nin bu yazdığı açık seçik. Tabii şiirsel bir açık seçiklik. Dur bakalım, şiirin vurucu yanı sonunda bulunacak. Gençlerde duru ve sade koyuş tarzı yoğunlaşıyor ve devam...

Emre'de bir yapı kaygısı bu sayıdaki şiirinde yüze çıkıyor. Adamakıllı sevindirici. Kitabındaki kimi şiirlerde bu yansıyordu.

Sargut Şölgün'e ayrıca, kendisine yazacağım.

Uzaktan kimi duygular insanı gemliyemiyor: Refik Durbaş'ı ihmal etmeyin.

Veysel Öngören
P. K. 3 BİSMİL

OLAYLAR HABERLER

NUSRET HOCANIN ÖLÜMÜ

Kendi kuşağı içinde gerçek bir aydın olmanın doruk noktalarından Prof. Dr. Nusret Hızır'ı geçen ay

içinde yitirdik. Dergimiz yazarlarından birçok arkadaşımızı da yetiştirmiş bulunan Nusret Hocamızın ölümü önünde acımız derindir. Türkiye'de aydınlar onu hep anacaktır, ama ona karşı olan borcumuzu ödemek de zordur. Nusret Hoca «büyük» değil, derin ve engindi. Bakmayın «doruk» dediğimize, o bir dağ değil, daha çok «göl»dü. Nice sular biriktirdi içinde. Dileyen gitti, o göl suyundan içti.

Beyşehir Gölü zor kirlenir.

Ve önerimiz şudur, önerilerden biri olarak: Her yıl, onun doğum yıldönümünde Beyşehir Gölü kıyısında hep aynı ağaçların ve sazlıkların oraya gidelim, göl, gök, bulutlar ve sazlıklar içinde aydınca dilediğimiz kolları tartışalım.

nuları tartışalım.

KARİKATÜRK DERGİSİ

Karikatürçüler Derneği'nin yayım organı KARİKATÜRK, Aralık 1979'dan beri dergiler kervanına katıldı. Beğeniyoruz KARİKATÜRK'ü. Daha da gelişmesini diliyoruz. Bu dergiye abone olunuz. Yazışma adresi şöyle: Karikatürk Müzesi, Tepebaşı, İstanbul.

«DÜŞMAN» SANSÜRE TAKILDI

Senaryosunu Yılmaz Güney'in yazdığı, yönetmenliğini Zeki Ökten'in yaptığı «Düşman», Berlin Film Festivalinde iki ödülle değerlendirilirken, ülkemizde sansür tarafından engellendi.

Terkedilmiş İstasyon

Bir bozkır yalnızlığı içinde geçti yaşam
dalında sarardı yaşamak
biz sapsarı bir yaprak
gibi
yaşamaya tutsak
biz kederden ve hüzünden
ve ırmak

gibi akıp giden
sevincimizden

dikenli bir akşamüstü yarattık
Sessizliğin gizli örüntüsü
ve yaşam sahnesinin kanlı görüntüsü
elemi

kederi
ve hüznü

ardarda ekleyerek
bugünü zincirlerle ördük
biz
elemi, kederi ve hüznü gördük

Bir bozkırın ortasında
bir başına
gelmedik trenleri bekleyerek
acıyı içimize gömdük
biz
ölümü, tutsaklığı ve zulmü gördük
mutluluğa bir sigara içimi yolda
yalnızlığımıza masmavi kazaklar ördük.

A . Tuğrul Tanyol

Bütün sansürler belasını bulur nasıl olsa.

Film Sansür Yönetmeliği'ni değiştirmek savındaki şarlatanlarla selamı sabahı da gıktan kestik.

ANNELERİN ÖLÜMÜ

Muzaffer İzgü'nün, Gültekin Emre'nin, Çetin ve Aydın Emeç'in anneleri öldü geçen ay. Arkadaşlarımıza başsağlığı dileriz.

GÜLTEKİN EMRE ALMANYA'DA

Dergimiz çalışma kurulu üyesi şair arkadaşımız Gültekin Emre, Genç Şairler Bienali'ne katılmak üzere Almanya'ya çağırılmıştır. «Kuşun Bir Siperde»nin şairi Emre, Federal Almanya'daki bu bienalde, geri kalmış ülkelerin şiirinin özelliklerini anlatmıştır.

YALÇIN ÇETİNİN ÜÇÜNCÜ ÖLÜM YILDÖNÜMÜ

Karikatürümüzün ince işçilerinden ve çizgi film sanatçısı Yalçın Çetin 1977 Nisan ayında ölmüştü. Anısı önünde eğiliriz.

MIHÇI VE ÇETİN ÇALIŞMA KURULUMUZDA

Hikâyeci arkadaşımız Ali İhsan Mihçi ile şair Nebahat Çetin, dergimiz çalışma kuruluna katılmışlardır. Her iki arkadaşımıza da başarılar diliyoruz.

Türkiye Yazıları Çalışma Kurulundaki ortak çalışmaya katılanların sayısı böylece on dörde yükselmiştir.

DERGİ YÖNETİMİNİN DİLEKLERİ

Türkiye Yazıları ile haberleşirken, yazışırken, dergiye havale, paket vb. gönderilirken, okurlarımızın «P.K. 387 - KIZILAY - ANKARA» adresini kullanmalarını diliyoruz. Dergi yönetim yerinin bir işhanında bulunması nedeniyle, PTT gönderilerinin bu hanın girişinde yitmesi olasılığı vardır. Gönderilerinizde «P.K. 387 - Kızılay - Ankara» adresini kullanmanızı ısrarla dilemekteyiz.

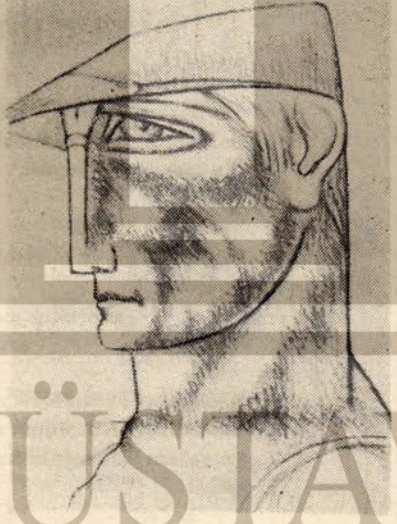
**

Bazı okurlarımız, dergi ve kitap isteklerini «ödemeli» göndermemizi

diliyorlar. 200 - 300 lirayı aşmayan isteklerde «ödemeli» yolunu kullanmamız olası değildir. «Ödemeli» gideri, yaklaşık 40 lirayı bulmaktadır. 35 liralık tek dergi isteğinin, ya da kitabın 40 liralık ödemeli gideriyle karşılanması akıl kârı olamaz. Tek dergi, ya da kitap isteklerinin ödemesine işlerlik kazandırmak için bulduğumuz yol, istek mektubuyla birlikte bize posta pulu gönderilmesidir.

**

Türkiye Yazıları'na abone olmak isteyen okurlarımızın, abone tutarını posta havalesiyle göndermeleri ve bununla yetinmeleri, kayıt işlemlerini çok zorlaştırmaktadır. «P.K. 387 - Kızılay, Ankara» adresine gelen havaletler, Kızılay Postanesinin havale servisinde ayrı bir zarf içinde biriktirilmekte ve bu birikmiş olan hava-

Desen : Vahi İncesu

leler ayda bir-iki kez tarafımızdan topluca çekilmektedir. Topluca işlemi yapılan havaletlerin kime ait olduğu tam olarak saptanamamaktadır. Bu yüzden, çok seyrek de olsa, abone parasını gönderen, ama durumu bize mektupla bildirmeyen bazı okurlarımız abone listelerinde yer alamamaktadır. Abone olan okurlarımızın bize ayrıca kısa bir mektupla parayı havale ettiklerini bildirmeleri kesin çözüm yoludur.

Başka bir noktaya da dikkati çekmek istiyoruz : Türkiye Yazıları'na abone olabilmek için abone fişini doldurmak zorunluluğu yoktur. Abo-

ne tutarını havale eden ve bize mektupla adını, adresini ve abonenin hangi sayıdan başlayarak ne kadar süreceğini bildiren okurlarımız, abone listelerine kesinlikle geçerler.

**

Yurdun dört bucağından gelen «temsilci olmak» önerileri, Türkiye Yazıları çalışma kurulu tarafından özenle ele alınmakta ve öneride bulunan arkadaşlarımızla mektuplaşmaktadır. Derginin gelişimine katkıda bulunmak isteyen ve bağımsızlık - demokrasi ilkelerine bağlı olan, kültür - edebiyat sorunlarına ilgi duyan arkadaşlarımızın «temsilci» olmalarını biz de istiyoruz.

Bilindiği gibi, «temsilcilik» görevi, dergiye abone kazandırmak ve benzeri yollarla derginin yaygınlaşmasına çalışmak değildir. Temsilcilerin, buldukları yörenin kültür birikimini dergiye aktarmaları, kendilerinin ve çevrelerindeki yeteneklerin ürünlerini göndermeleri, bu görevin en önemli parçasıdır.

**

Doğaldır ki, temsilci arkadaşlarımızın gönderdiği ürünler, ilk seçmesi yapılmış sayılan ürünlerdir. Dergi çalışma kurulu, temsilcilerin gönderdiği ürünlere bu gözle bakmaktadır. Ancak, 300'e yakın temsilci arkadaşımızın her ay gönderdikleri binlerce ürünün yayımlanması olası değildir. Türkiye Yazıları, yurt yüzeyine yayılmış olan kültür birikimini çok titiz bir seçmeyle yansıtmak durumundadır. Yeni değerlerin, yeni edebiyat emekçilerinin tanıtılması, özen ister. Yaygınlaşma uğruna Türkiye'nin devrimci kültür birikiminin düzeyine kıyamayız. Ama aynı şekilde, bu kültür birikimine yaygınlaşarak ulaşmak zorundayız. Gerçek bir yansıtmaya, hem niceliğin, hem de niteliğin değerlendirilmesi demektir.

Burada DAMAR üzerine bazı açıklamalarda bulunalım yeri gelmişken: DAMAR, derginin «ikinci sınıf sayfaları» olmayacaktır. Kesinlikle olmayacaktır. Kültürümüzde, edebiyatımızda en diri, en yeni, en çevik öğeler, DAMAR'ı oluşturacaktır. Okurlar bu sayede, ünlülerle ünsüz olan yeni yeteneklerin karşılaştırmasını

yapmak olanağını da ele geçireceklerdir. Karşılaştırma, yeniden eleştiri olanağı yaratır.

Türkiye Yazıları, DAMAR bölümüyle edebiyat yangınına körüklenmektedir. Şiirde, hikâyede, düşünce yazılarında ve öteki dallarda adı henüz duyulmamış, tanınmayan yeni değerlerin DAMAR olanağı sayesinde sesini duyurabileceğini, giderek tanınacağını, edebiyatımızın bu yeni kadrolardan çok şeyler kazanacağını umuyoruz.

İşte bu yüzden, DAMAR'a girecek ürünlerin seçmesinde titiz davranacağız. Titiz bir seçme, üst düzeydeki ürünler, DAMAR'da ürün yayımlamak amacındaki tüm genç yazarlar için aynı zamanda «örnekleme» görevini de yerine getirecektir. Bu örneklerin düzeyini göz önünde bulundurmaya yönelecektir onlar. Kendi ürünleriyle karşılaştırarak, eksiklerini gediklerini tamamlayabileceklerdir.

Sarıyoruz ki, bir kültür - edebiyat dergisinin asıl görevi de budur. «Okul» olabilmelidir dergiler. Genç yetenekleri tanıtabilmelidir. Onları onurlandırabilmelidir. Eski bir deyişle «şevklendirmeli»dir. Ve açıkçası, dergilerin dışında hiç bir kurum, hiç bir yayınevi, hiç bir yayın organı, bu çok önemli görevi üstlenmeye yanaşmamaktadır.

Görev dergilerin, dergileri yaşatan tabanıdır.

**

TÜRKİYE YAZILARI ciltlerini edinmek isteyen okurlarımız, P.K. 387 - Kızılay, Ankara adresine 400 lira havale etmeli ve bunu bize mektupla ayrıca bildirmelidir.

Birinci ciltten edinmek isteyen kimi okurlarımıza bu konuda daha önce bilgi vermiştik. Yineliyoruz: Birinci cilt elimizde kalmadı; birinci ciltte bulunan bazı sayıların tükenmiş olması yüzünden, bu cildi yeniden yaptırma olanağımız da yok.

İkinci ciltten elimizde çok az sayıda var. Üçüncü cilt içinse, önlemleri bir yıl öncesinden aldık: Okurların istekleri karşılanacaktır.

BOZTAŞ SERGİ HAZIRLIĞINDA

Adana'daki temsilci arkadaşlarımızdan Abdurrahman Boztaş, şiir çalışmalarının yanı sıra, fotoğraf alanında da yoğun bir çalışma içindedir. Boztaş, yakında açacağı fotoğraf sergisinin hazırlıklarını bitirmek üzere dir.

ABDULLAH AŞÇI TÜRKİYE YAZILARI'NDA DAHA SIK GÖRÜNECEK

«Kendileri» bölümünde yaşam öyküsünü okuduğumuz, hikâyeciliğimizin en kıdemli emekçilerinden Abdullah Aşçı ağabeyimiz, «Otobüs Penceresinden» adlı yazı dizisinden başka,

İsfendiyarlı

— Abdülkadir Budak'a —

Ah hangi apartman kapısından

Bağırsam içeri

Yanıtlar beni

Doladığı saçları kadar çileli

Bir de sarıyazmalı

—İsfendiyar'dan geldim

Kederlenir

Göz yaşlarımla patlatırım her yeri

Siler süpürürüm

Kim yazdıysa şu kara yazımı yunulmaz

Işıklanmaz bir türlü

Nemli bodrum karanlığı

Burda yaşanmaz.

Ah hangi apartman kapısından

Bağırsam içeri

Bir türküdür

Yanıtlasın isterim beni

Aşıp Bolu dağından

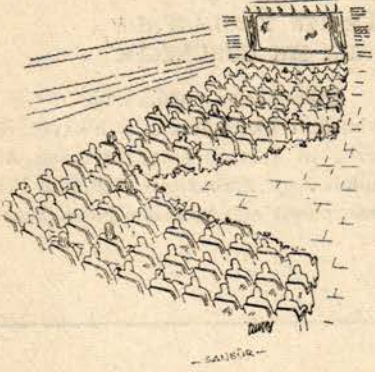
—Hay koç köroğlum

Dağları dolan da gel

İşte beyler beylerle taht kurmuş

Sevdama dolan da gel.

Suha Tuğtepe

Karikatür : Tuncay Urcan

Türkiye Yazıları'na hikâyeleriyle de katkıda bulunacaktır.

Birçok okurumuz ve yazar dostumuz, Aşçı'nın haberleşme adresini istediğinden, bu fırsatla kendilerine iletelim: A. Aşçı, Foto Şafak eliyle, Burdur.

YAZAR ARKADAŞIMIZ

MEHMET GÜLER

ANKARA BELEDİYESİ ÖYKÜ

YARIŞMASINDA İKİ ÖDÜL ALDI

Dergimizin sürekli yazarlarından arkadaşımız Mehmet Güler, Ankara Belediyesi'nin açtığı «Kent ve Çocuk» konulu öykü yarışmasında iki ayrı hikâyesiyle ödüller almıştır. Arkadaşımız Güler'in çifte başarısını kutlarız.

GÜLEN AYVAMIZ

AĞLAYAN NARIMIZ

Nazilli temsilcimiz, gülmece yazarı dostumuz Erhan Tıgılı'nın geçen ay içinde «HALKIMIZ, Gülen Ayvamız, Ağlayan Narımız» adında bir inceleme - derleme kitabı çıkmıştır. Halk edebiyatımızı mizah açısından irdeleyen bu kitap üzerinde gelecek sayılarımızda durmayı amaçlarken, kitabın isteme adresini belirtelim: «P.K. 66 Samanpazarı, Ankara».

YARIM SÖZ

Üç büyük kentten sonra, edebiyat alanında en devingen kentimiz sanıyoruz ki Kayseri. Yurdumuzun çalışkan yazarlarından Ahmet Ada'nın da bulunduğu Kayseri'de, yıllardan beri bir edebiyat dergisi çıkıyor: **Hakimiyet Sanat**. Türkiye Yazıları olarak **Hakimiyet Sanat**'la bugüne de-

ğin gerekli hiç bir ilişkiyi, dayanışmayı gerçekleştiremedikse de, bu derginin çıkmasında görev alan birçok arkadaşımızın ürünlerini severek, sevinerek yayımladık.

Hakimiyet Sanat çevresinin güçlü ozanları var. Bunlardan biri Ayhan Gülsoy. Bu arkadaşımızın «Yarım Söz» adlı bir şiir kitabı yayımlandı geçen ay. Gülsoy'un çok yalın bir anlatımı var. Diyebiliriz ki, duyarlılığa bu yalın anlatımın olanaklarıyla ulaşıyor. Şiir dilini iyi yakalamış Ay-

han Gülsoy. Ancak, «yarım kafiye» mayasına gereğinden çok tutkun. Şiirsel olanı yakalayabilmek için, yarım kafiye çok şey bekliyor. Ve buna hiç mi hiç gereksinimi yok bizce. «Nakışlanmış anam yastıkbaşına/Savaşın gözyaşlarını» diyebilen değerli bir şairin kafiyeyle fazla göz kırpmasını anlamak zor.

«Yarım Söz»ü şu adresten isteyiniz: P.K. 335 Kayseri, Yazın Yayınları.

Yedi Adım Volta Menziline

1.

C. Yücel'e

İçeride her şey
leğendeki su da
kendisiyle birlikte başka
bir yanı duru
bir yanı allak bullak
sanki bebek koyu mübarek

2.

Pencere içinde

sarı bir çiçek
bir bakarsın özgürlük
ve sevda düşürür akla
bir bakarsın sokakta
omuzomuzasın insanlarla

Pencere içinde bir sarı çiçek

bu günler de geçecek
bu günler de geçecek

3.

İki ağızlı bir bıçak
gibi durur demlikte çay
yarı karanlığında koğuşun
ve ranza üstü sohbetleri
koyulaşır demlikteki çay gibi
koyulaşır mahpusların kederi

Sonra uykusuz gecelerden su alarak
birbirinde bilenir iki bıçak gibi
özlemle öfke

Ali Alkan İnal

Mehmet Aslan İçin

Turgut Çeviker

M. Aslan'ın Alman Kültür Merkezi'ndeki sergisinin (Haziran 1979) açılışında yapılmış konuşma metninin tümüdür.

Dünya Çocuk Yılı dolayısıyla, ülkemizde yoğun bir çaba sürüyor. Deliyi her gün bayramdır, özdeyişini gevirirsek; insana her yıl çocuk yılıdır, diyebiliriz aslında. Bu böyle olduğu halde, genellikle bu tür anma yılları geçtiğinde unuttur gideriz. Örneğin: «1980 Orman Yılı» ise, gelecek yıl hep ormanla uğraşırız. Orman... Orman... Sanki bu yıl, geride kalan yıl orman yoktu. Ve gelecek yıl orman kavramının altı çizilirken çocuk, olmayacakmış gibi. Kuşkusuz her yıl, her acılı olgu var olacak. Yaraları derinleşecek, kanayacak. Bu tür anış yılları, ancak 'yaraya tuz basmak'tan başka ne olabilir ki! Ama kesinlikle küçümsenmemeli.

Bu sözler bu anlamda söylenmedi... Derdim, bu yıla omuz veren bir karikatür sergisinden söz açmak (Dünya Çocuk Yılına Eleştireci Bir Bakış/Ankara Alman Kültür Merkezi/ 1 - 30 Haziran 1979).

1945 doğumlu bir resim öğretmeni olan Mehmet Aslan'ın bu ilk kişisel sergisi. Öyle gazetelerde göz kırpmış bir çizer değil. Anadolu'da olmanın olanaksızlıkları ama, o koşulların olanaklarıyla çalışan imrenilmesi, titiz bir çizgi emekçisinin sergisi.

Ülkemizde mizah, saha kalkmış bir ceylan gibi geziniyor. Başlangıcından beri toplumumuzu etkilemiş, güzelden yana birtakım insanları yaralamış bir sanattır. Son yıllarda ise garip yönelişleri de yaşayan çizgi mizahı, içten içe kendine has güzelliğini de yaratmış. Yontmuş. Bir tartışmadır gidiyor, çizgi mizahında. Gerçek yaratıcıları (!)nın genellikle susmayı yeğlediği bu tartışma alanı, yine toplumsal mizahı doğruluyor.

Mehmet Aslan'ın yolu da bu... İnsanları boşaltan bir gülmeyi amaçlamıyor. İzleyeni, çizgisi içine alıp

Soldan sağa : Winterscheidt, Çeviker, Kartoğlu, Aslan.

gezdirmek, söyleşmek, tartışmak istiyor. Hazırından bir gülme hapi koymuyor izleyicinin diline...

Her sanatçı, çalıştığı alanın içsel ve dışsal sorunsallarıyla boğuşmak ve bu süreçte bir dili yaratmak zorundadır. Bu gereklidir. Gerçekleştirilemezse, bir kişilik sözkonusu olamaz. Bırakalım sanatçıyı, her insanın bir yoğurt yiyişi yok mudur? Vardır. O kadar vardır ki, bir hırsızın bile bir çalışma yöntemi, disiplini vardır. Bunu oluşturmamayan hırsız, başarılı olmaz. Paçayı kaptırır. Kuralları, dili polisçe bilinen bir ünlü hırsız, çalışma yöntemini hernasılsa öğrenip uygulamaya kalkacak bir başka hırsız taklide kalkarsa; polis, soygunu o ünlüden bilir.

Bunu neden anlatıyorum? Şundan. Karikatürcü (sanatçı) bir dili oluştururken, kolayca kaçıp bir ustayı kopya etmeye kalkarsa, çuvallar. Biter. Gerçi, o hırsız gibi akıllanıp, yöntemini, dilini bulur ama olumsuzluğunu da taşır. Bir karikatürcü çeşitli etkileri yaşar. Kimi bu etkileri, içinde eritir, kimi ise eritemez... Mehmet Aslan da birtakım etkileri yaşadı, yaşıyor, yaşamak zorundadır da. Etkiler bitmez, biçim değiştirir. Etkilenme bittiğinde, sanatçı da biter. Çünkü

yaşam, tüm yaşayanlarıyla birlikte itişe kakışa birlikte değişiyor. Bu yüzden de yeni etkileşim, duygulansın çiçekleri açar. Bu yüzden sanatçının yüreği, kaynayan bir kazandır. İçinde tadına doyum olmaz bir aşu pişirir gibi, dünyasını yaratma savaşını verir. Aslan, böyle bir çizer... Üstelik çizginin bütün olanaklarını arayan, sesli ve sessiz bütün karanlık ve aydınlık yollarında gezinen bir sanatçıdır.

Cemal Süreyya, Fransız şiirini değerlendirdiği bir yazısında, Fransız şiirindeki yönelişleri belirtirken, sözü mizahı olan şairlere getirdiğinde şöyle bir saptama yapıyordu: «Ve mizahın tehlikeli sınırlarında gezinenler.»

Gerçekten de şiir de mizah güç ve tehlikeli bir iştir. Karikatürde de grafiğin tehlikeli sınırlarında gezinenler vardır. Süreyya'yı bu yüzden anımsadım. Aslan, işte bu tren rayında yalınayak yürümeye çalışanlardandır. Karikatürlerde bu yönelişin örgüsü bizi içine alır. Betimlemeye çalıştığım 'huyu' sergi dışındaki karikatürlerinde yoğunudur. Genellikle sertlik - yumuşaklıklarla, püskürtme teknikleriyle ve bir de ressam tavıyla delicesine çalışmaları vardır. Bu

sergi, onun oluşturmak istediği dilin önemli bir parçasıdır.

Mehmet Aslan, çocuğu önemsiyor. Onun eğitilmesini, yoksulluğunu, şartlanmışlığını, korkutulmuşluğunu, güzelliğini, açlığını ve yaratıcılığını ve yarının yaratıcısı olduğunu bağırmasından, «anlayana» bir ince mizah duygusu, bir güzel, bir titiz çizgi işçiliğiyle yansıtmaya çalışıyor.

Çocuklarını önemsemeyen toplumlar, sağlıklı bir dünya oluşturamazlar. Bu kesin doğruyu Firdevsi'nin sözleriyle pekiştirirsek: «Küçük çocukların derdini küçük görmemeliyiz.» Bunun tersi, yaşamda bir kasırga gibi uğuldarsa, karanlık, kaynar. Kaynar ki, yanarız. Onlar yaramazlık yaptıkça «kurtlar (umacılar)dan söz açarsak kudurmuş bir gençlik yaratırız. Duyduğu, gördüğü herşeyi beynine işleyen çocuğa, taşıyamayacağı yükler, 'serüvenler' yüklememeliyiz. Yoksa, beyin filesi dayanamaz. Parçalanır.

Bir çocuk niçin ağlar? Onu ya bir sızı, ya da açlık ağlatabilir. O yoksul ana memelerine nasıl yürütür yaşam suyunu? Ne yer, ne içer? Aslan bu açlığı, bu ikili açlığı görülmemiş (çizilmemiş) bir biçimde yansıtıyor. Doğrusu insanın iliklerinde dolaşıyor, memelerde çığırın çocukların çığlıkları. Bir ana memesini, pankart gibi taşıyan çocuk. Boynunda da emzik sarkıyor. Hem çocuklarına -bozulmasın diye- meme vermeyen ana-

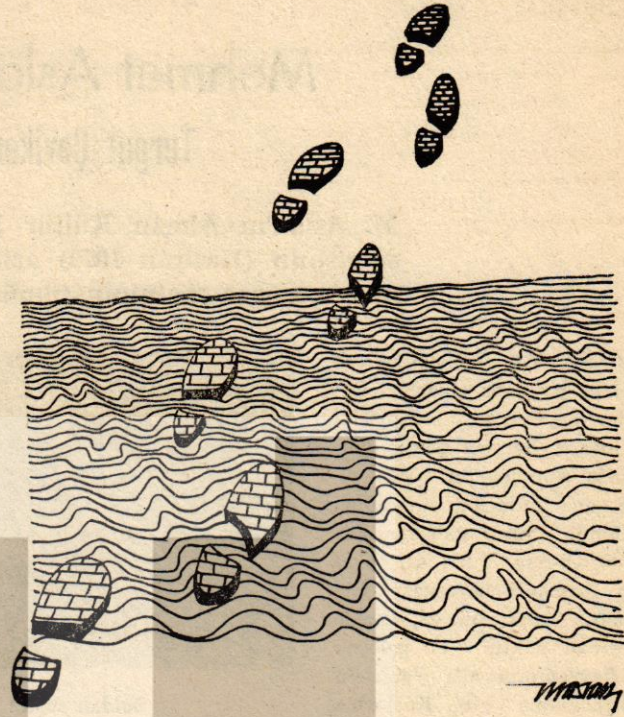
ları hem de çocuğun yalancı (meme)liğin ayırına varıp, gerçek(meme)liği arayabileceğini somut simgelerle betimlediğine tanık oluyoruz, Aslan'ın. Bu karikatürde, çocuğun keyfi, gerçek memeden beslenmek yatar. Bir başka ve en az bunun kadar önemli olan çocuğun yetişme sürecindeki kültürel çarpıklığı da vermesi bakımından, çok önemli bir karikatür olarak görünüyor bana.

«BC», alfabemizin ikinci ve üçüncü ses (harf)leridir. Aslan, «A» sesi yerine, şirin bir çocuk koymuş. «B» ye yaslanmış, üstelik. Yaşamımızın «A» sesidir, diyor karikatür... «Aaaaa zavallı çocuk...» tümceleriyle sıkça başlayan yakınmalar, 'acımalar'a tanık oluyoruz, ülkemizde. «Aaaaa...» lı, sözleri bırakıp «A» sesine gelmesi artık şart olmuştur. Mehmet Aslan, gerçekten önemli karikatürlerle çıkıyor karşımıza.

Çocukların kulaklarını çekmeyeelim. Kulak çekilesi işler yapacakları bir dünyayı vermeyelim onlara. Çünkü bir güldür, onlar. «Gül olur dokununca!»

Çocuklar, yaşamı gözlerler. Soruları yöneltirler, sürekli. Onun bir saksısı olan evinde, gülen ağlayan bir gerçektir. Bir ölü evi, dinlemez, ağlarlar. Algılayamazlar... Daha onlara dokunmaz. Onlar, ancak acıkırsa, sizlersa söyleyemedikleri biryerleri, ağlarlar.

Çocuklar, büyüyor gülerek... Ağlanası tüm yaşam kasırgalarına hazırlanıyorlar. Hazırlanıyorlar, karanlığı çiçek elleriyle sıyırmaya. Gülmek, güldürmek için kendini ve bütün insanlığı...

İş Dönüşü

yumdum gözlerimi uykulu düşlere
boşluk dolaşıyor bilincimde
ellerim gizli bir kinle kenetli
gün zonkluyor bedenimde
sonra o her zamanki düşünce
anlamadığım telaşım
işte, sokakta ve evde
sevgiler mi
sevgilerim mi yitiyor
koşuşan günlerimde

Fergun Özelli

ANKARA BELEDİYESİ

«başkent ödülü» SONUÇLARI

Belediyeler Yasası'nın yerel yönetimlere yüklediği kentin kültür ve eğitim gelişimine yardımcı olma görevine uygun olarak düzenlenen yarışmalar sonuçlanmıştır.

İNCELEME YARIŞMASI

KONU : TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ÖLÇEKLİ KENTLERDE YEREL YÖNETİMLERİN ÖRGÜTLENME MODELİ

MANSİYON

Dr. M. Zeki Aksan

Dr. A. Sera Özbaşarı

(İlk üç dereceye ödül verilmedi)

ÖYKÜ YARIŞMASI

KONU : ÇOCUK VE KENT

BİRİNCİLİK

Ruşen Hakkı

İKİNCİLİK

Mehmet Güler

ÜÇÜNCÜLÜK

Ümit Kaftancıoğlu

ÜÇ MANSİYON

Mehmet Coşkun Günal

Mehmet Güler

Vicdan Ersoy

Ayrıca seçici kurul, aşağıdaki dört öykücünün, ürününün de yayınlanacak kitapta yer almasına karar vermiştir.)

Hüseyin Güven/Bedri Karayağmurlar/İffet İnan/Fuat Örer

FOTOĞRAF YARIŞMASI

KONU : ÇOCUK VE KENT

BİRİNCİLİK

Mehmet Hengimlen

İKİNCİLİK

Tahsin Utaş

ÜÇÜNCÜLÜK

Coşkun Aydın

Ragıp Erdem

ÜÇ MANSİYON

Kâzım Zaim

Ahmet Elham

Kâmil Pınarcı

(Ayrıca seçici kurul aşağıdaki yedi fotoğrafın sergilenmesine ve yayınlanacak kitapta yer almasına karar vermiştir.)

Coşkun Aydın (İki fotoğraf)/Serpil Atılğan/Kâzım Zaim/Ender Sunar Abdurrahman Boztaş/Ayhan Erolgil.

MEKTUP YARIŞMASI

KONU : KENTLİ KÜÇÜK YURTTAŞTAN KENT HALKINA MEKTUP

Başarılı görülen 3 mektup

Özgür Ulus Güler

Ela Tek

Aylin Budakçı

FİKİR PROJE YARIŞMASI

KONU : YEREL YÖNETİMLERİN KENTE YENİ GELENLERE YAŞAM ÇEVRESİ YARATMA SORUNU

SATIN ALMA

Hamdi Mehter

(Bu dalda ödül verilmedi. Seçici Kurul Kararıyla bir yapıt satın alındı.)

GAZETECİLİK YARIŞMASI

KONU : KENT VE SORUNLARI

a) **HABER DALINDA**

İKİNCİLİK

Feyyaz Caner

ÜÇÜNCÜLÜK

Vefai Teker

(Birincilik ödülü verilmedi)

b) **İNCELEME/ARAŞTIRMA/**

ROPÖRTAJ DALINDA

ÜÇÜNCÜLÜK

Ali Haydar Nergis

(Ropörtaj)

(Bu dalda ilk üç derece verilmedi)

c) **HABER FOTOĞRAF DALINDA**

(Bu dalda katılım olmadı)

d) **KARİKATÜR DALINDA**

BEŞ MANSİYON

Tuncay Urcan

Süha Mocan

Hakan Anılan

Ümit Kartoğlu

Mustafa Bora

(İlk üç derecenin ödül tutarının eşit biçimde beş karikatürçüye verilmesi uygun görüldü.)

e) **RADYO/TV HABERİ DALINDA**

(Bu dalda katılım olmadı.)

f) **RADYO/TV PROGRAMI DALINDA**

(Bu dalda ödül verilmedi)

BAŞKENT ÖDÜLÜ YARIŞMASINA KATILAN TÜM SANATÇILARA VE GÖSTERİLEN İLGİYE TEŞEKKÜR EDERİZ. ÖDÜL ALAN YARIŞMACILARIN BASIN YAYIN MÜDÜRLÜĞÜNE BAŞVURUSU GEREKMEKTEDİR.

ANKARA BELEDİYE BAŞKANLIĞI BASIN YAYIN MÜDÜRLÜĞÜ

türkiye yazıları yayınlarını destekleyiniz
açıklamalı anayasa
m. emin değer
varidat
şeyh bedrettin

50 LİRA

hüznün isyan olur
ÜÇÜNCÜ BASKI
ahmet telli

25 LİRA

kendinin avcısı
metin altıok
25 LİRA

mayıs
azer yaran
25 LİRA

remo ve salo
veysel öngören
25 LİRA

kurşunî bir siperde
gültekin emre
25 LİRA

Şiir Dizisinin beş ayrı kitabı takım halinde 100 LİRAYA istek üzerine gönderilir. «Yakın Dost»ların şiir dizisini desteklemesini bekliyoruz. İsteklerinizi 100 lira havale ederek ya da posta pulu göndererek iletiniz.

türkiyeyazıları

yeni çıkan
kitaplarımız

ölüm
yok ki
arif damar
35 TL.

çakmak
taşı
kav
kıvılcım
ruşen hakkı
35 TL.

biz
ölmeyiz
doğan öz
40 TL.

Taşlara Tabelalara Ağıt

Mehmet GÜLER

Müzeleri sevemedim oldum olası. O tarihsel yapıtların yüzlerce, binlerce yıllık sanatsal güzellikleri, o sanat yapıtlarının hangi sınıfın hizmetinde olduğu sorusundan sonra geldi hep. Altın şamdanlara, gümüş ibriklere, elmas kılıçlara, fildişi kapılara bakarken, o dönemlerin hakim sınıflarının oburluğu, sanatın güzel duyusalığını tattırmadı bana. Müzeleri her gezdiğimde, «göz nuru zeamet, alın teri timar» olan köylünün çığlığını duydum. Sanatın «halka ramen» olamayacağına inandığım içindir ki, tiksinierek değil ama, sanatsal bir tad alarak bakmadım o güzel şeylere. Biraz katı mı bu yargı? Belki. Kuşkusuz herşeyde olduğu gibi, bu konu da göresellik taşır. Birimize yumşak gelen yargı bir başkasına göre katı olabilir. Birimizin şaheser diye onur duyduğu şeyden bir başkamız çalınmış emeğin haksızlığını görebilir.

Neyise. Müzelerde bulamadığım coşkuyu, güzelduyuyu doğada bulmak sevindirmiştir beni. Mutlu etmiştir. Hele bu güzellikler insan eliyle bütünlenmişse bir başka güzel, anlamlı olmuştur benim için doğa.

Gemlik, gördüğüm tanıdığım kadarıyla böyle bir yer. Deniz mavisini, zeytin yeşilini tamamlayan insan emeğiyle bir başka güzel.

«Gemliğe doğru/Denizi göreceksin/Sakin şaşırma.» Orhan Veli'nin şairanelikten uzak bu kısa, yalın şiirini hep sevmişimdir. Gemlik'i görüp tanıdıktan sonra daha bir sevdim. Gemlik şiirde, şiir gemlikte eridi. İkisini birbirinden ayrı düşünemez oldum.

Gemlik Belediyesi yazdırıp diktirmişti bu güzel şiiri yolun kıyısına. Banka, arsa, otel, lokanta reklamlarının arasında en azından gözlerimiz için ilginçti bu tabela. Gemlikten her geçişte o kadar reklam tabelasının arasından özenle arayıp seçerdim o şiiri. Bir kez daha okurdum: «Gemlik'e doğru/Denizi göreceksin/Sakin şaşırma.» Öyle sanıyordum ki Bursa'dan İstanbul'a giderken görülen Gemlik'i anlatıyordu Orhan Veli. Orhan Veli'ce bir sinyalle, bir trafik işaretiyle uyarılıyorduk önceden. Hep bildiğimiz trafik işaretleriyle mi belirlenir yol, arazi çizgisi? İşte size en güzel trafik işareti, yol çizgisi. Tam o tepenin başında Orhan Veli yol gösterir şoföre, yolcuya. Gemlik hemen ayağımızın altında. Sakın şaşırma... Yeşilin her tonunun içinden güzel bir kent çıkar karşınıza. Sakın şaşırma...

Ama ben yine de şaşırırdım Gemlik'i her görüşte. Denizin iyot kokusundan mı, Gemlik'in Vikinglere özgü korsansal güzelliğinden mi, yoksa Orhan Veli'nin şiir/tablosundan mı içime bir top ışık çarpar, etkilerdi beni. Otobüsün mikrofonundaki Orhan Gencebay yerine Orhan Veli'yle yolculuk yapardım ondan sonra. Güzel Havalara şiiri, Montör Sabri'si, Anlatamıyorum'u, İstan-

bul'u Dinliyorum'u, Cımbızlı Şiir'i, Kitab-e Sengi Mezar'ı, Deli Eder İnsanı adlı şiiri, né bileyim, Deniz'i Özleyenler İçin'i, Altın Dişlim'i gelip otururdu yanıma.

Sanatın halkla, doğayla bütünleşmesi olan Orhan Veli'nin o güzelim şiir/tablosunu son yaptığım yolculuklarda göremedim orada. Yine Gemlik'e doğru denizi görüyorum. Fakat şaşırıyorum artık. Gemlik eskisi kadar çarpıcı, ilginç gelmiyor bana. Gemlik'e mi alıştım? Yoksa Orhan Veli'den içimize vuran bir top ışık olmadığı için mi eskisi kadar güzel değil? Ve Bursa İstanbul yolu onun için mi daha uzak şimdi? Bilemiyorum.

Evlerimizin duvarlarına, telefon direklerine, köprü üstlerine, kilometre taşlarına, dağa, taşta... yazılan slogan yazılar en sonunda gelip Orhan Veli'nin o güzelim şiir/tablosunu bulmuş. Tümünden kapatıp yoketmiş Orhan Veli'nin sesini. Ama ben yine de duyuyorum o şiirin çığlığını kat kat boyaların altından. Buruk bir tadla. Biraz hüzünle...

Televizyonda «Düşünceler, Kitaplar» izlencesini sunan Aziz Nesin şöyle bir sözetti geçenlerde: «Tarihsel yapıtlarımızın üstüne o pis boyalarla o pis yazıların yazıyorlar. Tek yol islam, tek yol devrim gibi.»

Aziz Nesin'in konuşması Gemlik'e doğru denizi göreceğimiz yerde dikilmiş olan Orhan Veli'nin şiir/tablosunu yeniden anımsattı bana. İçimde Gemlik hüznü olmasına karşın, Nesin'in ağır yargısına katılmadım. Hatta yanlış, haksız buldum. Neden mi? Söyleyeyim.

Sait Faik Abasıyanık Kriz adlı hikâyesinde kahramanlarını şöyle konuşturuyor: «Sence bir insan mı kıymetlidir, bir Süleymaniye camisi mi?» Karşındaki «Süleymaniye camisi» diye yanıtıyor. «Jokond adlı tablo mu, yoksa zenci çocuk mu?» dediğinde, bu kez «zenci çocuk» diye değiştiriyor yanıtını. Sait Faik, hikâyenin kahramanı gibi düşünüyor, belli. O, Süleymaniye'den önce insandan, Jokond'dan önce zenci çocuktan yanadır. Tıpkı tüm hikâyelerinde olduğu gibi. Her şey bir insanı sevmekle başlıyor onda.

Şimdi biz Süleymaniye bağınazlığına, sanatçı romantizme tutsak olmadan soruna yaklaşmak, ağacı görürken ormanı da görmek zorundayız.

Bilindiği gibi ilk kez bizde raslanmıyor şiirin yazılıp bir yere dikilmiş olmasına. Caddeye, mahalleye, parka verilen yazar adlarından tutun, meydan resimlerine, sokak tiyatrolarına, şiir sergilerine, parklara dikilen heykellere dek uzanan, yaşamın içine şu ya da bu yolla sokulmuş pek çok sanat yapıtlarına raslanır dünyanın her yerinde. Lenin'in devrim sonrasında

«anıt sal propaanda» diye sanat anıtlarıyla halka güzel duyusal ve politik mesajlar iletmek istediği de bir gerek.

Bizim gibi kültürel yönden de geri bıraktırılmış toplumlarda genel olarak sanata, özel olarak da sokağa çıkıp yaşamımıza karışmış sanat yapıtlarına gereken önemi verdiğimizi söylememiz güç. Tiyatro basmak, sinama kurşunlamaktan tutun da, heykelleri müstehcen bulup, meydan resimlerine yağlıboya lar attırđımızı, sansürleri daha da pekiştirerek sanat düşmanlığını kurumlaştırmağa çalıştığımızı da yadsıyamayız herhalde?

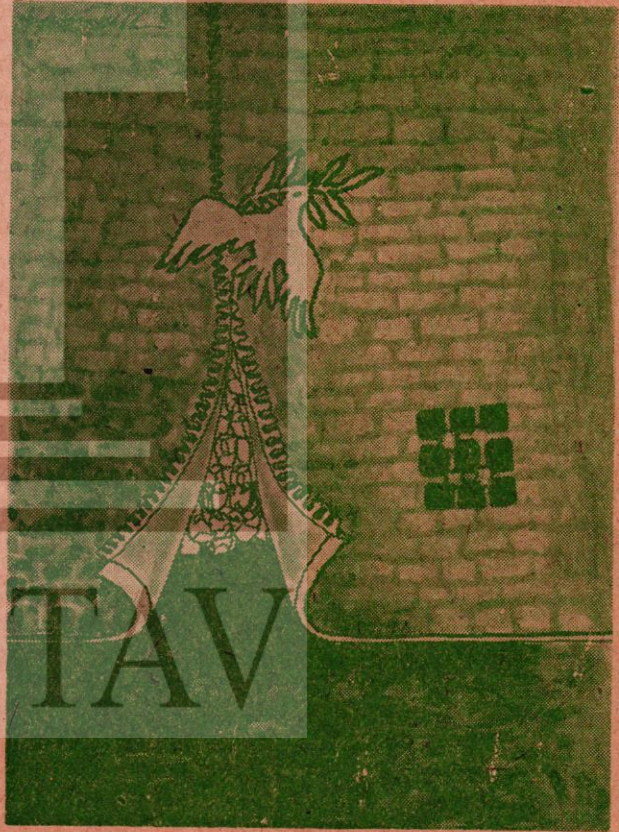
Banka, otel, pilaj, arsa, ciklet reklamlarının arasında önemli bir şairimizin güzel bir şiirini görmek mutlu ediyordu bizi. Bunun tersi; çizilip karalanmasından da sevinmedik elbette. Hele bu şiir doğayla, insanımızla bütünleşmişse, olanlar sanat adına üzüntü vericidir. Ne ki, sanatçılar dış dünyaya duygu gözleriyle açılmış insanlar değildir herhalde? Dünyaya salt bu gözle bakmak yanıtır bizi. Sanatçıyı toplum çizgisinin, kitle çizgisinin gerisine iter bu bakış. Öyleyse «duygu» gözünün yanında bir de «us» gözünün olması gerekmez mi?

Her sosyo - ekonomik, sosyo - kültürel ortam izdüşümünü insan bilincinin ve eyleminin üstüne düşürür doğal olarak. Toplumların, geçiş, altüst oluş dönemlerinde daha hırslı, daha bir kıvgın oldukları bilinmektedir. Toplumumuz bir değişim, bir sığrama dönemine gelirken sosyo - politik, sosyo - kültürel açılımları olan örgütlenme, iletişim araçlarıyla görüşlerini kitlelere yayma hakları kısıtlanmışsa, toplumsal sınırlılık o oranda artacaktır. Özgürce basıp dağıtabileceği dergisini, kitabını, bildirisini yasaklamış, bunun sonucu olarak da şiir tabelalarının, tarihsel duvarların üstüne «tek yol» sloganları yazdırmak zorunda bırakmışsak, bunun baş suçlusu onu yazan insanlarımız değildir herhalde? Direk bu insanlarımızı suçlamak, «o pis boyalarımızla o pis yazılarımızı tarihsel ve sanatsal değerleri olan duvarlarımıza, tabelalarımıza buluşturmayın» demek, en hafifinden yanılđı olur. O zaman «Süleymaniye'den mi yanarsınız, yoksa insanımızdan yana mı?» diye sorarlar adama.

Sosyal olgular hızlanmış, toplum doğum sancıları içerisine girmişse, bu doğumun en zararsız, en acısız olmasını ilk önce isteyenler sanatçılar olacaktır kuşkusuz. Bir şiirin burnunun kanamasından üzüntü duyacaklar, bir sanat yapıtının kirlenmesinden de etkilenceklerdir belki. Ne ki devrimin yolu dünyanın hiçbir yerinde böylesine düz olmadığı gibi, böylesine romantik de değildir. Şili halkı faşizme karşı direnirken, tutuklular içinde bulunan Jara'nın şiirini silah, stadyum duvarlarını şiir defteri olarak kullandığını hepimiz biliriz. Gelecekte daha güzel dünyanın kurulacağı, yıkılan şeylerin yerine daha güzellerinin yapılacağı umudu, duygusalhğa dayanan hoşgörüyü bir süre de olsa yokedebiliyor. Nitekim bizde yapılanlar da budur sanıyorum. Böylesi bir zorunluğu tiyatro salonlarını basıp, meydan resimlerinin suratlarına yağlıboya fırlatmaktan ayrı tutuyorum ben. Eğer bir ülkede burjuvazi, buna bağ-

lı olarak da çağdaş burjuva demokrasisi iç evrimleriyle gelişmemişse, o ülkede çarpık bir burjuva demokrasisi var demektir. Böyle ülkelerde demokrasi kırıntıları sosyal olguların büyümesi karşısında sık sık askıya alınır. Daralan, hatta yok olan burjuva demokrasisinde, demokrasi güçleri yeni söyleme ve yazma yöntemleri geliştirebilir. Dağa, taşa yazı yazmak da bunlardan birisidir.

Demokratik örgütlenmeye, basın, yayın, iletişim araçlarıyla yapılabilecek propaandaya getirilen ağır kısıtlamalar, söyleme ve yazmanın yöntemini de değiştirmiştir. Bu hakların tümünden yokedilmesi, toplumun geleceğe dönük gelişmesi için gerçekten tehlikeli boyutlara dönüştürülebilir. Faşist Almanya'da gerçekten zarar gören sanat ve kültür yapıtları bu türdendir.

Radyoda, televizyonda, kitapta, mikrofonda yazıp söyleyemeyenler bunların yerine yeni iletişim araçları ve yöntemleri buluyorlarsa, bunların baş sorumlusu içinde bulunulan özgürlüksüz ortamdır.

Yaşamın bir kutu yağlıboya ile bir mermiye eşdeğer olduğunu bile bile afişlemeye çıkan gençlerimizi suçlamakla çıkamayız sorunun altından. Sorun bu denli basit gibi gelmiyor bana. Böyle düşündüğümüzde can pazarında ayakkabı bağının fiyatını sormuş olmaz mıyız? Ne dersiniz?

